

De toelating tot het ambt van predikant

In zendingscontext

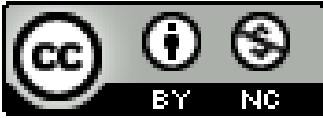
Scriptie Master Herbronning Gereformeerde Theologie

Theologische Universiteit Apeldoorn

drs. H. Visser, studentnummer 1245

Begeleider drs. C.T. Boerke

9 februari 2026

Op deze uitgave is de CC-BY-NC-licentie van toepassing.

Het is toegestaan om deze uitgave te kopiëren, distribueren, vertonen en op te voeren, en om afgeleid materiaal te maken dat op dit werk gebaseerd is zolang dit geen commerciële doeleinden heeft en uitsluitend als de auteur vermeld wordt als maker: H. Visser / Theologische Universiteit Apeldoorn

Inhoudsopgave

1. Inleiding en methodologie	4
2. Schrift en belijdenis	11
2.1 Schrift	11
2.2 Belijdenis	23
3. Kerkgeschiedenis	25
3.1 Inleiding	25
3.2 1517-1586 Het ontstaan van het peremptoir examen	26
3.3 1586-1834 Het ontstaan van het preparatoir examen	32
3.4 1834-1900 Het ontstaan van het admmissie-examen	34
3.5 1900-2025 Ontwikkelingen in de 20 ^e en 21 ^e eeuw in de gereformeerde gemeenten	38
3.6 Samenvatting en conclusie	41
4. Praktijk in de Nederlandse gereformeerde kerken	45
4.1 Inleiding	45
4.2 Protestantse Kerk in Nederland (PKN)	45
4.3 Nederlandse Gereformeerde Kerken (NGK)	46
4.4 Gereformeerde Gemeenten (GG)	47
4.5 Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK)	48
4.6 Hersteld Hervormde Kerk (HHK)	49
4.7 Gereformeerde Gemeenten in Nederland (GGiN)	50
4.8 Oud Gereformeerde Gemeenten (OGGiN)	50
4.9 Samenvatting en conclusie	50
5. Praktijk in diverse gereformeerde kerken wereldwijd	55
5.1 Inleiding	55
5.2 Presbyterian Church in America (PCA)	56
5.3 Igreja Presbiteriana do Brasil (IPB)	57

5.4 Die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (GKSA)	57
5.5 Die Nederduitse Gereformeerde Kerk (NG)	58
5.6 Christian Reformed Church (CRC)	59
5.7 Nigeria Reformed Church (NRC)	60
5.8 Samenvatting en conclusie	61
6. Kerkrechtelike aspecten	65
6.1 Inleiding	65
6.2 Toelating tot het ambt van predikant in de DKO	66
6.3 Attest	71
6.4 Het curatorium, een deputaatschap	73
6.5 Beroepsmogelijkheid	79
6.6 Samenvatting en conclusie	81
7. Samenvatting, afwegingen en conclusies	83
Literatuurlijst	91
Bijlagen	95
I. Verdiepende informatie Nederlandse Gereformeerde Kerken	96
II. Verdiepende informatie buitenlandse kerken	98

1. Inleiding en methodologie

Achtergrond

“Want een iegelijk, die de Naam des Heeren zal aanroepen, zal zalig worden.

Hoe zullen zij dan Hem aanroepen, in Welke zij niet geloofd hebben? En hoe zullen zij in Hem geloven, van Welke zij niet gehoord hebben? En hoe zullen zij horen, zonder die hun predikt?

En hoe zullen zij prediken, indien zij niet gezonden worden? Gelijk geschreven is: Hoe liefelijk zijn de voeten dergenen, die vrede verkondigen, dergenen, die het goede verkondigen!”

(Rom. 10:13-14)

Dit is de achtergrond van dit deze scriptie. Mensen moeten zalig worden en daarvoor is de prediking het middel. Daarom zendt God predikanten. Naar het zendingsveld in Albanië. Naar Nederland. Wereldwijd.

“God zendt goedertierenlijk verkondigers van deze zeer blijde boodschap, tot wie Hij wil en wanneer Hij wil” zeggen de Dordtse Leerregels in Hoofdstuk 1, artikel 3. Hij roept mensen tot deze dienst. Maar tussen roeping en bevestiging in het ambt ligt een weg. In de reformatorische kerken is de gewone weg dat iemand opgeleid wordt tot het ambt. En dan toegelaten wordt tot de bediening.

Deze scriptie gaat over de toelating tot het ambt van predikant¹. Er is namelijk sprake van diverse momenten van toelating of anders gezegd van examinatie. In veel kerken die zich op de Reformatie beroepen is er sprake van formele momenten waarop wordt getoetst of iemand toegelaten kan worden tot het ambt van predikant. Zo kan er sprake zijn van het vragen van een attest bij de kerkenraad, een toelatingsgesprek of admittie-examen bij een curatorium en/of classis, een preparatoir examen bij een universiteit of bij een classis en tenslotte een peremptoir examen, bij een classis of synode.

¹ Ik spreek in deze scriptie consequent over het ambt van “predikant”. Het ambt van predikant is vanzelfsprekend breder dan alleen preken. Zo spreekt het klassieke bevestigingsformulier over vier taken: preken, bidden, sacramentsbediening en regering inclusief de tucht. Daarom wordt dit ambt ook vaak “pastor” genoemd. Ik sluit me echter graag aan bij de gebruikelijke benaming “predikant”, omdat daarin de primaire taak van de woordverkondiging het beste tot uiting komt.

Iedere gereformeerde kerk heeft op de een of andere manier de toelating tot het ambt van predikant geregeld. Breed is er de overtuiging dat niet ieder zomaar predikant moet kunnen worden², maar dat de kerk daarop heeft toe te zien. Onder andere gebaseerd op Hebrëeën 5:4: “En niemand neemt zichzelf die eer aan, maar die van God geroepen wordt, gelijkewijs als Aäron.” Het proces van toelating is echter per kerk verschillend.

Zendingscontext

In Albanië is sprake van een jonge gereformeerde zendingskerk in wording. Vanuit de Zending Gereformeerde Gemeenten (ZGG) zijn drie kleine gemeenten ontstaan die nog niet geïnstitueerd zijn. Een vierde post is recent opgestart. Hiernaast zijn er twee gereformeerde gemeenten die ontstaan zijn vanuit zendingswerk van de Amerikaanse Presbyterian Church in America (PCA) en de Braziliaanse Igreja Presbiteriana do Brasil (IPB). Samen met deze gemeenten zijn er gesprekken om in de toekomst een gezamenlijk gereformeerd kerkverband te vormen. Deze kerken hebben vanzelfsprekend hun eigen kerkelijke gewoonten en tradities, ook voor wat betreft de toelating tot predikant. Alleen al daarom is het goed te onderzoeken waar overeenkomsten en verschillen liggen. Want bij een zaak die van zo groot belang is, is het voor de toekomstige zendingskerk in Albanië belangrijk om niet klakkeloos de toelatingsprocedure van een van de samenwerkende kerken over te nemen, maar hier een zo goed mogelijk afgewogen beslissing in te nemen.

Bij de zendingscontext in deze scriptie focus ik me op de situatie in Albanië, maar ik verwacht dat het ook in bredere zendingscontexten toepasbaar zal kunnen zijn omdat de patronen die ik heb gezien bij de onderzochte kerken wereldwijd veel overeenkomsten vertonen.

Nederlandse context

De onderzoeksvraag is niet alleen relevant in de zendingscontext. Ook in Nederlandse kerken is er soms sprake van een predikantentekort. Is dat omdat God minder predikers zendt? Dat is mogelijk. Maar mogelijk ligt er ook een oorzaak in het feit dat een kerk de toelating tot het ambt van predikant niet goed geregeld heeft. Hierom is het ook voor onze Nederlandse

² Zie hoofdstuk 5 en 6

kerken van belang om te leren van de kerk van alle tijden en van alle plaatsen. Dat is niet de focus van dit onderzoek, maar de verkenning naar wat een goede vorm van toelating op het zendingsveld kan zijn biedt ook een spiegel voor de huidige praktijk van de kerken in Nederland.

De kerk van alle tijden en van alle plaatsen

Uit de kerkgeschiedenis kan geleerd worden hoe de toelating zich in de loop van de eeuwen ontwikkeld heeft en waarom de toelating nu geregeld is zoals ze nu geregeld is. Daarmee kan nagegaan worden of de redenen die tot het ontstaan van bepaalde gewoonten hebben geleid nog steeds geldig zijn of niet meer.

Van andere kerken met dezelfde gereformeerde wortels kan geleerd worden wat mogelijke andere vormen van toelating zijn die dan met elkaar vergeleken kunnen worden.

Wetenschappelijke bronnen

Over dit onderwerp is nog niet veel wetenschappelijke literatuur geschreven³. De belangrijkste kerkhistorische bron die ik heb gebruikt is de dissertatie van H.H. Kuyper “De opleiding tot den dienst des Woords bij de gereformeerden”.⁴ Verder komt dit onderwerp in commentaren op kerkordes aan de orde.⁵ En er is over geschreven in kerkelijke bladen zoals De Saambinder, De Wekker, en in handelingen en rapporten van classes en synoden.

Vraagstelling

De vraagstelling van deze scriptie luidt: “Hoe zou de toelating tot het ambt van predikant georganiseerd moeten worden bij de gereformeerde kerk in wording in Albanië?”

Bij de toelating ligt de focus in deze scriptie op toelating tot de opleiding van predikant, en na de opleiding de toelating tot het ambt van predikant. Hiermee ligt de focus op wat in artikel vier van de Dordtse Kerkorde (DKO) genoemd wordt ‘examinering’, en worden de overige

³ A.A. Egas heeft in 1998 een scriptie aan de TUA geschreven: *Het Curatorium en “de kruk van de deur”*: Een kerkhistorische en kerkrechtelijke studie naar de plaats van het Curatorium bij de toelating en examinatie van studenten op grond van het gereformeerd kerkrecht. Hieruit heb ik een aantal literatuurverwijzingen kunnen gebruiken.

⁴ Kuyper, H.H., *De opleiding tot den dienst des Woords bij de gereformeerden*. 's Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1891.

⁵ Bijvoorbeeld H. Bouwman *Gereformeerd Kerkrecht* 1934, K. de Gier *De Dordtse Kerkorde Een praktische verklaring* Houten 1989, F.L. Rutgers *Kerkelijk Adviezen* 1921

daar genoemde aspecten van een wettige beroeping, namelijk verkiezing, approbatie en bevestiging, buiten beschouwing gelaten.

Deelvragen

Om de hoofdvraag goed te kunnen beantwoorden is een aantal deelvragen geformuleerd:

1. Wat zeggen Bijbel en gereformeerde belijdenissen over toelating tot het ambt van predikant?
2. Hoe is de huidige Nederlandse praktijk van toelating ontstaan?
3. Wat is de praktijk rondom toelating in Nederlandse gereformeerde kerken?
4. Wat is de praktijk rondom toelating in andere gereformeerde kerken wereldwijd?
5. Wat zegt het gereformeerde kerkrecht over toelating tot het ambt van predikant?

Methodologie

Begonnen wordt met een verkenning in de Bijbel en de gereformeerde belijdenisgeschriften. Want als leidend principe wordt het gereformeerd beginsel van sola scriptura gehanteerd. De Schrift is de norm die duiding zal moeten geven welke vorm van toelating te prefereren is boven andere vormen van toelating. Uitgangspunt is dat de gereformeerde belijdenisgeschriften op de Schrift gegrond zijn en daarom ook richtinggevend zijn.

De vraag is of in Schrift en belijdenis directe teksten gevonden kunnen worden die iets zeggen over hoe de toelating geregeld moet worden. Als er geen of weinig directe teksten te vinden zijn is de volgende vraag of er criteria gevonden kunnen worden die kunnen dienen als maatstaf om bepaalde vormen van toelating de voorkeur te geven boven andere.

De kerkhistorische verkenning is gedaan op basis van literatuuronderzoek. Grotendeels is dit gedaan met kerkhistorische beschrijvingen, enkele malen zijn bij onduidelijkheid rechtstreeks handelingen of rapporten van synodes geraadpleegd. De verkenning start bij de Reformatie en focust zich vervolgens op de ontwikkelingen in Nederland.

Bij het onderzoek naar de praktijk in Nederlandse en wereldwijde gereformeerde kerken moet allereerst iets gezegd worden over de gemaakte selectie.

In Nederland zijn de kerken onderzocht die zich baseren op de gereformeerde belijdenissen, de Drie Formulieren van Enigheid. Het onderzoek is beperkt tot de zeven grootste kerken qua ledenaantallen:

De Protestantse Kerk in Nederland, de Hersteld Hervormde Kerk, de Nederlandse Gereformeerde Kerken, de Gereformeerde Gemeenten, de Christelijke Gereformeerde Kerken, de Gereformeerde Gemeenten in Nederland en de Oud Gereformeerde Gemeenten in Nederland.

Wereldwijd is eveneens gekeken naar kerken die zich baseren op deze belijdenissen, of op de Westminster Standards. Vervolgens is als criterium gesteld dat de informatie in het Nederlands of Engels beschikbaar moet zijn. Daarmee vielen kerken in Zuid-Amerika en Azië grotendeels af. Uit de vele kerken die dan nog overblijven is ervoor gekozen om een paar kerken uit Afrika en uit Noord-Amerika te kiezen, naast de kerken waarmee we in Albanië samenwerken. Dit heeft geresulteerd in de volgende onderzochte buitenlandse kerken:

- Presbyterian Church in America - PCA
- Igreja Presbiteriana do Brasil - IPB
- Die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (Dopperkerken) - GKSA
- Die Nederduitse Gereformeerde Kerk (Zuid-Afrika) - NG
- Christian Reformed Church (Noord-Amerika) - CRC
- Nigeria Reformed Church – NRC

Op deze wijze is gestreefd naar een voldoende breed beeld. Breed in de zin dat er kerken uit vier landen zijn onderzocht. Maar ook breed in de zin dat er naast diverse reeds lang bestaande kerken ook een jonge kerk is onderzocht (de NRC). En er is breedte gezocht in de "ligging". Zo is bijvoorbeeld naast de GKSA de NG toegevoegd omdat de GKSA bekend staat als een vrij behoudende kerk en de NG meer als een volkskerk.

Bij het onderzoeken van de praktijken tot toelating in de diverse kerken zijn diverse sporen bewandeld. Begonnen is met de diverse kerkordes door te nemen, en andere informatie die op de sites van de betreffende kerken beschikbaar is, zoals bijvoorbeeld brochures voor hen die predikant wensen te worden.

Met predikanten van de Gereformeerde Gemeenten, de Presbyterian Church in America en de Igreja Presbiteriana do Brasil is een verdiepend interview gehouden, om zo nog helderder te krijgen hoe bij hen het proces is vormgegeven.

Bij de andere onderzochte kerken is volstaan met de informatie die in hun kerkordes en op hun internetsites is te vinden. Alleen als er onduidelijkheden waren, is via email contact gezocht en zijn de onduidelijkheden opgelost.

Naast deze praktijkverkenning is literatuurstudie gedaan naar de kerkrechtelijke kanten van de toelating. Hierin is onderzocht wat de Dordtse Kerkorde zegt over toelating tot het ambt van predikant. Hier komen vragen aan de orde als in hoeverre toelating een zaak van bijvoorbeeld classis of curatorium mag zijn, wat de bevoegdheden van een deputaatschap zijn, wat de status van een attest is en wat appelmogelijkheden zijn. Hier wordt met name gebruik gemaakt van commentaren op het kerkrecht.

De verkenning naar de praktijk van toelating laat verschillende vormen van toelating zien. In het concluderende hoofdstuk wordt antwoord gezocht op de vraag welke van deze vormen het meest passend zou zijn in de zendingscontext van Albanië. Primair zal het antwoord gezocht worden in de criteria die Schrift en belijdenis opleveren. Ook worden de bevindingen uit het kerkrechtelijk onderzoek meegewogen. Tenslotte wordt ook bezien in hoeverre de plaatselijke cultuur voorwaarden stelt waar rekening mee gehouden moet worden.

Relevantie

De uitkomst van het onderzoek zal relevant zijn voor de nog op te zetten praktijk van toelating in Albanië. Het kan inzicht geven aan de toekomstige ambtsdragers van de gereformeerde kerk in wording. Het gaat er niet om een van de bestaande tradities zonder meer over te planten, maar een toelatingstraject vorm te geven wat bijdraagt aan de voortgaande groei van Gods koninkrijk in deze wereld.

In het concluderende hoofdstuk is daarom een korte beschrijving opgenomen over de culturele aspecten in Albanië. Hoewel normaal gesproken in een concluderend hoofdstuk geen nieuwe informatie gegeven wordt is dat hier wel gedaan, om zo na een algemene tussenconclusie over “de toelating tot het ambt van predikant” in zijn algemeenheid te kunnen wegen of en hoe culturele aspecten tot een mogelijk andere of aangescherpte vorm

van toelating zouden moeten leiden. Op basis van de algemene tussenconclusie en deze culturele aspecten wordt een eindconclusie geformuleerd over “de toelating tot het predikambt, in zendingscontext”.

Zoals hiervoor al gezegd is kan deze conclusie ook dienen als spiegel naar bestaande gereformeerde kerken. Het kan helpen om na te gaan of dat wat de traditie de kerken heeft gebracht nog functioneert zoals het ooit bedoeld was, of dat er her-bronning nodig is, en mogelijk re-formatie.

Herbronning en reformatie sluit mooi aan bij wat ds. A. Vergunst ooit schreef over de toelating tot het ambt van predikant in de Gereformeerde Gemeenten:

“Er mag altijd over nagedacht worden of ook mogelijk andere wegen van onderzoek ons openstaan; of het beraad niet uitvoeriger moet zijn; of meerdere colleges (bijvoorbeeld de classis) hierbij betrokken moeten worden. Maar nooit zullen we de eis van 'zekere tekenen van godzaligheid' moeten prijsgeven. Kortom, de kerk blijve de wacht bij de toelating tot het ambt houden.⁶

⁶ Vergunst, A., *Neem de wacht des Heeren waar* (Houten/Utrecht: Den Hertog, 1983), 154. Eerder gepubliceerd in de Saambinder, jaargang 56, nummers 21,22,24,26,27.

2. Schrift en belijdenis

2.1 Schrift

Wat zegt de Bijbel over toelating tot het ambt van predikant? Hieronder wordt eerst een aantal Bijbelse gegevens op een rij gezet. Daarbij wordt gekeken naar de ambten die prediking als kernelement hebben: profeten, discipelen/apostelen en oudsten/opzieners. Daarna wordt de lijn doorgetrokken naar het ambt van predikant vandaag de dag. Moeten zij toegelaten worden, en door wie en hoe? En als de Bijbel daar niet altijd concrete richtlijnen over geeft, is het dan wel mogelijk om principes af te leiden die ons kunnen helpen te bepalen of bepaalde varianten die we in de praktijk tegenkomen meer of minder de voorkeur zouden moeten hebben?

Het Oude Testament

Voordat we ons richten op de profeten gaan we nog een stapje terug. Is het eigenlijk wel belangrijk of en hoe we toelating tot de ambten regelen? Zijn we daar niet vrij in? Het is hier niet de bedoeling om op de discussie in te gaan of ambten eigenlijk wel Bijbels zijn. Of we niet veel meer naar de charismata moeten kijken. Dat is een ander onderwerp. Maar het is wel belangrijk om een basis te leggen. En die basis ligt niet in menselijke tradities, maar in Wie God is en wat Hij van ons vraagt en hoe Hij dat aan ons in Zijn Woord geopenbaard heeft. Bepalend is dat God gediend wil worden op de wijze die Hijzelf aan ons voorschrijft. Het tweede gebod zegt immers:

“Gij zult u geen gesneden beeld, noch enige gelijkenis maken, van hetgeen boven in den hemel is, noch van hetgeen onder op de aarde is, noch van hetgeen in de wateren onder de aarde is. Gij zult u voor die niet buigen, noch hen dienen; want Ik, de HEERE uw God, ben een ijverig God, Die de misdaad der vaders bezoek aan de kinderen, aan het derde, en aan het vierde lid dergenen, die Mij haten; En doe barmhartigheid aan duizenden dergenen, die Mij liefhebben, en Mijn geboden onderhouden.”

(Ex. 20:4-6)

Als voorbeeld kan hier gewezen worden op het gouden kalf in Exodus 32. Het volk wilde hiermee niet een andere God dienen, ze wilden alleen hun eigen God dienen op een manier die hen meer aansprak. God was hier zwaar vertoornd over. Dit leert ons dat we zorgvuldig na moeten gaan hoe God gediend wil worden. De invulling van de ambten en de toelating tot die ambten is daarmee geen middelmatige zaak.

In het Oude Testament zijn het met name de profeten die een verkondigende taak hebben⁷. Zij werden persoonlijk door God geroepen en in het ambt van profeet gesteld⁸. Denk hierbij aan de roeping van Jesaja in Jesaja 6, of de roeping van Jeremia in Jeremia 1. Ook kwam het wel voor dat God een profeet opdroeg een ander als profeet te zalven, zoals Elia bij Elisa moest doen. Aan de andere kant waren er valse profeten en profetessen, waarvan de Heere zegt: “Ik heb die profeten niet gezonden, nochtans hebben zij gelopen; Ik heb tot hen niet gesproken, nochtans hebben zij geprofeteerd.” (Jer. 23:21). Bepalend was dus of de Heere Zelf tot de profeet gesproken had, of dat hij uit zichzelf was gaan profeteren.

Profeten werden niet toegelaten tot hun ambt door wat we nu een “kerkelijke” instelling zouden noemen. Maar ds. G.H. Kersten heeft in zijn strijd om de oprichting van een theologische school gezegd dat de Heere middellijk werkt, ook al in die tijd. David, Jesaja en Jeremia zouden een voorbereidingstijd hebben gehad.⁹ Dit was met name gericht tegen hen die betoogden dat studie niet nodig was en dat dit slechts “letterknechten” opleverde. In die context is de uitspraak over een voorbereidingstijd begrijpelijk, maar we kunnen toch moeilijk stellen dat de profeten enige vorm van gestructureerde opleiding gekregen hebben.

De belangrijkste les uit het Oude Testament over de toelating tot het ambt van predikant is dat God Zelf mensen tot profeet aanstelde en dat mensen niet uit eigen beweging mochten gaan profeteren.

⁷ De priesters en levieten hadden ook een onderwijzende taak (zie bijvoorbeeld Lev. 10:11, Deut. 33:10, 2 Kron. 17:7-9), maar minder een verkondigende.

⁸ Er is in het Oude Testament ook sprake van groepen profeten, en profetenzonen. Bijvoorbeeld in 1 Sam. 10:5-12, 1 Sam. 19:20-24, 1 Kon. 18:4 en 2 Kon. 6:1. Of deze groepen profeten ook iets van een gezamenlijke opleiding hadden en mogelijk iets van een ‘profetengilde’ vormden is echter onbekend. Voor het doel van deze scriptie heb ik dit verschijnsel buiten beschouwing gelaten. Zie voor meer informatie de Studiebijbel Oude Testament, 2 Samuël/1 Koningen/2 Koningen, Excurs 10, 2.5.

⁹ Moerkerken, A. (red), *Ontboezemingen. 75 jaar Theologische School Gereformeerde Gemeenten* (Houten: Den Hertog, 2002), 21

Het Nieuwe Testament

De lijn dat het God Zelf is die predikers aanstelt komen we ook in het Nieuw Testament volop tegen. We lezen in Mattheüs 9: 38: “Bidt dan den Heere des oogstes, dat Hij arbeiders in Zijn oogst uitstote.” In Johannes 15:16 lezen we over de aanstelling van de discipelen: “Gij hebt Mij niet uitverkoren, maar Ik heb u uitverkoren, en Ik heb u gesteld, dat gij zoudt heengaan en vrucht dragen, en dat uw vrucht blijve; opdat, zo wat gij van den Vader begeren zult in Mijn Naam, Hij u dat geve.” En in Johannes 21 wordt Petrus door de Heere Jezus opnieuw in het ambt van herder gesteld.

Bij de discipelen en de apostelen gebeurde deze aanstelling onmiddellijk, door de Heere Jezus persoonlijk. Later, in het boek Handelingen, lezen we dat de gemeente een rol in de roeping krijgt. Zo wordt in Handelingen 1:23 een tweetal gesteld om de lege plaats van Judas in te vullen, lezen we in Handelingen 6 over de verkiezing van zeven mannen die de organisatie van de “dagelijkse bediening” ter hand moesten nemen. En in Handelingen 14:23 lezen we “En als zij in elke gemeente, met opsteken der handen, ouderlingen verkoren hadden, gebeden hebbende met vasten, bevalen zij hen den Heere, in Welken zij geloofd hadden.” We zien hier dat het steeds de gemeente is die verkiest.¹⁰ De gemeente is een instrument in de hand van Christus als de grote Koning van Zijn kerk om predikers en andere ambtsdragers aan te stellen. Het is een werk wat van God uitgaat, niet van degene die graag ambtsdrager wil worden.

De kerk in het Nieuwe Testament wordt, net als in het Oude Testament, gewaarschuwd tegen valse leraren. De Heere Jezus zegt Zelf in Mattheüs 7:15: “Maar wacht u van de valse profeten, dewelke in schaapsklederen tot u komen, maar van binnen zijn zij grijpende wolven.” En Paulus zegt in Handelingen 20:28-30: “Zo hebt dan acht op uzelf, en op de gehele kudde, over dewelke u de Heilige Geest tot opzieners gesteld heeft, om de Gemeente Gods te weiden, welke Hij verkregen heeft door Zijn eigen bloed. Want dit weet ik, dat na mijn vertrek zware wolven tot u inkomen zullen, die de kudde niet sparen. En uit uzelf

¹⁰ In Titus 1:5 staat dat Titus de opdracht krijgt om ouderlingen of oudsten aan te stellen. Hier lezen we niet van een inschakeling van de gemeente, maar gezien de andere aangehaalde Schriftgedeelten lijkt het mij redelijk er van uit te mogen gaan dat ook Titus hen niet persoonlijk aanstelde, maar dat de gemeenten op Kreta hierin ook betrokken werden.

zullen mannen opstaan, sprekende verkeerde dingen, om de discipelen af te trekken achter zich." De kudde moet bewaakt worden. Valse leraren moeten geweerd worden. De kerk moet daar de wacht tegen betrekken. Ze moet erop toezien wie de kudde proberen binnen te dringen. Een wacht aan de poort van de schaapskooi is noodzakelijk.

De Bijbel geeft ook aan dat ieder ambt zijn eigen grens heeft. Christus geeft de een te dienen als predikant, de ander als ouderling, de ander als diaken. "En Dezelfde heeft gegeven sommigen tot apostelen, en sommigen tot profeten, en sommigen tot evangelisten, en sommigen tot herders en leraars;" (Ef. 4:11). Ditzelfde komen we ook tegen in Romeinen 12:6-8 en 1 Korinthe 12:29. Christus deelt de ambten uit, Hij zendt predikers. Zonder zending geen prediking: "En hoe zullen zij prediken, indien zij niet gezonden worden?" (Rom. 10:15). In deze laatste tekst staat niet wie er zendt. Is dit God, of de gemeente? Calvijn brengt deze twee aspecten mooi bij elkaar: "Het zij genoeg alleen dit te weten, dat het Evangelie niet bijgeval uit de wolken regent, maar dat het door mensenhanden gebracht wordt, waar het door God gezonden wordt."¹¹ Het is God die zendt en mensen worden hierbij ingeschakeld.

Aan ambtsdragers worden eisen gesteld. We vinden hier opsommingen van in 1 Timotheüs 3:1-13, 2 Timotheüs 2:24-26 en Titus 1:6-9. In het kader van de toelating tot het ambt is het belangrijk stil te staan bij de eis om geen nieuwelingen toe te laten als opziener (1 Tim. 3:6), dat de diakenen "ook eerst beproefd worden" (1 Tim. 3:10) en dat niemand "haastelijk de handen opgelegd moeten worden" (1 Tim. 5:22). Deze teksten worden nogal eens aangehaald om te staven dat een onderzoek voor toelating nodig is, in het bijzonder voor het predikantschap. Nu kan al direct opgemerkt worden dat dit niet alleen voor predikanten geldt, maar voor alle opzieners en diakenen. Het is dus niet specifiek alleen op predikanten toe te passen.

Dit gezegd hebbend, is het een vraag of hier driemaal sprake is van ongeveer dezelfde eis. Is het niet toelaten van nieuwelingen hetzelfde als dat iemand eerst beproefd moet worden en dat je iemand niet "haastelijk de handen moet opleggen"? Verschillende uitleggers¹² leggen geen direct verband tussen het niet toelaten van nieuwelingen als opziener en de beproeving van diakenen. De beproeving van diakenen wordt dan met name gezien als het hebben laten

¹¹ Calvijn, J. *Verklaring van de Bijbel, Zendbrieven eerste deel* (Kampen: De Groot Goudriaan, 2004), 222

¹² Bijvoorbeeld Calvijn en de Studiebijbel

zien van een voorbeeldig leven over langere tijd. De eis bij de opzieners betreft dan meer het risico dat een pasbekeerde van zichzelf gaat denken dat hij heel wat is. Toch kan ik me niet aan de indruk onttrekken dat deze twee zaken direct met elkaar te maken hebben. Dit met name door het gebruik van het woordje “ook” bij de beproeving van de diakenen. Zij moeten “ook” beproefd worden, net als de opzieners. Er is tijd nodig om hun levenswandel goed te kennen en het bewaart voor hoogmoed. Het niet haastelijk opleggen van de handen staat niet in deze directe context, maar twee hoofdstukken verder. Toch zijn zowel de kanttekeningen als de Studiebijbel van mening dat het hier om hetzelfde feit gaat. “Gezien het tekstverband moet het opleggen van handen slaan op het inzegenen van de oudsten (en diakenen)”.¹³ Dat moet niet te snel gebeuren, er is een tijd van beproeving nodig. In het volgende vers wordt daar ook aan gerefereerd, want daar staat dat sommige zonden, en anderzijds goede werken, pas na verloop van tijd zichtbaar worden. Als we de teksten uit 1 Timotheüs op een rijtje zetten, wordt duidelijk dat een periode van beproeving voorafgaat aan de ambtsbediening. Iemand moet niet te snel in het ambt worden geplaatst. Dit betekent iets anders dan dat iemand examens moet afleggen; het gaat vooral om de handel en wandel van de betreffende persoon.

Tenslotte Hebr. 5:4: “En niemand neemt zichzelf die eer aan, maar die van God geroepen wordt, gelijkewijs als Aäron.” De context hier is de vergelijking van Christus met Aäron. Aäron had zichzelf geen priester gemaakt, maar was door God aangesteld. Zo heeft ook Christus zichzelf geen priester gemaakt, maar is door God aangesteld: “Gij zijt Priester in der eeuwigheid, naar de ordening van Melchizedek” (Hebr. 5:6, wat een citaat is van Psalm 110:4). Deze tekst maakt dus duidelijk dat Aäron zichzelf geen ambt had gegeven, en ook Christus niet. Het bekleden met een ambt is een gift van God. Nu kan de vraag hier gesteld worden of het gaat over het instellen van het ambt als zodanig, of over het bekleden van het ambt door bepaalde personen. Calvijn meent in zijn verklaring¹⁴ dat hier ook over het ambt als zodanig gesproken wordt. “Het moet van beide zijden wel aangemerkt zijn: want de apostel spreekt hier niet alleen van de personen, maar ook van het ambt.”¹⁵ Calvijn betoogt dat de algemene leer die uit deze tekst afgeleid kan worden, is, dat de kerk geen ambten naar eigen believen kan instellen, maar alleen die ambten die God Zelf ingesteld heeft.

¹³ Bette, JC (eds) Studiebijbel van het Nieuwe Testament deel 8 (Soest: In de Ruimte, 1987), 727

¹⁴ Calvijn, J. *Verklaring van de Bijbel, Zendsbrieven derde deel* (Kampen: De Groot Goudriaan, 2004), 68-69

¹⁵ Calvijn, J. *Verklaring zendsbrieven derde deel*, 69

Vanzelfsprekend richt hij zich hier met name tegen het priesterschap in de roomse kerk. Wat de personen betreft, merkt Calvijn op dat er allerlei mensen zijn geweest die zich uit valse motieven hebben ingedrongen in de ambten. Maar dan zegt hij “nochtans moet men ze daarom niet verwerpen, en inzonderheid, als hetzelve niet geschieden kan door openbaar oordeel der kerk.”¹⁶ Hij noemt dan het feit dat er in de tweehonderd jaar voor de komst van Christus allerlei misstanden waren rondom het hogepriesterschap. Dit doet niet af aan het ambt als zodanig, en de personen moesten geduld worden omdat er geen vrijheid was. Calvijn concludeert dan dat het hebben van de juiste ambten van groter belang is dan de personen die het ambt bekleden.

De vraag kan gesteld worden of Calvijn hier een juiste toepassing maakt. De tekst spreekt namelijk niet over het hogepriesterschap in zijn algemeenheid, maar over de bekleding van dat ambt door Aäron en door Christus. Het gaat hier toch echt meer over de ambtsdrager dan over het ambt, en hoe deze ambtsdrager geroepen is.

Over die roeping wordt gezegd “van God geroepen, gelijkerwijs als Aäron”. Dan is het dus van belang te weten hoe Aäron geroepen is. Hierover lezen we in Exodus 28 en Leviticus 8. Kort gezegd komt het hierop neer dat God aan Mozes opdraagt om Aäron en zijn zonen tot priesters aan te stellen. Ze worden aangesteld: “Maar Aäron en zijn zonen zult gij stellen, dat zij hun priesterambt waarnemen; en de vreemde, die nadert, zal gedood worden.” (Num. 3:10). Wanneer Korach, Dathan en Abiram hiertegen in Numeri 16 in opstand komen omdat ze vinden dat Aäron en zijn zonen niet meer zijn dan de andere Israëlieten, worden ze door God Zelf gedood. Roeping heeft hier dus de betekenis van aanstelling. Aanstelling door God, via Mozes. Het is dus niet zo dat Aäron en zijn zonen een innerlijke roeping voelden en zich meldden om hierover gehoord te worden. Daarmee kan deze tekst niet een op een op de situatie vandaag de dag op de toelating tot het ambt van predikant betrokken worden. Wel is duidelijk dat het God is die aanstelt. En dat Hij dat door ambtsdragers doet, in dit geval door Mozes. Er is echter geen sprake van een beproeving van een innerlijk ervaren roeping, maar het is een aanstelling waartegen geen tegenspreken mogelijk is.

¹⁶ Calvijn, J, *Verklaring zendbrieven derde deel*,69

Wat zeggen deze Schriftgegevens tot nu toe?

Als we deze korte inventarisatie van Schriftgegevens overzien, kunnen we daar de volgende grote lijn in ontdekken: God wil alleen gediend worden op de manier die Hij Zelf heeft voorgeschreven. Christus Zelf stelde de ambten in en stelt ambtsdragers aan. De gemeente van Christus wordt ingeschakeld bij de verkiezing. Ze moet er goed op letten wie ze als ambtsdrager kiest door te letten op de eisen die met name in de pastorale brieven opgesomd worden. Er moet genoeg tijd geweest zijn om leven en leer te kunnen beoordelen. Ze moet ervoor waken dat er geen wolven de schaapskudde binnendringen. De tussenconclusie is dat de Schrift maant tot wijsheid en voorzichtigheid bij het toelaten tot het ambt. En dat het zeker passend en zelfs noodzakelijk is om mensen te beproeven voordat ze gaan dienen.

Als er beproefd moet worden, welke richtlijnen geeft de Schrift daar dan voor?

Dan is de vervolgvraag: Geeft de Schrift ons richtlijnen voor de beproeving voor de toelating tot het ambt? Deze zijn er zeker. In 1953 hebben deputaten van de synode van de CGK het "Rapport van deputaten inzake het admmissie-examen" opgesteld waarin de Bijbelse richtlijnen worden verkend.¹⁷ Onderstaand wordt dit rapport in grote lijnen besproken. In het rapport wordt een verband gelegd tussen ambtelijke roeping, persoonlijke genade en bekwaamaking.

Allereerst, zegt het rapport, moet iemand die ambtelijk geroepen is persoonlijk genade kennen. Dat zien we bij vrijwel alle voorbeelden die de Bijbel ons geeft, met uitzondering van bijvoorbeeld Judas.

Het is de vraag of deze stelling houdbaar is. Er zijn veel meer voorbeelden in de Bijbel dat ambtelijke roeping niet met persoonlijke genade gepaard gaat. Denk aan Korach, Dathan en Abiram, aan vele koningen van Israël en Juda en aan hogepriesters tijdens de Romeinse overheersing.

Maar hoewel er vele ambtsdragers geweest zijn die geen blijk gaven van een persoonlijk ontvangen genade, hoeft dit geen belemmering te zijn om te stellen dat het wel gewenst en

¹⁷ Zaal, C. v.d. en J.C. Maris, *Rapport van deputaten inzake het admmissie-examen*. Bijlage VIII van de Acta van de Synode van de Christelijk Gereformeerde Kerken, 1953, 94-102.

noodzakelijk is dat ambtsdragers wel persoonlijke genade kennen. Want hoe zou een blinde een blinde kunnen leiden? (Matt. 15:14).

Het rapport noemt naast de voorbeelden ook enkele teksten uit de Bijbel die het verband tussen ambtelijke roeping en persoonlijke genade onderstrepen. De eerste is Romeinen 1:5 “door Welken wij hebben ontvangen de genade en het apostelschap”. De tweede is Efeze 3:7-8: “Waarvan ik een dienaar geworden ben, naar de gave der genade Gods, die mij gegeven is, naar de werking Zijner kracht. Mij, den allerminste van al de heiligen, is deze genade gegeven, om onder de heidenen door het Evangelie te verkondigen de onnaspeurlijke rijkdom van Christus”. Nu staat niet bij voorbaat vast dat deze twee teksten een verband leggen tussen persoonlijke genade en de ambtelijke roeping. Het kan hier ook heel goed gaan over de genade *van* het apostelschap. Zeker de tekst uit Efeze duidt in deze richting. En ook bij de tekst uit Romeinen 1 zegt de kanttekening bij het woord genade: “Dat is, de genade des apostelschaps, of: de genade tot bekering en bovendien tot het apostelschap”. Ook in een tekst als bijvoorbeeld Romeinen 15:15,16 wordt het verband tussen genade en apostelschap gelegd. Mijns inziens gaat het in al deze gevallen primair om de genade van God dat Hij een zo onwaardig iemand als Paulus toch tot apostel geroepen heeft. Echter, dit sluit niet uit dat er van persoonlijke genade in de zin van de gave van de wedergeboorte sprake moet zijn. God is een God van genade. Hij geeft onverdiend het apostelschap. Maar als Hij uit genade het apostelschap geeft, dan is het niet meer dan redelijk om er van uit te gaan dat Hij dit niet geeft aan mensen die Hij niet eerst Zijn hartvernieuwende genade heeft gegeven.

Het rapport vervolgt met te stellen dat de bekwaamaking tot het ambt rechtstreeks samenhangt met het persoonlijk geestelijk leven. Bekwaamaking houdt in de eerste plaats persoonlijke godsvrucht in. Dat zie je in het leven van de ambtsdragers. Dat zie je ook in een aantal teksten, bijvoorbeeld in 2 Timotheüs 1:14: “Bewaar het goede pand, dat u toebetrouwd is, door den Heiligen Geest, Die in ons woont.” Ook wordt 2 Korinthe 3:5,6 genoemd: “Niet dat wij van onszelven bekwaam zijn iets te denken, als uit onszelven; maar onze bekwaamheid is uit God, Die ons ook bekwaam gemaakt heeft, om te zijn dienaars des Nieuwen Testaments,...”.

Bij deze teksten kan afgevraagd worden of ze stellen dat bekwaamaking tot het ambt en persoonlijk geestelijk leven bij elkaar horen. In 2 Timotheüs 1:14 is sprake van een opdracht

om de goede leer te bewaren, en dat niet in eigen kracht, maar door de Heilige Geest. En in 2 Korinthe 3: 5,6 wordt beleden dat we uit onszelf niets kunnen in het ambt, maar dat alles van God komt. Hoogstens indirect is dit een bewijs dat bekwaammaking en persoonlijke genade bij elkaar horen. Namelijk in de zin dat het God is die de bekwaamheid werkt, en als Hij dit in ons werkt, zou Hij ons dan ook niet in ons persoonlijk leven leiden en reinigen? Maar dit is een indirecte redenering en vloeit niet een op een uit genoemde teksten voort.

De derde lijn die het rapport noemt, is een verbinding tussen roeping en bekwaammaking. Daarbij worden teksten genoemd als 1 Timotheüs 1:12 “En ik dank Hem, Die mij bekrachtigd heeft, namelijk Christus Jezus, onzen Heere, dat Hij mij getrouw geacht heeft, mij in de bediening gesteld hebbende;” en Kolossenzen 1:29 “Waartoe ik ook arbeide, strijdende naar Zijn werking, die in mij werkt met kracht.” Dit is mijns inziens een heel duidelijk en onweerlegbare lijn. Als God iemand tot een ambt roept, geeft Hijzelf bekwaamheid. “Onze bekwaamheid is uit God” (2 Kor. 3:5).

Hoewel de onderbouwing van de eerste twee punten in het rapport in mijn ogen wat mager is, kan ik wel instemmen met de conclusie dat er een Bijbelse grond is voor samenhang tussen ambtelijke roeping, persoonlijke genade en bekwaamheid. Als iemand geroepen is door God, kan dat niet zonder dat er sprake is van een persoonlijke relatie met God en een hieruit voortvloeiende persoonlijke godsvrucht die in vruchten zichtbaar wordt. En als iemand geroepen is door God, schenkt God bekwaamheden. Bij dit laatste is het natuurlijk de vraag in hoeverre die bekwaamheden al direct bij de roeping ontwikkeld zijn, het kan heel goed dat deze zich in de loop van de tijd ontwikkelen en tot bloei komen. Desalniettemin zal er iets zichtbaar moeten zijn van een bepaalde aanleg tot de vereisten van het ambt. Of op zijn minst moeten er geen contra-indicaties zijn die erop duiden dat iemand ongeschikt is voor het werk.

Het rapport vervolgt door te zeggen dat een geroepene een zending nodig heeft. Romeinen 10:15: “En hoe zullen zij prediken, indien zij niet gezonden worden?”. De geroepene moet een lastbrief kunnen tonen, en die lastbrief is de kerkelijke roeping. Die kerkelijke roeping is de uitwendige roeping, die de inwendige roeping veronderstelt en insluit. En hoe kan de kerk nu oordelen of iemand werkelijk door God geroepen is? Dan komt het rapport terug op haar eerdere lijnen: een ambtelijke roeping moet blijken uit persoonlijke godsvrucht en bekwaammaking door de Geest. Daar moet de kerk onderzoek naar doen. Brakel wordt

aangehaald die in de Redelijke Godsdienst zegt: “Tot de inwendige roeping behoort niet een buitengewone inspraak Gods. God doet dat nu niet of zeer zelden, en men heeft daarop niet te wachten...”¹⁸. Het buitengewone moet niet op de voorgrond staan, maar het gewone. Daarop moet beproefd worden. De deputaten geven dan in lijn met A Brakel een overzicht van de belangrijkste kenmerken waarop getoetst moet worden:

- a. Heeft iemand lust tot het werk, is er liefde tot het ambt?
- b. Hebben ze zichzelf eerst aan de Heere gegeven, en daarna aan ons? (2 Kor. 3:5)
- c. Is er liefde tot Christus’ kerk en volk?
- d. Is er een algehele toewijding aan de dienst van God?
- e. Is er oprechte belangeloosheid? Is er bereidheid tot zelfverloochening?
- f. Is er een hartelijke belangstelling voor het heil van zondaren?
- g. Is er een goed getuigenis, zowel binnen als buiten de gemeente? Zien anderen vruchten in het leven van betrokkene?
- h. Zijn de volgende karaktertrekken die de Schrift noemt voor een predikant aanwezig: getrouwheid, reinheid, heiligheid, onberispelijk, onbesproken, oprechtheid van geweten en wandel, ootmoed, broederliefde, vriendelijkheid, geduld, volharding, gastvrijheid, bekwaam om te onderwijzen, een voorbeeld in liefde geloof, goede werken, aanbeveling aan anderen (goed getuigenis), jagend naar rechtvaardigheid etc.
- i. Zijn de volgende verkeerde eigenschappen niet aanwezig: zelfzucht, geldzucht, gierigheid, mensenbehager willen zijn, twistziek, genegen tot wijn.

Op deze eigenschappen kan iemand, die meent een roeping te hebben, beproefd en beoordeeld worden. Natuurlijk is niemand volmaakt in deze, maar een beginsel moet aanwezig zijn.

Ik mis in deze opsommingen nog de zuiverheid in de leer. Er is gesproken over persoonlijke godsvrucht en bekwaamheden, maar een goed predikant zal volgens Gods Woord ook zuiver in de leer moeten zijn. Denk bijvoorbeeld aan de reeds genoemde tekst 2 Timotheüs 1:14: “Bewaar het goede pand, dat u toebetrouwd is, door den Heiligen Geest, Die in ons woont.” Maar dit zal verder geen betoog hoeven.

¹⁸ Zaal, C. v.d. en J.C. Maris, *Rapport admissie-examen*, 96-97

Tot zover een bespreking van het rapport van de deputaten van de CGK. De grote lijn is: Gods woord zegt dat de kerk moet toezien op toelating tot het ambt. De roeping kan niet los gezien worden van persoonlijke genade en bekwaamheden. Over het innerlijk kan een kerk niet oordelen, maar wel over de kenmerken die in iedere geroepene in beginsel zichtbaar zouden moeten zijn.

In welke vorm?

Een aparte vraag is nog of de Schrift ons handvatten biedt om te bepalen welke vorm van toelating het meest passend zou zijn. Natuurlijk staat er nergens of een curatorium, een kerkenraad, een classis of synode toe zou moeten laten. Dat is aan de vrijheid van de kerken overgelaten. Maar zijn er criteria die kunnen helpen te bepalen of de ene of de andere variant de voorkeur verdient?

In het licht van het voorgaande is er veel voor te zeggen om de toelating te laten gebeuren door hen die de betrokkene het beste kennen. Dat is primair de plaatselijke gemeente en haar kerkenraad. Zij kennen de betrokkene. Zij kunnen het beste een oordeel vormen over in hoeverre de betrokkene voldoet aan de kenmerken zoals ze hiervoor uit de Schrift naar voren zijn gekomen.

Echter, gezien het gewicht dat ook de Schrift toekent aan het waken tegen wolven die de kudde dreigen binnen te dringen is het ook van belang dat diegenen die moeten oordelen voldoende geestelijk onderscheidingsvermogen hebben om de genoemde kenmerken te kunnen onderzoeken en er over te kunnen oordelen. Om deze reden is het zeer goed voorstelbaar dat bijvoorbeeld meerdere predikanten aan zo'n onderzoek deelnemen.

Een aparte vraag, die hiervoor nog niet aan de orde is gekomen, moet zijn of het niet goed zou zijn te streven naar een bepaalde mate van objectiviteit. Leert de Schrift ons niet om zonder aanzien des persoons te handelen, bijvoorbeeld in Jakobus 2:1-4? En zou daarom enige afstand tot de te onderzoeken persoon niet passend zijn? Het antwoord hierop is dat het niet voor niets is dat deze vraag bij de bespreking van de Schriftgedeelten niet aan de orde is gekomen. Het komt in de gedeelten over beproeving van toekomstige ambtsdragers niet voor. Natuurlijk is het in zijn algemeenheid een belangrijk aspect om zonder aanzien des persoons te handelen, maar bij het beproeven van toekomstige ambtsdragers staat dit niet op de voorgrond. Daar wordt een zwaarder belang gehecht aan het goed kunnen beoordelen van leven en leer van de betrokkenen.

Conclusie

Onderzoek van degenen die zich melden met een roeping voor het ambt van predikant is een lijn die in de Schrift terug te vinden is. In het Nieuwe Testament is het de gemeente die in deze toelating een belangrijke plaats heeft. De Schrift noemt kenmerken van goede ambtsdragers. Deze kunnen samengevat worden in persoonlijke godsvrucht die zich uit in goede werken, in bekwaamheden die in beginsel aanwezig zijn en in zuiverheid in de leer. Deze kenmerken kunnen en moeten de belangrijkste toetsstenen zijn bij de toelating tot predikant. Over het innerlijk kan de kerk niet oordelen, maar wel geldt “Zo zult gij dan dezelve aan de vruchten kennen” (Matt. 7:20).

Het onderzoek gebeurt bij voorkeur op een niveau waar men de betrokkene persoonlijk kent en waarbij er voldoende geestelijk onderscheidingsvermogen is.

2.2 Belijdenis

De belijdenisgeschriften bevatten geen of uiterst summiere informatie over de toelating tot het ambt van predikant. Een kort overzicht:

- De drie oecumenische belijdenisgeschriften bevatten niets over de toelating tot het ambt van predikant en worden hier dan ook verder buiten beschouwing gelaten
- De Nederlandse Geloofsbelijdenis bevat de volgende relevante passages in artikel 30 en 31:

30. Door dit middel (de regering door kerkelijke ambten) zullen alle dingen in de Kerk wel en ordelijk toegaan, wanneer zulke personen verkoren worden die getrouw zijn, en naar den regel dien de heilige Paulus daarvan geeft in den brief aan Timótheüs.

31. Zo moet zich dan een iegelijk wel wachten door onbehoorlijke middelen zich in te dringen, maar is schuldig den tijd te verwachten dat hij van God beroepen wordt, opdat hij getuigenis hebbe van zijn beroeping, om van haar verzekerd en gewis te zijn dat zij van den Heere is.

- De Heidelbergse Catechismus spreekt in zondag 38 over de plicht om op zondag naar de gemeente te komen om Gods Woord te horen, maar zegt verder niets over de toelating tot predikant.
- De Dordtse Leerregels zeggen in hoofdstuk 1, paragraaf 3:

1-3. En opdat de mensen tot het geloof worden gebracht, zendt God goedertierenlijk verkondigers van deze zeer blijde boodschap, tot wie Hij wil, en wanneer Hij wil; door wier dienst de mensen geroepen worden tot bekering en het geloof in Christus, den Gekruisigde. Want hoe zullen zij in Hem geloven, van Welken zij niet gehoord hebben? En hoe zullen zij horen, zonder die hun predikt? En hoe zullen zij prediken, indien zij niet gezonden worden? (Rom. 10:14-15)

- De Grote Catechismus van Westminster zegt in vraag en antwoord 158:

Vraag 158. Door wie moet het Woord van God verkondigd worden?

Antwoord: Het Woord van God mag alleen verkondigd worden door degenen die daar voldoende gave voor hebben ontvangen en ook officieel zijn geroepen en toegelaten tot dat ambt.¹⁹

Dat de Drie Formulieren van Enigheid niet veel woorden aan de toelating wijden heeft als oorzaak dat de kerken in de tijd dat deze formulieren opgesteld werden zelf geen zeggenschap hadden over de toelating tot de theologische opleiding. Dit lag in handen van de overheid. Zie hiervoor verder hoofdstuk 3. Dat de NGB aandacht vraagt voor orde en getrouwheid en waarschuwt om in te dringen met onbehoorlijke middelen heeft vooral te maken met de situatie dat er mensen waren die predikant wilden worden om de materiële voordelen en dat er soms zelfs sprake was van omkoping om het ambt te bemachtigen. In de Grote Catechismus van Westminster is de meest inhoudelijke lijn met betrekking tot toelating te vinden. Het is opvallend dat daarna het hebben van voldoende bekwaamheid voorop staat en dat vervolgens de officiële roeping en toelating volgen. Hierin zien we de lijn die we bij de Schriftgegevens vonden het meest duidelijk terug, namelijk dat roeping en bekwaamheid samengaan.

¹⁹ Vertaling van Thera Tanis-Baars overgenomen uit *Gewogen woorden – De Belijdenis. De Grote en de Kleine Catechismus van Westminster* (Apeldoorn: De Banier, 2014), 170.

3. Kerkgeschiedenis

3.1 Inleiding

De vraag die in dit hoofdstuk beantwoord wordt is hoe de procedures voor toelating tot het ambt van predikant zich sinds de Reformatie hebben ontwikkeld en hoe de verschillende toetsingsmomenten zoals peremptoir en preparatoir examen, evenals het admmissie-examen, zijn ontstaan. Wat waren de redenen hiervoor? Met als doel om aan het eind van dit hoofdstuk te kunnen te evalueren of de redenen waarom ze zijn ontstaan vandaag de dag nog steeds geldig zijn.

Dat brengt bij de afgrenzing van het onderwerp. Het gaat hier in dit onderzoek over de toelating in presbyteriale kerken. Dat betekent dat de Vroege kerk en de rooms-katholieke kerk buiten beschouwing gelaten worden. Ook Luther zal slechts zeer zijdelings aan de orde komen. Er wordt begonnen bij de Reformatie en vervolgens worden de ontwikkelingen in Nederland beschreven. Vanaf 1834 worden de ontwikkelingen in de afgescheiden kerken onderzocht, omdat zich daar het admmissie-examen heeft ontwikkeld.

In de laatste paragraaf worden kort de ontwikkelingen na 1900 geschetst. Dit kan in het kader van deze scriptie niet voor alle gereformeerde kerken, gekozen is om de ontwikkeling van de Gereformeerde Gemeenten als voorbeeld uit te lichten.

In hoofdstuk vier zal dan beschreven worden waar de ontwikkelingen in de verschillende kerken toe geleid hebben, dus wat de huidige stand van zaken is in de Nederlandse gereformeerde kerken.

3.2 1517-1586 Het ontstaan van het peremptoir examen

Reformatie

Het jaartal 1517 zal geen nadere toelichting behoeven. Maar 1586 waarschijnlijk wel. In 1586 vergaderde de synode van Den Haag en daar werd voor het eerst een voorstel gedaan voor de invoering van een preparatoir examen²⁰. Voor die tijd bestond dit preparatoir examen dus nog niet.

Voorafgaand aan de Reformatie waren de eisen voor toelating tot het priesterschap in de Rooms-Katholieke Kerk relatief beperkt. Kandidaten moesten Latijn beheersen en basiskennis hebben van onder meer grammatica, het Onze Vader en de Tien Geboden. Voorafgaand aan de wijding vond een eenvoudig²¹ onderzoek plaats naar leven, kennis en moraal, uitgevoerd door een kerkelijke functionaris. Voor de hogere geestelijkheid bestond wel een diepere theologische scholing, gericht op exegese van de Vulgaat en een dialectische verwerking²² van de Sententiae van Lombardus. De centrale rol van de liturgie maakte kennis van het Latijn cruciaal; leerstellige kennis was van ondergeschikt belang.

Met de Reformatie veranderde dit ingrijpend. De kerk werd niet langer opgevat als heilsinstituut, maar als gemeenschap van gelovigen, waarin de bediening van het Woord centraal staat. Het ambt verschoof van misdienaar naar prediker, en de toelatingseisen verschoven van liturgische vaardigheden naar grondige kennis van de Schrift.

De reformatoren streefden niet naar kerkafbraak maar naar kerkherstel. Bestaande ambten en opleidingen bleven gehandhaafd, maar werden wel gereformeerd. Priesters hoefden niet af te treden, maar hun ambt werd inhoudelijk vernieuwd. Ook bestaande universiteiten en scholen bleven in gebruik, zij het grondig hervormd.²³ Afzonderlijke seminaries werden juist afgewezen.²⁴

²⁰ Kuyper, H.H., *De opleiding tot den dienst des Woords bij de gereformeerden*. ('s Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1891), 352

²¹ Kuyper, H.H., *Opleiding*, 249

²² Dialectiek is een redeneervorm die gebruikmaakt van tegenstellingen om naar waarheid te zoeken

²³ Kuyper, H.H., *Opleiding*, 180

²⁴ Kuyper, H.H., *Opleiding*, 191

Hieronder wordt de visie van de reformatoren Calvijn en Bucer weergegeven, omdat zij een groot stempel hebben gedrukt op de reformatorische ambtsleer.

Calvijn

Calvijn pleitte krachtig voor een universitaire opleiding van aanstaande predikanten. Hij wees kerkelijke, geïsoleerde scholen af en wilde juist dat theologie in verbinding stond met andere wetenschappen: er mocht geen “eiland” ontstaan. Dit hing samen met zijn visie op Gods soevereiniteit. God werkt door de Schrift in op het intellect, en via het intellect op de wil; daarbij is een rechtstreekse verlichting van verstand en ombuiging van de wil door God nodig.²⁵ Omdat het Woord “door het intellect” werkt, is wetenschappelijke vorming noodzakelijk. Daarom stelde Calvijn dat “de theologie de filosofie nodig heeft”²⁶. Want een prediker moet weten hoe mensen denken. Universiteiten waren staatsinstellingen, maar Calvijn eiste dat de gereformeerde religie de grondslag van het onderwijs zou zijn en dat de kerk medezeggenschap had over de theologische faculteit.²⁷

Over de praktische uitwerking bij Calvijn zelf is weinig bekend. Wel blijkt uit werken van Bullinger en Hyperius²⁸ dat ascese en vroomheid centraal stonden in de opleiding. Van studenten werd verlangd: (1) een “gedurig gebedsleven”, (2) studie met een “geheiligd hart” en (3) niet alleen leren preken voor anderen, maar vooral “godsvrucht in de eigen ziel” te kweken. Formeel was een propedeuse vereist met talen en filosofie.²⁹

Toelating tot de studie verschilt bij Calvijn van toelating tot het ambt. Wie predikant wil worden, moet zich grondig voorbereiden: de Bijbel bestuderen, naar een theologische school gaan en ijverig studeren. “Zij moeten dat doen,” schrijft Calvijn³⁰, “voordat men hen

²⁵ Kuyper, H.H., *Opleiding*, 220

²⁶ Kuyper, H.H., *Opleiding*, 224

²⁷ Kuyper, H.H., *Opleiding*, 227

²⁸ Kuyper, H.H., *Opleiding*, 234

²⁹ Kuyper, H.H., *Opleiding*, 241

³⁰ Goumaz, L., *Het ambt bij Calvijn: -een samenvatting naar zijn commentaren op het Nieuwe Testament [Timothée, ou le ministère Evangélique d'après Calvin et ses commentaires sur le Nouveau Testament]*. (Franeker: Wever), 32

uitdrukkelijk tot de pastorale taak roept.” Men mag niet “door een zekere inbeelding het ambt binnendringen”. Blijft een beroep uit, dan moet dat als Gods beschikking worden aanvaard.

Calvijn spreekt van een dubbele roeping: een innerlijke roeping door God en een uiterlijke roeping via verkiezing door de gemeente. Daarbij tellen niet alleen diploma’s, maar ook zuiverheid in de leer, een heilige levenswandel en onberispelijk gedrag.³¹

Hoe dit onderzoek concreet plaatsvond, blijft onduidelijk.

Bucer

Bij Martin Bucer ligt in de toelating tot het ambt van predikant het zwaarste accent op de roeping van Godswege. De Vader stoot uit in de oogst, de Zoon zendt in de kerken, en de Heilige Geest stelt verzorgers aan. Deze Goddelijke roeping wordt zichtbaar in een “vaste wil en bekwaamheid”³² om de kerk op te bouwen, en in het feit dat iemand wettig door de kerk begeerd wordt. Volgens Bucer geldt: “Door de gaven die de Here verleent, wordt aangegeven, wie Hij aanwijst en aanbiedt. Iemand die de gaven mist, mist ook de roeping.”³³ Het onderzoek moet zich daarom richten op wil en bekwaamheid.

Die bekwaamheid moet werkelijk van God komen en geen schijn zijn. Daarom “vereist de Geest deugden, die door getuigen bevestigd kunnen worden.”³⁴ De roeping moet publiek herkenbaar zijn, ook voor buitenstaanders. Er bestaat een onverbreekelijke band tussen charisma en ambt: waar gaven zijn, mag men concluderen dat iemand wettig geroepen is. Tegelijk is deze roeping “een controleerbare werkelijkheid, waarover zij die de Geest hebben, oordelen kunnen.”³⁵ Zo kan de gemeente in vrijheid beslissen tot toelating.

Kentekenen van een echte roeping zijn volgens Bucer driedig: bekwaamheid, wil en gelegenheid. Met ‘gelegenheid’ bedoelt hij dat er een concrete plaats moet zijn om te dienen, een vacature. Wie deze drie kentekenen bezitten, “vergissen zich, wanneer zij zeggen

³¹ J. Calvijn *“Institutie, of onderwijzing in de christelijke godsdienst”* Houten 2009, deel II, p. 262

³² Spijker, W. van ‘t, *De ambten bij Martin Bucer*, (Kampen: J.H. Kok, 1970), 367

³³ Spijker, W. van ‘t, *Bucer*, 367

³⁴ Spijker, W. van ‘t, *Bucer*, 368

³⁵ Spijker, W. van ‘t, *Bucer*, 368

dat ze niet door de Geest gedreven worden om te onderrichten of om zich aan enig deel van de heilige bediening te wijden.”³⁶

Alle christenen hebben een roeping, maar het bijzondere van het predikantschap ligt in specifieke wil en bekwaamheid. Het onderzoek richt zich op de zuiverheid van de motieven in de begeerte tot het ambt en op de vereiste bekwaamheid.

Bucers sterke nadruk op controleerbaarheid hangt samen met zijn verzet tegen wederdopers, die zich op een onaantastbare innerlijke roeping beriepen. Tegenover hen stelt Bucer: “De goddelijke roeping onttrekt zich niet aan de waarneming...; zij legitimeert zich voor de gemeente, die in de verkiezing en het onderzoek een daad van gehoorzaamheid stelt jegens God, die aanwijst wie Hij wil.”³⁷

Daarom is een ernstig en grondig onderzoek noodzakelijk: “Slechts door middel van ernstig onderzoek kan men zien, wie door Christus werkelijk gezonden zijn.”³⁸ Het is meer dan alleen maar een zoeken naar bekwaamheden. Het onderzoek gebeurt namelijk voor het aangezicht van Christus en onder leiding van de Heilige Geest. Het doel is dat God Zelf duidelijk maakt wie wel en wie niet geroepen is.

In de Straatsburgse praktijk vond dit onderzoek plaats door een brede commissie van ouderlingen, predikanten, professoren, beproefde gemeenteleden en vertegenwoordigers van de overheid. Bucer merkt daarbij op: “Men zou ook kunnen zeggen dat Christus op deze wijze de examinatie leidt.”³⁹ Onderzocht werden wil, bekwaamheid, begeerte, motieven, leer, talenkennis en levenswandel, met Schrift en belijdenis als norm.

“Bucers opvattingen dragen echter al duidelijk de sporen van de tweede decade der reformatie”.⁴⁰ Niet ieder werd bekwaam geacht. Er kwam meer aandacht voor onderzoek naar motieven en bekwaamheden en er kwam een veel sterkere nadruk op de gezonde leer.

³⁶ Spijker, W. van 't, *Bucer*, 369

³⁷ Spijker, W. van 't, *Bucer*, 370

³⁸ Spijker, W. van 't, *Bucer*, 371

³⁹ Spijker, W. van 't, *Bucer*, 373

⁴⁰ Spijker, W. van 't, *Bucer*, 376

Ontwikkelingen tot 1586 in de Nederlanden

In de beginjaren van de Reformatie (1517–1530) werd in de Nederlanden vooral gepreekt door bestaande geestelijken en rectoren van Latijnse scholen; prediking door ongeletterden kwam nauwelijks voor. Tussen 1530 en 1566 traden de anabaptisten op, die leerden dat ieder die “de drijving van de Geest” voelde, mocht preken. Tegelijk zorgden vervolgingen voor een groot tekort aan predikanten. Na 1566 ontstond daardoor grote diversiteit: voormalige monniken en pastoors, in het buitenland opgeleide studenten, buitenlandse predikanten en ongeletterden traden op.

Het Convent van Wezel (1568) stelde dat opleiding noodzakelijk was. Die moest bestaan uit kennis van de grondtalen, algemene wetenschappen en oefening in Schriftverklaring.⁴¹ In de praktijk waren er twee routes: een universitaire opleiding zonder kerkelijk toezicht of een opleiding onder toezicht van de classis.

Wezel concretiseerde ook de toelatingseisen: er moest onderzoek gedaan worden naar leven en leer: een getuigschrift van gemeente, school of stad was vereist evenals ondertekening van de belijdenis; een dogmatisch examen en een proefpreek dienden gehouden te worden. De Synode van Dordrecht (1578) voegde toe dat kandidaten zuiver in de leer, oprecht van leven en bekwaam in onderwijs moesten zijn; universitair gevormden werden niet opnieuw op de leer getoetst.

Oefenaars

Vanwege predikantentekort ontstond de praktijk van de “oefenaars”: ongestudeerden of studenten mochten “proponeren”, dat wil zeggen “het houden van een stichtelijke rede onder toezicht van de kerkenraad om te oefenen voor de dienst des Woords.”⁴² Wie hierin bekwaam bleek, kon als predikant worden beroepen. Deze route werd later vastgelegd in artikel 8 van de Dordtse Kerkorde.

Het is van belang hier te vermelden dat deze oefenaars iets anders zijn dan het verschijnsel dat we later in afgescheiden kerken tegenkomen. Dan zijn het een soort semi-predikanten

⁴¹ Rutgers, F.L. (ed.) *Acta van de Nederlandsche Synoden der zestiende eeuw*, ('s-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1889), 9

⁴² Kuyper, H.H., *Opleiding*, 302

geworden met wel spreekbevoegdheid maar geen sacramentsbevoegdheid. In de zestiende en zeventiende eeuw was het echter een alternatieve route naar het ambt van predikant voor mensen die niet gestudeerd hadden. Na bevestiging was er geen enkel onderscheid tussen hen die eerst oefenaar waren en hen die een theologiestudie hadden afgerond. Deze route kwam echter weinig voor en verdween aan het eind van de zeventiende eeuw door een overschot aan academisch gevormde kandidaten.

Samenvattend 1517-1586

Vanaf het begin van de Reformatie is duidelijk geweest dat er onderzoek moest plaatsvinden naar degenen die predikant wilden worden. Reeds Calvijn noemt de eisen waar een dienaar aan moet voldoen en waar de gemeente op moet letten. Bij Bucer zien we duidelijker hoe dit onderzoek vorm kreeg, door een commissie van ambtsdragers en gemeenteleden. Ook worden meer “zekeringen” geplaatst bij het onderzoek naar de zuivere leer. In de jaren daarna zien we dat de kerken de noodzaak tot opleiding en examinering onderschrijven en verder uitwerken.

Voor toelating tot de opleiding waren er geen bijzondere eisen, anders dan een bepaalde vereiste basiskennis op het gebied van de talen en filosofie. In feite bestond het enige moment van toelating uit het onderzoek dat plaatsvond wanneer een gemeente een beroep had uitgebracht. Datgene wat we nu het peremptoir examen noemen. Preparatoire examens en admmissie-examens waren nog niet bekend.

Ds. J.J. van Ekeveld schreef in *De Saambinder* van 2002:

“De kerkgeschiedenis kan ons duidelijk maken dat de instelling van het Curatorium voortkomt uit een kerkelijke traditie die breder is dan onze gemeenten. Al direct in de begintijd van de Reformatie in ons vaderland achtte men het nodig, dat er een kerkelijk vooronderzoek plaatsvond naar de geschiktheid van degenen die een begeerte hadden naar het ambt van dienaar des Woords. Het was de classis, die een onderzoek instelde naar de beweegredenen tot het ambt.”⁴³

⁴³ Van Ekeveld, J.J. “Rond taak en werkwijze van het curatorium” *De Saambinder* 13 (2002) 4-5

Hij heeft in zoverre gelijk dat er inderdaad direct al in de begintijd van de Reformatie aandacht was voor het onderzoeken van aanstaande predikanten voordat ze bevestigd werden. Het is echter niet zo dat dit een onderzoek was om tot de opleiding toegelaten te worden, zoals het curatorium nu doet. Dat is pas van later datum, zoals hierna uiteengezet zal worden.

3.3 1586-1834 Het ontstaan van het preparatoir examen

Preparatoir examen

Aan het eind van de 16^e eeuw ontstond verdeeldheid in de kerk door de remonstrantse twisten. De kerk kon er niet meer van uit gaan dat studenten die aan een universiteit gestudeerd hadden recht in de leer waren. Daarnaast waren er kandidaten, die niet aan een universiteit gestudeerd hadden, maar zich via “artikel 8” aanmeldde om predikant te worden. Dit laatste lijkt de belangrijkste reden geweest te zijn voor het voorstel op de synode van Den Haag in 1586 om een preparatoir examen in te voeren, hoewel die term dan nog niet genoemd wordt.⁴⁴ In 1608 wordt door de Zuid-Hollandse Synode voor het eerst besloten tot het daadwerkelijk instellen van een preparatoir examen.⁴⁵ Daar wordt als reden duidelijk aangegeven dat er arminiaanse invloeden op de universiteiten zijn, waarom alle kandidaten preparatoir geëxamineerd dienen te worden. Dus zowel degenen die gestudeerd hebben als degenen die op “artikel 8” aangenomen wens te worden.

Op de synode van Dordrecht 1618/1619 heeft het voorstel op tafel gelegen om een preparatoir examen te eisen ook als de kandidaat al een universitair diploma heeft. Maar hier is geen besluit over terug te lezen in de Acta. Wel werd artikel 8 over ongestudeerde personen goedgekeurd.⁴⁶

De invoering van het preparatoir examen verliep wisselend per provincie. Friesland en Gelderland eisten bijvoorbeeld een academisch getuigschrift voor toelating tot het preparatoir examen. Maar dat hoefde geen getuigschrift van een voltooide opleiding te zijn maar iemand moest “eenigen tijd in de collegieën geantwoord hebben”.⁴⁷ In Utrecht was wel sprake van een vereiste hoeveelheid afgelegde studie. In alle gevallen was het normaal om

⁴⁴ Kuyper, H.H., *Opleiding*, 353

⁴⁵ Kuyper, H.H., *Opleiding*, 353

⁴⁶ Kuyper, H.H., *Opleiding*, 344

⁴⁷ Kuyper, H.H., *Opleiding*, 361

een getuigschrift Hebreeuws en Grieks te vragen plus een getuigschrift van professoren in de theologie dat de student voldoende bekwaam was.

Er is een lange strijd geweest over wie het preparatoir examen mocht afnemen, professoren of de kerk. Dit werd tenslotte de kerk (classes).

De eisen voor het examen waren:⁴⁸

- Een getuigschrift van een universiteit of illustere school
- Een getuigschrift van de kerkenraad (minstens 2 jaren lid)
- Het examen kende de volgende onderdelen:
 - o Grieks en Hebreeuws
 - o Capita religionis (met name tegen ketterijen)
 - o Korte preek
 - o Ondertekening van de Drie Formulieren van Enigheid. Op veel plaatsen aangevuld met een verklaring tegen heersende ketterijen, of bijvoorbeeld een uitleg van het 4e gebod, of ondertekening van de DKO.
 - o Eed tegen simonie

Inhoudelijk verschilden het preparatoir en het peremptoir examen vrijwel niet.

Toelating tot de opleiding

Over de toelating tot de theologische opleiding in deze periode zijn de gegevens schaars.

In de beginjaren moest men de belijdenisgeschriften ondertekenen, later niet meer.

Sommige universiteiten eisten dat men trouw naar de kerk moest gaan, andere hadden geen enkele eis. Een getuigschrift van een kerkenraad was niet nodig.

Voor studenten met een beurs was men veel strenger. Zij moesten de Latijnse school bezocht hebben, anderhalf jaar aan de literarische faculteit gestudeerd hebben en de graad van magister artium gehaald hebben. En zij moesten wel de eed op de zuivere leer afleggen.

⁴⁸ Kuyper, H.H., *Opleiding*, 371-377

Samenvattend 1586-1834

Het preparatoir examen lijkt ontstaan te zijn om drie redenen:

1. Er waren twijfels bij de zuiverheid van de leer op de universiteiten door het opkomende remonstrantisme.
2. De universiteiten werden ruimer in hun toelating, wat de noodzaak voor een kerkelijk onderzoek naar leer en leven van de kandidaten versterkt zal hebben.
3. Er was de wens om personen die niet gestudeerd hadden te examineren voordat ze beroepbaar gesteld werden.

3.4 1834-1900 Het ontstaan van het admmissie-examen

Was er niet veel eerder reeds sprake van een admmissie-examen?

In de zeventiende eeuw lijken er op het eerste gezicht al sporen te zijn van een admmissie-examen. Ds. A. Vergunst⁴⁹ wijst daarvoor op artikel 4 van de Dordtse Kerkorde, waarin sprake is van een examen of onderzoek. Hij erkent echter dat dit artikel betrekking heeft op het kerkelijk examen voorafgaand aan de bevestiging, niet op toelating tot de studie. Wel toont het volgens hem aan dat men grote waarde hechtte aan grondig onderzoek.

Vergunst verwijst daarnaast naar de Dordtse Synode van 1618/1619, waar de Zeeuwse afgevaardigden een gravamen indienden over de voorbereiding van kandidaten voor het ambt.⁵⁰ Zij pleitten voor onderzoek naar “zekere tekenen van godzaligheid, rechtschapenheid en zedigheid”. Vergunst concludeert hieruit dat sprake was van een grondige beproeving van toekomstige studenten, in lijn met de praktijk van de oude kerk.

Nadere bestudering van de synodehandelingen⁵¹ laat echter zien dat hier geen sprake is van een admmissie-examen in latere zin. De context betreft een oproep om geschikte “jongelingen” naar de scholen te sturen. Deze moesten lichamelijk en geestelijk sterk zijn, een helder verstand hebben en tekenen van godsvrucht vertonen. Het gaat hier dus om

⁴⁹ Vergunst, A. *De wacht des Heeren*, 147,148

⁵⁰ Vergunst, A. *De wacht des Heeren*, 48

⁵¹ Donner, J.H. (ed.) *Acta of Handelingen der nationale synode,..., te Dordrecht ten jare 1618 en 1619*. (Leiden: Donner, 1883),52-54

selectie en verantwoordelijkheid van de zendende partijen, niet om een formeel admissie-examen zoals dat later zou ontstaan.

De eerste jaren na de Afscheiding⁵²

Kort na de Afscheiding kampte men in de afgescheiden kerken met grote predikantentekorten en veel vacante gemeenten. Een eigen theologische opleiding ontbrak. Daarom stelde men, met beroep op artikel 14 van het Convent van Wezel, zogenaemde oefenaars aan. Deze mochten wel preken, maar geen zegen uitspreken, sacramenten bedienen of de sleutelmacht gebruiken. Daarmee kreeg het begrip oefenaar een andere betekenis dan in de zestiende en zeventiende eeuw. Over dit gebruik bestond verdeeldheid: ds. De Cock steunde het, terwijl ds. Van Velzen het zag als een aantasting van het herders- en leraarsambt.

De opleiding tot predikant gebeurde decentraal. Verschillende predikanten gaven les in diverse provincies. Dit leidde natuurlijk tot verschillen in kwaliteit.

De Synode van 1836 stelde een commissie in om kandidaten voor het predikantschap te onderzoeken. De eisen waren: een goed getuigenis van de gemeente, kennis van Hebreeuws en Grieks (indien mogelijk) en ondertekening van het verbindingsformulier. Dit onderzoek was in feite het preparatoir examen. Na het aannemen van een beroep volgde een peremptoir examen, gericht op leer, sacramenten en tucht. Deze examens waren volledig kerkelijk; er was nog geen sprake van een admissie-examen.

De regeling wijzigde meerdere malen: de onderzoekscommissie werd opgeheven (1837), het peremptoir examen verdween en keerde later weer terug (1846), met wisselende verantwoordelijken. Pogingen tot een gezamenlijke opleiding mislukten. Uiteindelijk besloot de Synode van 1849 tot oprichting van een eigen theologische school, die in 1854 in Kampen werd geopend. Curatoren kregen de leiding en namen het preparatoir examen af. Voor studenten onder de 30 jaar werd studie verplicht; ouderen konden via artikel 8 toegelaten worden.

⁵² Ontleend aan Rullmann, J.C. *De Afscheiding in de Nederlandsch hervormde Kerk der XIXe eeuw*. (Kampen: Kok, 1930), 290-327

Admissie-examen

Vanaf circa 1854 bestonden er bij de theologische opleiding al eenvoudige aanmeldingsgesprekken.⁵³ Daarbij werd vastgesteld of kandidaten konden lezen en schrijven, en werden persoonlijke gegevens, financiële mogelijkheden, motieven om te studeren en getuigschriften beoordeeld. De toelatingsdrempel was laag: wie goed lager onderwijs had genoten en positieve getuigschriften kon overleggen, werd doorgaans toegelaten. Na dit gesprek volgde een klasse-examen om de student in een van vijf klassen te plaatsen. Na afronding van de opleiding legden studenten een literair en een theologisch examen af, soms met beperkte beoordeling (“met eenige bekwaamheid”).

Rond 1860 verschijnt voor het eerst de term “admissie-examen”. In 1866 bepaalde de synode van de Christelijk Afgescheiden Gereformeerde Kerk dat dit examen door een aparte commissie moest worden afgenomen en onder strenger synodaal toezicht stond.⁵⁴ Tot 1892 betrof het vooral groepsgesprekken met docenten. Getoetst werd het kerkelijk lidmaatschap, de geschiktheid en aanleg voor studie, en in mindere mate roeping en geestelijk leven, waarvoor men vooral op getuigschriften vertrouwde.

Aanvankelijk meldden zich vooral mannen van 25–30 jaar, maar later kwamen steeds jongere kandidaten, soms duidelijk jonger dan zeventien jaar.⁵⁵ Dit was de belangrijkste aanleiding voor invoering van het admissie-examen. Men wilde nagaan of deze jongeren beschikten over basale schoolkennis, Bijbelkennis en kennis van het Kort Begrip, en of zij volgens kerkenraad en gemeente geschikt en godvruchtig waren. Het klasse-examen bleef bestaan.

In 1879 leidde wangedrag onder studenten tot aanscherping van het admissie-examen, met meer aandacht voor godsvrucht en motieven, zonder de drempel te hoog te maken:

Een groot aantal studenten is zeer gewenscht; doch alleen de zoodanigen, die door godsvrucht, aanleg en karakter voor het heilig ambt bijzondere geschiktheid bezitten; anders beter een klein getal van dezen dan een groot aantal, die zonder waar geestelijk leven zijn en

⁵³ Rullmann, J.C. *Afscheiding*, 306

⁵⁴ *Handelingen van de Synode der Christelijk Afgescheidene Gereformeerde Kerk in Nederland*, 1866, 55

⁵⁵ Noordtjij, M., e.a., *Opleiding en theologie*, (Kampen, 1896).

bijzoeken hebben. Algemeen beaamt men die gevoelens. De moeilijkheid is echter: hoe de deur voor die anderen te sluiten? Bijzonder wordt aanbevolen dat niemand zich aanmelde, die niet ook in de conscientie der Gemeente en vooral van den Kerkeraad aandrang vindt om naar de Heilige Bediening te staan; men kan daarvan echter geen bepaling maken, wijl ook die tot misbruik en ontmoediging van overigens zeer gewenschte maar met betrekking tot hun geestelijk leven nog onvrijmoedige jongelingen zou kunnen leiden. 't Zal vooral noodig zijn dat de Gemeenten den Heere zonder ophouding bidden dat Hij zelf haar Leeraren schenke en toeruste, naar Zijne belofte, en meer en meer de School daartoe zegene.⁵⁶

De synode van 1893 stelde een examencommissie in voor onderzoek naar godzaligheid en wetenschappelijke geschiktheid, al werd dit in de praktijk door het curatorium gedaan.

Na toelating begon men met de letterenstudie, gevolgd door het theologische traject. Na het theologisch examen – feitelijk het preparatoir examen – werd de kandidaat beroepbaar gesteld in de kerken.

Samenvattend 1834-ca. 1900

De beginjaren van de Afscheiding kenmerken zich door een zoekproces. Na verloop van tijd blijkt dat het preparatoir en het peremptoir examen niet wezenlijk veranderd zijn. Er is meer discussie geweest over wie welk examen moest afnemen dat dat de examens zelf of de inhoud daarvan ter discussie stonden.

Een geheel nieuwe ontwikkeling is die van het admmissie-examen. In de eerste jaren vond dit nog niet plaats. Er was alleen een gesprek over geestelijke motieven en een noteren van NAW-gegevens. De belangrijkste reden voor de invoering van het admmissie-examen lijkt te liggen in het feit dat de leeftijd van de instromers aanzienlijk daalde, van 25-30 jaar naar duidelijk jonger dan zeventien jaar. Het admmissie-examen richtte zich daarom met name op studievoordigheden, kennis en gedrag.

Later, in 1879, werden de eisen van het admmissie-examen aangescherpt. Belangrijkste oorzaak toen is het wangedrag van studenten geweest. Verscherpt toezicht aan de poort was

⁵⁶ *Handelingen van de Synode der Christelijk Gereformeerde Kerk in Nederland, 1879, 104*

nodig, maar men wilde die poort wel open laten staan. Meer onderzoek werd gedaan naar de godsvrucht van betrokkenen en naar hun beweegredenen om deze studie te gaan volgen.

3.5 1900-2025 Ontwikkelingen in de 20^e en 21^e eeuw in de Gereformeerde Gemeenten⁵⁷

In de 20e en 21e eeuw bleef het basispatroon van admittie-, preparatoir- en peremptoir examen in grote lijnen bestaan, maar de uitwerking ervan veranderde wel. De ontwikkelingen worden geschetst aan de hand van de Gereformeerde Gemeenten, ontstaan in 1907 uit de vereniging van de Ledeboeriaanse gemeenten en de Gereformeerde Gemeenten onder het kruis.

Bij de start in 1907 lag de nadruk sterk op singuliere gaven en een goed verstand. Kandidaten werden door de classis toegelaten na enig onderzoek naar Bijbelse en kerkelijke kennis. Er was geen sprake van een formele opleiding. De classis liet personen toe die vervolgens “leiding” ontvingen. Men sprak bewust van “leiding” in plaats van “opleiding” om het gevaar van “letterknechten” te vermijden. Deze leiding bestond uit huisonderwijs door een predikant, gecombineerd met oefenen als voorganger.

In 1910 werd de toelating tot deze leiding overgedragen aan een centrale Commissie van onderzoek (vier predikanten en drie ouderlingen). In 1916 werd daarnaast de mogelijkheid van zelfstudie ingevoerd. Datzelfde jaar werd de volgende toelatingsprocedure vastgesteld:⁵⁸

⁵⁷ De informatie in deze paragraaf is ontleend aan Moerkerken, A. (ed.), *Ontboezemingen. 75 jaar Theologische School Gereformeerde Gemeenten* (Houten: Den Hertog, 2002); uitzonderingen hierop zijn de verdiepende gedeelten over de synodes van 1910, 1916, 1925 en 1931, die te herkennen zijn aan de voetnoten.

⁵⁸ *Handelingen der Synode van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland, 1916, 6-7*

1. Iemand meldt zich bij zijn kerkenraad met het verzoek om toelating tot het ambt
2. De kerkenraad oordeelt over de zuiverheid van leer en leven
3. De kerkenraad, bijgestaan door minstens drie deputaten van de classis, hoort de betrokkene over bekering en roeping, en laat hem een stichtelijk woord spreken over een tekst die een dag van tevoren is opgegeven. Bij gunstig resultaat geeft de kerkenraad een "bij artikel VIII D.K. passend attest".
4. De particuliere synode onderzoekt de persoon op bekering, roeping en gaven en liet betrokkene een korte leerrede houden en laat al dan niet toe waarna ze hem naar de classis terugstuurt om verder met hem te handelen naar wat nodig is.
5. De betrokkene krijgt (op)leiding of krijgt de mogelijkheid tot vrije studie
6. De classis, in bijzijn van deputaten van de particuliere synode, neemt een preparatoir examen af.
7. De betrokkene gaat minstens een jaar proponeren
8. De classis, in bijzijn van deputaten van de particuliere synode, neemt peremptoir examen af.

Deze regeling riep echter kritiek op.⁵⁹ Op de synode van 1925⁶⁰ werden vanuit de particuliere synode Zuid bezwaren ingediend tegen het "reglement van 1916".⁶¹ Ook de Commissie van Toezicht⁶² uitte kritiek. Zij opende haar rapport aan de generale synode namelijk als volgt: "De Commissie van Toezicht was geruimen tijd tot werkeloosheid gedoemd, en bleef vrijwel werkeloos tengevolge van de toestanden, ontstaan door de in 1916 aangenomen regeling der opleiding."⁶³

De bezwaren waren dat de genoemde procedure feitelijk op alle kandidaten werd toegepast, zonder onderscheid tussen reguliere toelating en toelating op grond van artikel 8 DKO, dat de rol van de classis was verzwakt en dat de Commissie van Toezicht buitenspel geraakt was.

⁵⁹ *Handelingen der Synode van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland*, 1925, 8-9

⁶⁰ *Handelingen der Synode van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland*, 1925, 8-9

⁶¹ Er is niet geheel duidelijk of met het "reglement van 1916" de synodale uitspraken bedoeld worden, of dat er nog een apart reglement is gemaakt om uitvoering te geven aan de synodale uitspraken. Voor de aard der zaak maakt dit niet veel verschil.

⁶² Blijkbaar is tussen 1910 en 1916 de naam van de Commissie van Onderzoek veranderd in Commissie van Toezicht. Niet duidelijk is wanneer en waarom dit is gebeurd.

⁶³ *Handelingen der Synode van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland*, 1925, bijlage V, 18

De synode sprak uit dat men predikant kon worden door opleiding, of op basis van singuliere gaven via artikel 8. Het proces werd dat een betrokkene zich eerst tot zijn kerkenraad wendde voor een attest, en dat dan de classis, bijgestaan door de Commissie van Toezicht, besliste of iemand toegelaten werd, en of de toegelatene de opleiding moest gaan volgen of op grond van artikel 8 predikant kon worden.

In 1928 besloot de synode van Middelburg dat er na het schoolexamen (preparatoir) een kerkelijk examen in de classis moest volgen (peremptoir).

Op de synode van 1931 werd besloten dat het peremptoir examen een zaak van de classis was, maar dat de toelatingsgesprekken voortaan centraal gevoerd zouden worden. De classis zou hier dus, in tegenstelling tot wat vanaf 1925 weer in gebruik was gekomen, geen rol meer in hebben. De redenen voor deze fundamentele wijziging staan niet in de Handelingen van de generale synode vermeld. Mogelijk moeten we de redenen zoeken in het rapport van de Commissie van Toezicht aan deze synode.⁶⁴ Hierin wordt namelijk summier vermeld dat de Commissie veel zorg gehad had met een broeder die door de particuliere synode van Barneveld was toegelaten. “Meer en meer werd het uwen deputaten duidelijk, dat met den bedoelden broeder om het welzijn der kerk niet mocht worden voortgegaan.”⁶⁵ Dit zal meegespeeld hebben in het verzoek van de Commissie van Toezicht aan de synode om de toelating voortaan aan hen over te laten.

De Handelingen vermelden dat dit voorstel na een grondige toelichting met algemene stemmen werd aangenomen. De Commissie van Toezicht bestond vanaf die tijd uit 6 predikanten en 3 ouderlingen.

Als we naar deze beginjaren kijken wordt een ding duidelijk: het extra-ordinaire werd als kenmerk van het ware gezien en er was nog weinig draagvlak voor een gestructureerde opleiding. Ook de procedure rond de toelating riep vragen op. Dit veranderde rond 1930, met onder andere de opening van de Theologische School in 1927. Er kwam meer ordening

⁶⁴ Rapport van de Commissie van Toezicht ter Generale Synode 1931, *Handelingen der Synode van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland*, 1931, bijlage IV, 366-367

⁶⁵ Rapport van de Commissie van Toezicht ter Generale Synode 1931, 366

in opleiding en toelating. Begin jaren '30 is de Commissie van Toezicht curatorium gaan heten. Het is niet helemaal duidelijk wanneer precies. De notulen van 1936 spreken nog van de Commissie van Toezicht en die van 1937 van Curatorium, maar in De Saambinder van 1932 wordt reeds gesproken van curatoren.

In 2019 is door de generale synode bepaald dat voor iedereen dezelfde procedure voor toelating geldt, via het curatorium, en dat iedere toekomstige predikant opgeleid dient te worden aan de Theologische School⁶⁶. Hiermee is er geen onderscheid meer tussen reguliere toelating en toelating op grond van artikel 8. Zie voor de beschrijving van de huidige procedure paragraaf 4.4.

3.6 Samenvatting en conclusie

Aan het begin van dit hoofdstuk zijn de volgende vragen neergelegd met betrekking tot de examens/gesprekken die we als kerken hebben rondom de toelating tot het ambt van predikant: Hoe zijn deze examens ontstaan? Wat waren de redenen hiervoor? Met als doel om aan het eind te evalueren of de redenen waarom ze zijn ontstaan nog steeds geldig zijn. Per examen zullen onderstaand deze vragen beantwoord worden.

Peremptoir examen

Zaken rond het peremptoir examen liggen vanaf het begin van de Reformatie duidelijk. De kerk moet onderzoeken of ze een dienaar uit Gods hand ontvangt of niet. Calvijn geeft aan dat er op leer, leven en vaardigheden onderzocht moet worden. Bucer laat zien dat dit direct vanaf het begin ook vorm kreeg in de vorm van een onderzoek door een brede commissie. De redenen hiervoor werden ontleend aan de Schrift.⁶⁷ Het is de Geest die roept en gaven geeft. Als de gaven gemist werden, werd dat gezien als een teken dat de Heere niet tot deze dienst geroepen had.

Zijn deze redenen nog geldig? Jazeker. De Schrift is niet veranderd. Een roeping moet een “controleerbare werkelijkheid” zijn, om met Bucer te spreken. Leer, leven en vaardigheden

⁶⁶ *En met orde*, Deputaatschap Kerkrecht van de Generale Synode 2019 van de Gereformeerde Gemeenten, 2020, 38

⁶⁷ Zie hoofdstuk 2

mogen en moeten onderzocht worden. Daarmee heeft de kerk van nu dezelfde argumenten als de kerk van de Reformatie om het peremptoir examen in stand te houden.

Preparatoir examen

Het preparatoir examen lijkt zoals gezegd ontstaan te zijn om drie redenen:

1. Er waren twijfels bij de zuiverheid van de leer op de universiteiten door het opkomende remonstrantisme.
2. De universiteiten werden ruimer in hun toelating, wat de noodzaak voor een kerkelijk onderzoek naar leer en leven van de kandidaten versterkt zal hebben.
3. Er was de wens om personen die niet gestudeerd hadden te examineren voordat ze beroepbaar gesteld werden.

De eerste twee redenen hangen met name samen met het feit dat de universiteiten qua leer en qua leven niet altijd meer in het spoor gingen van de kerken. De kerken konden zodoende niet meer bouwen op een universitair diploma voor wat betreft de leerzuiverheid en levensopenbaring van de kandidaat. Dat de kerken om deze redenen een eigen onderzoek wilden doen voor beroepbaarstelling is te begrijpen.

Als kerken echter hun eigen universiteit of theologische school hebben, zoals in de afgescheiden kerken gebruikelijk is, dan speelt dit probleem niet. Feitelijk gezien zou de universiteit of de school dan weer het theologisch examen af kunnen nemen en is alleen het peremptoir examen door de kerk nodig. Echter, dit wordt dan mijns inziens een semantische discussie, want dan noem je het preparatoir examen een theologisch examen, maar het wordt toch nog door of namens de kerk afgenomen. Verandering van de huidige praktijk lijkt me alleen om deze reden dan ook niet nodig.

Wat de derde reden betreft, voor personen die niet gestudeerd hebben zou het inderdaad goed zijn wel een examen of onderzoek te hebben voordat ze beroepbaar gesteld worden. Daar zouden dan hun singuliere gaven beproefd kunnen worden. Omdat de huidige praktijk in Nederland echter zo is dat ongestudeerde personen alsnog een opleiding aan de school gaan volgen is dit in de Nederlandse context een min of meer een theoretische optie. Het zou wel goed zijn eens opnieuw te doordenken of we deze route niet weer vaker open zouden moeten zetten, zeker ook op het zendingsveld.

In dit kader zou ik een lans willen breken voor “oefenaars”, maar dan in de klassieke betekenis. Als er broeders op leeftijd zijn met singuliere gaven (of gaven die misschien niet

heel singulier zijn, maar die door de jaren heen zijn gerijpt en gegroeid), zouden die enige tijd praktisch opgeleid kunnen worden en vervolgens tot de volle bediening toegelaten worden zonder een afgeronde opleiding. Dan is een preparatoir examen prima op zijn plaats.

Admissie-examen

Het admissie-examen bij een curatorium is een relatief jong verschijnsel. Het ontstond in de loop van de negentiende eeuw na de Afscheiding.

De primaire reden voor het invoeren van een admissie-examen lijkt de zeer jonge leeftijd van nieuwe studenten geweest te zijn. Later kwam daar als reden bij, om reeds aan de poort te waken voor personen met een losbandig gedrag.

Als we deze redenen naar vandaag de dag vertalen is er weinig overeenkomst. Tegenwoordig zijn het geen zeer jonge jongens die zich melden, maar vrijwel altijd is er sprake van volwassen mannen.

En hoewel het altijd goed is te waken voor losbandig gedrag, lijkt de huidige praktijk met het al of niet afgeven van een kerkenraadsattest voldoende waarborg om dit aspect al in een vroeg stadium te ondervangen.

Daarmee lijken de twee genoemde kerkhistorische redenen voor vandaag niet meer relevant. Dat wil niet zeggen dat er geen admissie-examen plaats zou moeten vinden. Maar het kan wel betekenen dat er naar de vorm en inhoud van dat examen of toelatingsgesprek gekeken kan worden.

Welke vragen gaan hier gesteld worden? Over leer, leven en vaardigheden? Alleen over studiezijn? Wordt voor het oordeel over het leven en roeping afgegaan op een attest van een kerkenraad of niet? Hoe zwaar mag het "onmiddellijke" wegen? Kan het ook meer een proces dan een moment worden?

Het is goed om hiervoor ons oor te luisteren te leggen bij wat diverse gereformeerde kerken in binnen- en buitenland doen. Dat wordt in de hoofdstukken vier en vijf onderzocht.

Conclusie

Het peremptoir examen heeft de oudste wortels en vindt fundering in de Schrift. Daarmee staat het wat mij betreft niet ter discussie. Het preparatoir examen was nodig omdat de koersen van universiteit en kerk uit elkaar gingen lopen. Maar als kerken een eigen theologische school of universiteit hebben zou dit ook anders geregeld kunnen worden. Dit

heeft echter niet de hoogste prioriteit omdat het huidige systeem goed werkt. De meeste vragen liggen er rond het admmissie-examen. Het is ontstaan naar aanleiding van specifieke gebeurtenissen die nu niet meer relevant zijn. Daarmee zou dit examen kunnen vervallen of veranderd worden zonder dat er sprake zou zijn van het omzetten van een principiële wissel met het verleden.

Mogelijk zijn er heel andere redenen te bedenken waarom een admmissie-examen ook in de huidige tijd heel dienstbaar kan zijn. Te denken valt dan bijvoorbeeld aan de directe betrokkenheid van de kerk bij de hele opleiding. Ook zou het mogelijk onverstandig kunnen zijn om iemand jaren te laten studeren om dan aan het eind tot de conclusie te komen dat het predikantschap toch niet voor deze persoon lijkt te zijn weggelegd. Maar dan spreken we niet zozeer over de redenen die de kerk van de Reformatie ooit heeft gehad om deze examens in te stellen, maar over meer hedendaagse redenen die heel valide kunnen zijn maar een eigen afweging behoeven. Daarbij zullen we mogelijk kunnen leren van recente ontwikkelingen in diverse gereformeerde kerken.

4. Praktijk in Nederlandse gereformeerde kerken

4.1 Inleiding

Naast onderdeel van de kerk van alle eeuwen zijn kerken ook onderdeel van de kerk van alle plaatsen. Sinds de Afscheiding hebben diverse kerken zich ontwikkeld, ook wat betreft de procedure rond toelating tot het ambt van predikant. In dit hoofdstuk wordt verkend hoe de diverse gereformeerde kerken in Nederland de toelating hebben vormgegeven. In hoofdstuk zeven wordt vervolgens naar enkele gereformeerde kerken wereldwijd gekeken.

4.2 Protestantse Kerk in Nederland (PKN)⁶⁸

Iemand die predikant wil worden gaat theologie studeren en dient zich tijdens de studie in te schrijven in het kerkelijk album van de PKN. Gedurende zijn of haar studie vindt driemaal een gesprek plaats met de geschiktheidscommissie. Deze ambtelijke commissie toetst de ‘volmacht competenties’, die samengevat worden onder de begrippen ‘roeping’ en ‘motivatie’. Op deze wijze kunnen betrokkene en de kerk samen ontdekken of het ambt van predikant passend is. Na het behalen van het wetenschappelijk examen en het verkrijgen van een geschiktheidsverklaring van de geschiktheidscommissie volgt een ‘colloquium’, een gesprek met een vertegenwoordiging van het generale college voor de toelating tot het ambt van predikant (GTCA), een college wat bestaat uit ambtsdragers en is benoemd door de kleine synode. Vereist is een door de kerkenraad afgegeven verklaring over belijdenis en wandel. Bij positief gevolg wordt gevraagd de belofte af te leggen en is iemand ‘proponent’, en daarmee beroepbaar als predikant. Na het aannemen van een beroep volgt de bevestiging.

⁶⁸ Gebaseerd op “Toelating tot het ambt van predikant in de Protestantse Kerk in Nederland. Een brochure voor wie toegelaten wil worden tot het ambt van predikant”; <https://protestantsekerk.nl/download4837/Toelating%20tot%20het%20ambt%20van%20predikant.pdf> (25-3-2025) en “Brief van geschiktheidscommissie voor proponenten”; <https://protestantsekerk.nl/download8428/> (25-03-2025)

4.3 Nederlandse Gereformeerde Kerken (NGK)⁶⁹

De kerkorde⁷⁰ van de NGK bestaat uit artikelen met aanvullende landelijke regelingen. Voor de toelating tot het ambt van predikant zijn vooral de hoofdstukken en regelingen B4 (beroepbaarstelling) en B5 (opleiding voor predikanten) van belang.

Het traject begint wanneer iemand zich geroepen voelt om theologie te studeren en zich aanmeldt bij de Theologische Universiteit. Namens het college van bestuur vindt een gesprek plaats over motivatie, houding ten opzichte van Gods Woord, de gereformeerde belijdenis en het kerkelijk leven.

Na afronding van de predikantsmaster vraagt de kandidaat beroepbaarstelling aan bij de regionale vergadering (classis). Samen met de door de synode ingestelde Commissie Kerkelijke Onderzoeken (CKO)⁷¹ voert deze een BeroepbaarStellend Onderzoek (BSO) uit. De kandidaat levert aanbevelingen van recente kerkenraden, een motivatiebrief, een cv en drie uitgewerkte preken aan. Het onderzoek bestaat uit het houden van een preek over een opgegeven tekst en gesprekken over Schrift, verkondiging, geloof en motivatie. De kandidaat slaagt wanneer zowel de regionale vergadering als de CKO in meerderheid positief oordelen. Na het aannemen van een beroep volgt de bevestiging tot predikant.

⁶⁹ Zie voor een uitgebreidere beschrijving bijlage I

⁷⁰ <https://ngk.nl/bestuur-en-organisatie/kerkorde/> [30 november 2024]

⁷¹ Hoe deze commissie is samengesteld is niet geheel duidelijk. Ze is pas in 2023 van start gegaan en meldt in haar eerste verslag aan de synode van Deventer in 2023: "Eind april heeft de CKO haar institutionaliserende vergadering gehad en vijftig dagen later is dit beleidsrapport geschreven. Wij weten dus nog veel niet en zijn op dit moment ook nog niet in de gelegenheid om vanuit een doordachte visie tot een omvattend plan te komen." Zie <file:///C:/Users/HP/Downloads/23.0-CKO-beleidsrapport-2023.pdf> [30 november 2024]

4.4 Gereformeerde Gemeenten (GG)

Iemand die meent een roeping te hebben tot predikant wordt door zijn kerkenraad gehoord. Hij vertelt over zijn bekering en roeping tot het ambt. Kerkenraadsleden hebben de mogelijkheid vragen te stellen aan de betrokkene. Vervolgens wordt in afwezigheid van de betrokkene gestemd. Daarna wordt de uitslag aan hem meegedeeld.

Als de uitslag positief is krijgt hij een attest. Hij richt zelf een verzoek aan het curatorium om gehoord te worden en sluit het verkregen attest bij. Het curatorium stuurt de kerkenraad een vragenlijst, waarin zaken gevraagd worden als het staan in de gemeente, de gezinsomstandigheden etc. Vervolgens vindt een gesprek tussen betrokkene en curatorium plaats, waarin gevraagd wordt naar de weg die de Heere met hem gehouden heeft, zowel persoonlijk als met betrekking tot de roeping tot het ambt. In afwezigheid van de betrokkene vindt beraadslaging plaats en indien nodig vindt er nog een tweede ronde plaats. Daarna wordt beslist met meerderheid van stemmen. De beslissing wordt meegedeeld aan de betrokkene. Er vindt geen terugkoppeling aan de kerkenraad plaats over het gesprek.

Ds. J.J. van Ekeveld heeft in een artikelenserie in *De Saambinder* aangegeven welke criteria aangelegd worden bij het onderzoek door het curatorium.⁷² Hij geeft aan dat het getuigenis van de Geest hierbij van groot belang is. Dit is volgens hem geen subjectivisme, omdat het curatorium naar de orde van de kerk is ingesteld, en daarom niet zomaar een gezelschap. Maar er zijn ook objectieve maatstaven en men wil daarbij in de lijn van W. a Brakel en J. Koelman handelen. Brakel noemt bij de inwendige roeping zaken als de kennis van het ambt, van de eigen bekwaamheid, een bijzondere liefde tot Christus om Hem bekend te maken, een gewillige verloochening van het aardse en een grote lust tot dat werk. Koelman noemt persoonlijk kennis van ellende, verlossing en dankbaarheid. Aan het eind van zijn artikelenserie gaat Van Ekeveld nog in op de vraag of het curatorium niet te hoge eisen stelt, gezien het aantal mannen wat niet aangenomen wordt. Hij geeft aan dat dit aan kerkenraden kan liggen. Maar het kan ook zo zijn dat er toch te veel naar het extra-ordinaire gekeken wordt. Daarom is voortdurend bezinning nodig. Hij haalt het citaat van ds. A. Vergunst aan

⁷² Van Ekeveld, J.J. "Rond taak en werkwijze van het curatorium", *De Saambinder* 13 (2002), 14-17 (2003)

(zie hoofdstuk 1) waarin deze aangeeft dat er altijd nagedacht mag worden of er mogelijk ook andere wegen van onderzoek ons openstaan.

Ds. G.J. van Aalst merkt in een artikel in *De Saambinder*⁷³ op dat het curatorium slechts tot de school toelaat, en dat of het echt van de Heere is uit de vruchten zal moeten blijken.

Tijdens de studie ziet het curatorium toe op de studievoortgang en beslist over bevordering tot een volgend leerjaar.

Na de studie wordt het preparatoir examen door het curatorium afgenomen en wordt de kandidaat beroepbaar gesteld. Na het aannemen van een beroep volgt het peremptoir examen door de classis. Daarna volgt de bevestiging tot predikant.

4.5 Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK)⁷⁴

Iedereen die wil kan theologie gaan studeren aan de Theologische Universiteit Apeldoorn. Wie predikant wil worden, moet een admmissie-examen afleggen. Dit kan aan het begin van de studie, maar ook later. De persoon die de roeping tot predikant ervaart, moet een attest van zijn kerkenraad en twee referenties overleggen. De betrokkene wordt voorafgaand getoetst op basale kennis van de Bijbel en de belijdenis. Dan heeft hij een uur de tijd om een opstel te schrijven over een van vier aangereikte onderwerpen. Daarna volgt een gesprek met het curatorium, vaak aangevuld met één of meer hoogleraren. Het opstel wordt voorgelezen en in het gesprek wordt ingegaan op de persoonlijke geloofsverhouding met God, de beweegredenen om predikant te worden en hoe betrokkene in het kerkverband staat. Vervolgens wordt iemand al dan niet toegelaten als 'admissiaal student'.

In 2023 is de aard en status van het admmissie-examen veranderd. Voor die tijd werd ervan uitgegaan dat iemand die het admmissie-examen met positief gevolg had afgerond ook predikant zou worden. In de nieuwe opzet is meer sprake van een proces waarvan het admmissie-examen een startpunt vormt. Alles hoeft nog niet helemaal helder te zijn aan het begin. Er wordt gekeken of roepingsbesef en genadestaat "in embryonale vorm" aanwezig zijn. In het vervolg van de studie volgt het curatorium de student. Er zijn ijkpunten waarbij

⁷³ Van Aalst, G.J., "De toelating tot de school". *De Saambinder* 16 (2019), 7

⁷⁴ Schenau, J.G., "Van status naar traject", *De Wekker* 7 (2023), 30-31

beslist wordt of de student al of niet richting predikantschap kan doorgaan, of dat een andere weg meer passend zou zijn. Zo wordt aan het begin meer ruimte gegeven aan broeders bij wie zaken misschien nog niet zo helder liggen, maar is er ook meer kans op het inzetten van een ander spoor dan dat van predikant gedurende de studie.

De studie wordt afgesloten met een masterexamen waarna de student beroepbaar is. Na het aannemen van een beroep wordt het peremptoir examen⁷⁵ door de classis afgenomen. Er wordt van het college van hoogleraren een testimonium over leer en leven van de kandidaat gevraagd. Ook van de kerkenraad/kerkenraden onder wiens opzicht hij tijdens zijn studie heeft verkeerd wordt een getuigschrift gevraagd. De kandidaat houdt een korte preek. Het examen zelf gaat over exegese, leer, preekkunde, kerkrecht, persoonlijke verhouding tot God en hoe betrokkene staat in het geheel van de CGK.

De classis beslist over het al dan niet geslaagd zijn van de kandidaat waarna hij bevestigd kan worden.

4.6 Hersteld Hervormde Kerk (HHK)⁷⁶

In de HHK is door de synode een ambtelijke ‘Commissie Toelating’ ingesteld. Deze commissie voert op een drietal momenten een gesprek met degene die predikant begeert te worden. Als eerste is er een gesprek bij de toelating tot de kerkelijke opleiding. Hiervoor is een attest van zijn kerkenraad vereist, waarin een indruk over leer en leven gegeven wordt. Het toelatingsgesprek is pastoraal getoonzet.

Een tweede gesprek vindt plaats bij het aanvragen van preekbevoegdheid. Dit gesprek, waarvoor een preek moet worden ingezonden, spitst zich toe op de inhoud van de belijdenis, de gave om de Schriften te verklaren en de geschiktheid tot het ambt.

Het derde gesprek gaat over de toelating tot het ambt. Voor dit gesprek zijn een afgeronde wetenschappelijke en kerkelijke opleiding vereist, alsmede een afgerond leervicariaat en opnieuw een attest van de kerkenraad. Het gesprek wordt naar aanleiding van een ingediende preek gehouden. Bij goed gevolg volgt beroepbaarstelling.

⁷⁵ “Kerkorde van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland”, Toelichting op artikel 4. <https://cgk.nl/wp-content/uploads/2023/07/CGK-Kerkorde-2022-2410.pdf>

⁷⁶ Gebaseerd op “Kerkelijk traject,” <https://www.hersteldhervormdekerk.nl/seminarium/kerkelijk-traject> (25-03-2025) en “Commissie toelating”; <https://www.hersteldhervormdekerk.nl/seminarium/commissie-toelating> (20-03-2025)

4.7 Gereformeerde Gemeenten in Nederland (GGiN)⁷⁷

Het proces met betrekking tot de toelating tot het ambt van predikant is in grote lijnen gelijk aan het proces in de Gereformeerde Gemeenten.

4.8 Oud Gereformeerde Gemeenten (OGGiN)⁷⁸

De Oud Gereformeerde Gemeenten in Nederland kennen geen curatorium, maar een commissie van onderzoek. Deze bestaat uit vijf predikanten en twee ouderlingen. De persoon die gehoord wil worden moet een attest van zijn kerkenraad overleggen. Hij ontvangt een vragenformulier over zijn persoonlijke omstandigheden. Als het gesprek met de commissie van onderzoek positief verloopt, moet direct, met enkele uren voorbereiding, een proefpreek gehouden worden. Als de commissie positief beslist, vangt de studie aan. Na een jaar wordt de student aan de classis voorgedragen als beroepbaar lerend ouderling. Na twee jaar lerend ouderling kan de kerkenraad hem voordragen om beroepbaar gesteld te worden als predikant.

4.9 Samenvatting en conclusie

In alle onderzochte kerken is sprake van beproeving van kandidaten die predikant wensen te worden. De wijze waarop dit gebeurt verschilt.

Bij de (oud) Gereformeerde Gemeenten (in Nederland) heeft het onderzoek bij toelating tot de opleiding een groot gewicht. Indien iemand aangenomen wordt, is het normaal gesproken zo dat diegene aan het eind van het traject ook predikant wordt. Wie niet aangenomen wordt, kan de studie niet gaan volgen.

Gezegd wordt dat het curatorium slechts tot de opleiding toelaat, en dat in de vruchten moet blijken of het van de Heere is. Dat is waar, maar bij degenen die in het begin niet

⁷⁷ Voor een korte beschrijving zie Hulsman, W. e.a., 'De poort naar het hoogste ambt', *Reformatisch Dagblad*, 29 april 2017

⁷⁸ Gebaseerd op "De poort naar het hoogste ambt", *Reformatisch Dagblad*, 29 april 2017

aangenomen worden gaat deze redenering wat mank. Misschien was hun roeping wel van de Heere, maar was er bij hen geen gelegenheid om de ontwikkeling van vruchten te laten zien.

Bij drie andere kerken (PKN, HHK, CGK) is de koppeling tussen opleiding en ambt minder direct. Men kan theologie gaan studeren en gaandeweg de studie toelating tot de kerkelijke opleiding aanvragen. Bij die toelating vindt een gesprek plaats met een commissie (geschiktheidscommissie/Commissie Toelating/curatorium), maar deze toelatingsgesprekken hebben een meer voorlopig karakter. Er is ruimte om zaken in een later stadium helderder te krijgen. Daarom worden er tijdens de opleiding meerdere gesprekken gehouden. Iemand die toegelaten is tot de kerkelijke opleiding, loopt hiermee meer kans om gaandeweg toch tot de ontdekking te komen, of te horen te krijgen, dat het predikantschap niet zijn of haar roeping is.

Bij de NGK is niet helemaal duidelijk hoe bepalend het toelatingsgesprek met het college van bestuur is. Beslissend is daar het BeroepbaarStellend Onderzoek, door de regionale vergadering en de Commissie Kerkelijke Onderzoeken.

Hierna worden in twee tabellen twee verschillende dwarsdoorsnedes gemaakt van de bevindingen die het onderzoek in de diverse kerken heeft opgeleverd.

Allereerst een overzicht van de rollen van de verschillende betrokken organen per kerk:

	kerkenraad	classis	synode	kerkelijk ⁷⁹ curatorium	universiteit
GG	Voert 1 ^e gesprek, geeft attest	Peremptoir examen	-	Admissie-examen en preparatoir examen	-
GGiN	Voert 1 ^e gesprek, geeft attest	Peremptoir examen	-	Admissie-examen en preparatoir examen	
OGGiN	Voert 1 ^e gesprek, geeft attest. Draagt voor om als predikant beroepbaar gesteld te worden.	Laat toe als beroepbaar lerend ouderling en later als predikant		Admissie-examen	
PKN	Geeft verklaring af omtrent belijdenis en wandel bij colloquium met GTCA	-	Laat via GTCA toe als proponent en daarmee als beroepbaar predikant	Driemaal een gesprek met geschiktheidscommissie; commissie geeft geschiktheidsverklaring af	Wetenschappelijk examen
HHK	Geeft attest over leer en leven, bij toelating tot opleiding en bij toelating tot ambt	-	-	De Commissie Toelating beslist over toelating, verleent preekbevoegdheid en laat toe tot ambt.	Wetenschappelijk en kerkelijk examen.
CGK	Geeft attest voor admissie-examen en getuigschrift bij peremptoir examen.	Peremptoir examen		Admissie-examen; volgt de student gedurende de opleiding en beslist tijdens ijkpunten over al of niet doorgaan richting predikantschap.	Master-examen. Geeft bij peremptoir examen een testimonium af over leer en leven.
NGK	Aanbeveling bij beroepbaarstelling	Onderzoek beroepbaarstelling, samen met Commissie Kerkelijke Onderzoeken		College van bestuur neemt student aan	Predikantsmaster vereist

Tabel 4.1 Overzicht toelating gereformeerde kerken in Nederland naar gremia

⁷⁹ De term “kerkelijk” is hier aan het curatorium toegevoegd, om onderscheid te maken met de kolom “universiteit”. Universiteiten hebben ook hun curatoria, maar hier betreft het specifiek het orgaan wat toeziet op de kerkelijke opleiding. Vanzelfsprekend kunnen deze beide samenvallen.

Om meer inzicht te krijgen waar verschillen en overeenkomsten zitten is voorgaande informatie onderstaand geordend naar de verschillende soorten kerkelijke examens:

	Admissie	Preparatoir	Peremptoir
GG	Kerkenraad/curatorium	Curatorium	Classis
GGiN	Kerkenraad/curatorium	Curatorium	Classis
OGGiN	Kerkenraad/curatorium	Geen	Classis
PKN	Geen. Tijdens studie wel gesprekken met geschiktheidscommissie	Universiteit en geschiktheidsverklaring van de geschiktheidscommissie	Synode via GTCA, met verklaring kerkenraad
HHK	Kerkenraad/Commissie Toelating	Universiteit	Commissie Toelating met attest kerkenraad
CGK	Kerkenraad/curatorium	Universiteit	Classis met testimonium van college van hoogleraren en getuigschrift kerkenraad
NGK	College van bestuur	Faculteitsexamen	Regionale vergadering met Commissie Kerkelijke Onderzoeken

Tabel 4.2 Overzicht toelating gereformeerde kerken in Nederland naar soort examen

Voorgaande schema's zijn vanzelfsprekend enigszins vereenvoudigd om het overzichtelijk te houden. Zo verschillen de namen voor "curatoria" per kerk. Geprobeerd is om zo veel mogelijk de benamingen te hanteren die de kerken zelf gebruiken.

Conclusie

Bij alle kerken is het uiteindelijk de kerk die examineert en beroepbaar stelt. Dat kan gebeuren door de classis of door een commissie die door een synode is ingesteld.

De conclusie is dan ook dat er eenheid is voor wat betreft de noodzaak tot onderzoek voordat iemand tot het ambt wordt toegelaten. Variatie is er door welk orgaan dit moet gebeuren en hoe bepalend het admmissie-examen is. Bij de ene kerk is dat het begin van een onderzoeks- en begeleidingstraject, bij de andere kerk een meer bepalend moment richting het al of niet predikant worden.

5 **Praktijk in diverse gereformeerde kerken wereldwijd**

5.1 Inleiding

Iedere gereformeerde kerk heeft op de een of andere manier de toelating tot het ambt van predikant geregeld. Breed is er de overtuiging dat niet ieder zomaar predikant moet kunnen worden, maar dat de kerk daarop heeft toe te zien. De invulling van dit toezicht op de toelating verschilt echter. Het proces is per kerk verschillend. In het vorige hoofdstuk is de situatie in diverse gereformeerde kerken in Nederland beschreven. In dit hoofdstuk kijken we naar een aantal gereformeerde kerken in de rest van de wereld.

In de eerste plaats zijn dit de twee kerken waarmee ZGG in Albanië samenwerkt:

- Presbyterian Church in America - PCA
- Igreja Presbiteriana do Brasil - IPB

Daarna volgt een beschrijving van de procedure in de volgende gereformeerde kerken:

- Die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (Dopperkerken) - GKSA
- Die Nederduitse Gereformeerde Kerk (Zuid-Afrika) - NG
- Christian Reformed Church (Noord-Amerika) - CRC
- Nigeria Reformed Church - NRC

In hoofdstuk één is reeds uiteengezet waarom voor deze kerken is gekozen en waarom ze een voldoende representatief beeld geven over hoe de toelating bij gereformeerde kerken buiten Nederland is vormgegeven.

De in dit hoofdstuk weergegeven beschrijvingen zijn samenvattend. Voor uitgebreidere beschrijvingen wordt verwezen naar bijlage II.

5.2 *Presbyterian Church in America (PCA)*

De Presbyterian Church in America (PCA) is een presbyteriaanse kerk in de VS en Canada met circa 1.900 gemeenten, bijna 400.000 leden en ruim 5.200 predikanten. Zij hanteert een eigen kerkorde, het Book of Church Order (BCO).⁸⁰ Onderstaande beschrijving is gebaseerd op het BCO en een interview⁸¹ met pastor Albert Kona, predikant (teaching elder) van de PCA in Durrës, Albanië.

De PCA kent twee ambten: ouderling en diaken. Binnen het ouderlingenambt zijn er teaching elders (predikanten) en ruling elders, die gelijkwaardig zijn en samen de kerkenraad vormen. In principe is het ambt levenslang.

Het proces om predikant te worden begint met een innerlijke roeping en een gesprek met de lokale kerkenraad. Hierin wordt over zijn roeping gesproken en met name wordt dan gevraagd of iemand al vruchten heeft gezien in de arbeid die hij voor God gedaan heeft. Bij een positief oordeel wordt de kandidaat doorverwezen naar het presbytery (classis). Na onderzoek naar godsvrucht, motieven en geschiktheid kan men worden aangenomen als kandidaat. Vervolgens volgt theologische opleiding aan een seminarie, onder toezicht van zijn lokale kerk en een comité voor kandidaten, inclusief minimaal één jaar stage in de eigen gemeente.

Na de stage kan preekbevoegdheid (licentiaat) worden aangevraagd, waarvoor schriftelijke en mondelinge examens worden afgelegd in alle vakken van het seminarie, behalve ecclesiologie en sacramentsleer. Een gelicentieerde mag preken en huwelijken bevestigen, maar geen sacramenten bedienen. Definitieve bevestiging tot predikant volgt na een beroep van een gemeente en een uitgebreid peremptoir examen door het presbytery. De bevestiging geldt voor het leven.

Samenvattend speelt het presbytery een doorslaggevende rol in toelating, opleiding, examinering en bevestiging. Daarnaast is er tijdens de opleiding sprake van een tijd van beproeving in de praktijk, zeker ook door het verplichte stagejaar.

⁸⁰ <https://www.pcaac.org/bco/> [28 september 2024]

⁸¹ Afgenomen op 30 september 2024

5.3 *Igreja Presbiteriana do Brasil (IPB) Presbyteriaanse Kerk van Brazilië*

De IPB is de grootste presbyteriaanse kerk van Brazilië en telt circa 700.000 leden, 7.000 gemeenten en predikanten.⁸² Omdat de officiële informatie vooral in het Portugees beschikbaar is, is deze beschrijving gebaseerd op een interview⁸³ met ds. Benilton dos Santos, predikant van de zendingsgemeente van de IPB in Tirana.

De kerkstructuur bestaat uit een lokale kerkenraad (predikant en ouderlingen, met diakenen onder hun verantwoordelijkheid), een classis (alle predikanten en één ouderling per gemeente), een synode (3–5 afgevaardigden per classis) en een Nationale Assemblee (1–2 afgevaardigden per classis). Predikanten zijn primair verbonden aan de classis, die hen uitzendt naar gemeenten en ook kan terugroepen.

Het traject tot predikantschap begint bij de lokale kerkenraad, waar de kandidaat wordt onderzocht op roeping en leer. Bij een positief oordeel volgt doorverwijzing naar de classis, die opnieuw toetst en beslist over toelating tot de theologische opleiding (eventueel met maatwerk). Afwijzing is zeldzaam. De opleiding duurt vier jaar en wordt afgesloten met een faculteitsexamen. Daarna volgt een jaar kerkelijke dienst onder begeleiding van een tutor. Ten slotte neemt de classis een kerkelijk examen af, bestaande uit een examen kerkorde en twee preken. Bij goed gevolg wordt de kandidaat officieel bevestigd als predikant.

5.4 *Die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (GKSA)*

Die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (GKSA), ook wel Dopperkerk genoemd, telt circa 100.000–150.000 leden, 378 gemeenten en 236 predikanten⁸⁴. De kerk is in 1859 ontstaan uit een afscheiding van de Nederduits Hervormde Kerk vanwege verzet tegen het zingen van gezangen en tegen staatsinvloed op de kerk. Zij volgt de Dordtse Kerkorde aangevuld met bijlagen.⁸⁵

⁸² https://en.wikipedia.org/wiki/Presbyterian_Church_of_Brazil [20 september 2024], het aantal gemeenten gecorrigeerd op basis van het interview met ds Benilton dos Santos

⁸³ Afgenomen op 20 september 2024

⁸⁴ <http://www.cjbf.co.za> [2 november 2024]

⁸⁵ <http://www.cjbf.co.za/kerkorde/kerkorde.html> [2 november 2024]

De toelatingsprocedure tot het predikantschap is vastgelegd in diverse bijlagen bij de Kerkorde. In beginsel kan iedereen theologie studeren; wie predikant wil worden, studeert bij voorkeur in Potchefstroom, al mogen de eerste drie jaren elders gevolgd worden. Ieder die het kandidaatstraject wenst te volgen moet zich aanmelden bij de curatoren, met een getuigenis en motivering van dominee en kerkenraad.⁸⁶ Bij deze aanmelding vindt een gesprek plaats, met nadruk op de roeping.⁸⁷ Tijdens de studie worden studenten door de curatoren beoordeeld via toetsen, interviews en andere vereisten.

De kerk kent drie examens: het kandidaatsexamen (afgenomen door de curatoren en gericht op theologisch niveau en rechtzinnigheid) en het preparatoir en peremptoir examen, die samen door de Streeksinode (classis) worden afgenomen. Deze examens omvatten onder meer een preek en onderzoek naar leer, leven, roeping, levenswijsheid en ethiek. Na het aanvaarden van een wettig beroep volgt de bevestiging.

Daarnaast bestaat de mogelijkheid van toelating via artikel 8 voor ongestudeerden, via een verkort kerkelijk traject, waarin de geschiktheid door middel van het houden van proefpreken vastgesteld wordt.

5.5 Die Nederduitse Gereformeerde Kerk (NG) Zuid-Afrika

De Nederduitse Gereformeerde Kerk (NGK) is de grootste gereformeerde kerk in Zuid-Afrika, met circa 715.000 leden, 1070 gemeenten, 1219 predikanten, 131 ringen en 10 synodes.⁸⁸ Zij kent een eigen kerkorde⁸⁹ met aanvullende reglementen en richtlijnen.

De toelating tot het ambt van predikant is geregeld in de kerkorde en uitgewerkt in enkele reglementen. Op basis hiervan is een document samengesteld waarin het beleid met betrekking tot predikanten weergegeven wordt: “Bedieningsvreugde! A-Z Beleid Aangaande Predikante van die Nederduitse Gereformeerde Kerk.”⁹⁰

⁸⁶ Volgens ds. Carel Jansen, lid van het curatorium, gebeurt dit op basis van artikel 19 van de kerkorde (Die kerke moet soveel nodig sorg dat daar studente in die Teologie is wat deur hulle ondersteun word). Per mail toegelicht op 9 november 2024

⁸⁷ Dit staat zo niet beschreven in de kerkorde, maar is eveneens via de mail op 9 november 2024 verduidelijkt door ds. Carel Jansen

⁸⁸ <https://ngkerk.org.za/> [2 november 2024]

⁸⁹ <https://ngkerk.net/wp-content/uploads/2024/05/NG-Kerk-Kerkorde-2023.pdf> [2 november 2024]

⁹⁰ Via mail op 12 november 2024 ontvangen van ds. Dewyk Ungerer, kerkrecht deskundige van de NG Kerk.

Opleiding tot predikant vindt plaats aan vijf theologische faculteiten en ‘centra voor bedieningsontwikkeling’, elk met een plaatselijk curatorium, naast een algemeen overkoepelend curatorium.

Iemand met een roeping kan zich melden bij zijn kerkenraad. Ook kan de gemeente het initiatief nemen mensen te identificeren en te werven voor de opleiding tot predikant. De kerkenraad onderzoekt de roeping, het geloof, het karakter, de competenties en beoordeelt de geestelijke, fysieke en emotionele gezondheid van de kandidaat en stuurt hem bij een positief oordeel door naar de ring (classis). Na verdere toetsing meldt de ring de kandidaat aan bij het curatorium. Het curatorium voert een grondige ‘keuring’ (letterlijk zo overgenomen uit het Zuid-Afrikaans) uit, inclusief een gesprek over roeping, geestelijke groei, kerkelijke betrokkenheid, alsmede een psychologische evaluatie, en beslist over toelating tot de studie.

Tijdens de zesjarige theologische opleiding begeleidt en beoordeelt het curatorium de student jaarlijks, met aandacht voor studievoortgang, geestelijke groei en persoonlijkheidsontwikkeling. Aan het einde van de opleiding volgt een proponentsexamen, afgenomen door een door het curatorium benoemde commissie, waarin roeping, geloof, levensgeschiedenis, stage, leer en geschiktheid voor het ambt uitgebreid worden getoetst. Op basis hiervan besluit het curatorium tot ‘legitimasie’: de officiële toelating tot de evangeliebediening. Daarmee heeft het curatorium binnen de NG een zwaarwegender mandaat in de toelating tot het predikantschap dan we bij andere kerken zijn tegengekomen.

5.6 *Christian Reformed Church (CRC) Noord-Amerika*

De Christian Reformed Church (CRC) in de Verenigde Staten en Canada telt circa 190.000 leden, ongeveer 1.000 gemeenten en 48 classes.⁹¹ Zij kent een eigen kerkorde met 86 artikelen en aanvullende supplementen. Naast predikanten (Ministers of the Word) kent de CRC ook Commissioned Pastors. Deze laatsten hebben volledige preek- en

⁹¹ <https://www.crcna.org/yearbook> [30 november 2024]

sacramentsbevoegheid, maar staan in dienst van een kerkenraad. Onderstaand wordt alleen de toelating tot het ambt van predikant (Minister of the Word) beschreven.

De standaardroute tot het predikantschap is vastgelegd in artikel 6 van de kerkorde en uitgewerkt in “The Journey toward Ordination in the CRC”⁹². Uitgangspunt is een wetenschappelijke opleiding op masterniveau (Master of Divinity), bij voorkeur aan het Calvin Theological Seminary. Wie elders studeert, volgt aanvullend het Ecclesiastical Program for Ministerial Candidacy. Slechts in uitzonderlijke gevallen kan de alternatieve route van artikel 7 (singuliere gaven) gevolgd worden.

Het traject begint bij roepingsbesef, wat bevestigd wordt door de omgeving en de kerkenraad. Betrokkene doet een verzoek tot toelating en bespreekt dit met de kerkenraad. Bij positief advies wordt de betrokkene doorgestuurd naar het Classis Ministerial Leadership Team (CLMT), waar hij geïnterviewd wordt. Bij positief advies wordt in overleg met de betrokkene een studie- en financieringsplan opgesteld. Op basis van dit advies besluit het landelijke Candidacy Committee (CC) over toelating tot het kandidaatstraject. Tijdens de studie wordt de student begeleid door een mentor en blijven kerkenraad en CLMT betrokken; ook vinden psychologische screening en achtergrondcontrole plaats. Het CC verleent op een bepaald moment preekbevoegdheid (licensure).

Na afronding van de opleiding beveelt het CC de kandidaat aan de synode aan. Na het aannemen van een beroep volgt een kerkelijk examen door de classis, in samenwerking met synodale afgevaardigden. Bij goed gevolg wordt de kandidaat bevestigd. De classis speelt daarmee een centrale rol bij zowel toelating tot de opleiding als tot het ambt.

5.7 Nigeria Reformed Church (NRC)

De NRC is een zelfstandige kerk die is voortgekomen uit het zendingswerk van de Gereformeerde Gemeenten. De toelatingsprocedure⁹³ tot het ambt van predikant legt sterk de nadruk op roeping, bekering en levenswandel.

⁹² https://www.crcna.org/sites/default/files/journey_toward_ordination_booklet_0.pdf [30 november 2024]

⁹³ Per mail ontvangen van ds. J. Nwoji op 8 november 2024

Het traject begint met een innerlijke roeping, die de kandidaat bespreekt met de leiders van zijn gemeente. Bij een positief oordeel over leer en leven volgt aanbeveling aan de kerkenraad. Deze onderzoekt de kandidaat, met name op het gebied van bekering en roeping, en verwijst hem bij instemming door naar het curatorium. Het curatorium voert een diepgaand onderzoek uit in aanwezigheid van de lokale ouderlingen, gericht op persoonlijk, familiaal en openbaar leven, met 1 Timotheüs 3 als leidraad. Bij een positief oordeel wordt de kandidaat direct als predikant aanvaard en wordt zijn naam afgekondigd, met veertien dagen gelegenheid voor bezwaren.

Daarna kan een gemeente hem beroepen. Hij dient twee jaar op proef en wordt vervolgens bevestigd als predikant voor dienst in de gehele NRC.

Opvallend is dat een formele theologische opleiding geen vereiste is. Een studie wordt wel aanbevolen, maar godsvrucht en het werk van de Heilige Geest wegen zwaarder. Wie academisch studeert, meestal in het buitenland, wordt na terugkeer opnieuw door het curatorium onderzocht op roeping, gereformeerde gezindheid en opgedane kennis.

Goed is hier te zien dat er vanuit de Nederlandse wortels culturele bijkleuring heeft plaatsgevonden. Het grondpatroon van onderzoek naar roeping en bekering is nog aanwezig, maar de noodzaak van een grondig onderzoek naar het brede leven krijgt de plaats die nodig is in de context van een jonge Afrikaanse kerk, en niveau-eisen zijn aangepast naar wat er plaatselijk maximaal mogelijk lijkt te zijn.

5.8 Samenvatting en conclusie

Hierna worden, net zoals in hoofdstuk vier, in twee tabellen twee verschillende dwarsdoorsnedes gemaakt van de bevindingen die het onderzoek in de diverse kerken heeft opgeleverd.

Allereerst een overzicht van de rollen van de verschillende betrokken organen per kerk:
(zie volgende pagina)

	kerkenraad	classis	synode	curatorium	universiteit
PCA	Voert 1 ^e gesprek	Alle examens: admissie, preparatoir en peremptoir	-	-	-
IPB	Voert 1 ^e gesprek	Admissie-examen en peremptoir examen	-	-	faculteitsexamen
GKSA	Getuigenis van predikant/kerkenraad bij aanmelding voor kandidaatstraject. Aanbeveling bij toelatingsexamen (combinatie van preparatoir en peremptoir)	Toelatingsexamen (preparatoir en peremptoir gecombineerd)	-	Admissie-examen. Kandidaatsexamen: theologisch- wetenschappelijk en rechtzinnigheid	-
NG	Eerste 'keuring' en aanbeveling aan kring en curatorium bij aanmelding	Gesprek en bij goed gevolg aanmelding bij curatorium	Stelt regels voor proponents- commissie die proponents- examen afneemt.	- 'Keurt' kandidaat bij toelating opleiding en jaarlijks. - Benoemt proponents- commissie en beslist na proponentsexamen over toelating tot evangeliebediening.	faculteitsexamen
CRC	Voert 1 ^e gesprek en geeft advies aan classis (CMLT)	- Classicale commissie (CMLT) hoort kandidaat en doet aanbeveling aan curatorium. - Neemt peremptoir examen af.	Afvaardiging naar peremptoir examen; beslist bij verschil van mening over beroepbaar- stelling	- Beslist over toelating op advies van CMLT. - Verlenen bevoegdheid tot proponeren. - Beveelt aan de synode aan als kandidaat.	faculteitsexamen
NRC	Voert 1 ^e gesprekken	-	-	Neemt aan en stelt beroepbaar	-

Tabel 5.1 Overzicht toelating gereformeerde kerken buiten Nederland naar gremia

Ook hier is, om meer inzicht te krijgen waar verschillen en overeenkomsten zitten, voorgaande informatie onderstaand geordend naar de verschillende soorten kerkelijke examens:

	Admissie	Preparatoir	Peremptoir
PCA	Kerkenraad, presbytery	Presbytery	Presbytery
IPB	Kerkenraad, classis	Faculteitsexamen	Classis
GKSA	Kerkenraad/curatorium	Streeksinode (combinatie preparatoir en peremptoir)	Streeksinode (combinatie preparatoir en peremptoir)
NG	Kerkenraad/ring/curatorium	Proponentsexamen: Curatorium (via proponentscommissie)	Proponentsexamen: Curatorium (via proponentscommissie)
CRC	Kerkenraad/classicale commissie/curatorium	Faculteitsexamen	Classis, met (afvaardiging van) synode
NRC	Kerkenraad en curatorium	-	Bevestiging in gemeente na proeftijd van 2 jaar

Tabel 5.2 Overzicht toelating gereformeerde kerken buiten Nederland naar soort examen

Wat zien we als we naar de voorgaande tabellen kijken? Of, anders gevraagd, wat valt op in de toelatingsprocedures van de onderzochte kerken?

Een aantal observaties:

- Ondanks dat alle kerken gereformeerd zijn en zich baseren op dezelfde belijdenissen, zijn er grote verschillen in de toelatingsprocedures.
- Bij het peremptoir examen zijn de verschillen het kleinst: bij alle kerken is er sprake van definitieve toelating tot het ambt van predikant door de classis of een andere vorm van een kerkelijke regionale vergadering. Uitzondering hierop is de NG Kerk, die dit mandaat aan het curatorium heeft gegeven.
- Het preparatoir examen wordt soms door de universiteit afgenomen, soms door de classis, en wordt soms zelfstandig afgenomen en soms gecombineerd met het peremptoir examen.

- Het admmissie-examen is het meest divers. Bij de PCA, IPB en CRC heeft de classis de hoofdrol, met belangrijke input van de kerkenraad. Bij de GKSA, NG en NRC heeft het Curatorium de taak tot de opleiding toe te laten, bij de GKSA en NRC met input van de kerkenraad en bij de NG met input van de kerkenraad en ring (classis).

In grote lijnen is het beeld dat de classis in de meeste kerken de belangrijkste plaats inneemt in het hele toelatingsproces. In ieder geval bij het peremptoir examen. Het preparatoir examen is in een aantal gevallen gemandateerd aan de universiteit en/of geïntegreerd in het peremptoir examen.

De sterke rol die in Nederland bij de admmissie-examens soms toegekend wordt aan het curatorium, zien we bij de buitenlandse kerken alleen bij de NRC, de GKSA en in mindere mate bij de NG.

6 Kerkrechtelijke aspecten

6.1 Inleiding

Aan de toelating tot het ambt van predikant zitten vanzelfsprekend diverse kerkrechtelijke aspecten. In dit hoofdstuk worden de belangrijkste hiervan verkend.

Begonnen wordt met een onderzoek van de artikelen 3, 4 en 8 van de DKO. Gekozen is voor de DKO omdat deze de basis vormt of gevormd heeft voor kerkordes in veel gereformeerde kerken.

Vervolgens worden enkele aspecten verder uitgediept.

Als eerste wordt gekeken naar de kerkrechtelijke status van een kerkenraadsattest.

Vervolgens komt de vraag aan de orde hoe we aan moeten kijken tegen het afnemen van admissie-examens door een curatorium. Daartoe wordt onderzocht wat de bevoegdheden van een deputaatschap zijn.

Tenslotte wordt verkend wat de keuze voor classis of curatorium betekent voor beroepsmogelijkheden. Is er een instantie waar bezwaar gemaakt kan worden tegen genomen besluiten?

6.2 Toelating tot het ambt van predikant in de DKO

Wat zegt de kerkorde over de toelating tot het ambt van predikant? Natuurlijk zijn er vele kerkordes, maar de basis wordt voor alle gereformeerde kerken in meerdere of mindere mate gevonden in de Dordtse Kerkorde (DKO). Daarom wordt in deze paragraaf onderzocht wat de DKO zegt over de toelating tot het ambt van predikant en hoe dit verstaan moet worden in het licht van de toenmalige maar ook de huidige tijd.

In de DKO gaan met name de artikelen 3, 4 en 8 over de toelating tot het ambt van predikant:

Artikel 3.

Het zal niemand, alhoewel hij een doctor, ouderling of diaken is, geoorloofd zijn de dienst des Woords en der sacramenten te betreden zonder wettig daartoe geroepen te zijn. En wanneer iemand daartegen doet en, meermalen vermaand zijnde, niet afstaat, zo zal de classis oordelen of men hem voor een scheurmaker verklaren of op enige andere wijze straffen zal.

Dit artikel geeft aan dat een wettige roeping nodig is. De achtergrond bij dit artikel is dat er zogenaamde “lopers” waren, dat waren mensen die niet gestudeerd hadden, maar door hun welbespraaktheid probeerden volgelingen te verzamelen en zo aan de kost te komen. Ze wilden niet weten van een kerkelijk onderzoek, omdat ze bang waren door de mand te vallen.

F.L. Rutgers⁹⁴ geeft aan dat het beginsel van wettige roeping alles te maken heeft met het gereformeerde beginsel van de souvereiniteit van God en de leer van de verkiezing. De mens kiest niet voor God, maar God kiest mensen uit. Hij gebruikt ze als Zijn instrumenten om Zijn werk te doen. Dan is het geen werk van jezelf, maar dan moet je je door God geroepen weten. Dat geeft ook de rust in het ambtswerk: het is Gods werk, het hangt niet van de geroepene af.

⁹⁴ Rutgers, F.L., *Bespreking der hoofdpunten van het Kerkrecht naar aanleiding van de Dordtsche Kerkenorde*. Collegevoordrachten uit 1892, 25, <https://kerkrecht.nl/node/1278/> [5 december 2025]

Roeping bestaat uit inwendige en uitwendige roeping. De kerkorde heeft het hier over de uitwendige roeping. De inwendige roeping is in de gereformeerde kerken altijd op de eerste plaats gesteld, maar die “hoort niet in de Kerkorde thuis, behoort niet tot het uitwendig kerkelijke gebied maar tot de praktische Theologie”.⁹⁵ De kerk moet deze roeping beproeven. Want iemand kan een innerlijke roeping ervaren, maar wie zegt dat die van God komt? Ook de duivel kan iemand aanporren. Rutgers stelt dat het in feite “een geringachten en loochenen van Gods Woord”⁹⁶ is als we innerlijke openbaring boven door God voorgeschreven beproeving stellen. Altijd is de uitwendige roeping nodig. “De inwendige roeping ontvangt haar kroon en haar vervulling in de uitwendige roeping, dat is, in de roeping door de gemeente.”⁹⁷

Artikel 4.

De wettige beroeping dergenen die tevoren in de dienst niet geweest zijn, zowel in de steden als ten plattelande, bestaat:

ten eerste in de verkiezing, welke na voorgaand vasten en bidden geschieden zal door de kerkenraad en de diakenen, en dat niet zonder (goede correspondentie met de christelijke overheid der plaats respectievelijk, en) voorweten of advies van de classis, waar het tot nog toe gebruikelijk is geweest;

ten andere in de examinatie of onderzoeking beide der leer en des levens, welke staan zal bij de classis, ten overstaan van de gedeputeerden der synode of enigen van hen;

ten derde in de approbatie en goedkeuring (van de overheid, en daarna ook) van de lidmaten der gereformeerde gemeente van de plaats, wanneer, de naam van de dienaar de tijd van veertien dagen in de kerk verkondigd zijnde, geen hindernis daartegen komt;

ten laatste in de openlijke bevestiging voor de gemeente, welke met behoorlijke stipulatie en afvragingen, vermaningen, gebed en oplegging der handen van de dienaar die de bevestiging doet (of enige anderen, waar meer dienaren zijn) toegaan zal, naar het formulier daarvan zijnde. Welverstaande dat de oplegging der handen zal mogen gedaan worden in de classicale vergadering aan de nieuwe gepromoveerde dienaar, die gezonden wordt in de kerken onder het kruis.

⁹⁵ Rutgers, F.L. *Bespreking hoofdpunten*, 26

⁹⁶ Rutgers, F.L. *Bespreking hoofdpunten*, 27

⁹⁷ Bouwman, H., *Gereformeerd Kerkrecht II* (Kampen: Kok, 1928), 370

In dit artikel wordt de examinatie op leer en leven opgedragen aan de classis. Hier is sprake van het peremptoir examen. Voor de inhoud hiervan en voor de inhoud en de ontwikkeling van het preparatoir examen wordt verwezen naar hoofdstuk 5. Wel is het belangrijk nog op te merken dat formeel gezien de kerkenraad degene is die een predikant beroept en ook zou moeten examineren. H. Bouwman⁹⁸ geeft ons echter een drietal redenen waarom dit aan de classis is opgedragen:

1. Veel kerkenraden hebben niet de vereiste bekwaamheid
2. De classis heeft toezicht op leer en leven van de predikanten
3. De predikant wordt toegelaten tot het hele kerkverband

De eerste en derde reden kan ik goed volgen. De tweede reden lijkt me wat discutabel. Immers, de kerkenraad is de eerste instantie die toeziet op leer en leven van de predikant, en de classis pas in tweede instantie. Joh. Jansen noemt in zijn *Korte Verklaring van de Kerkenordening* ook drie redenen, waarbij de eerste en de derde gelijk zijn aan die van Bouwman, maar de tweede luidt: “omdat de classe de beroeping moet approuberen (goedkeuren) en daarom mede mag oordelen.”⁹⁹ Dat lijkt mij een meer valide argument.

Dat er gedeputeerden van de synode bij zijn heeft dezelfde reden als de hiervoor genoemde reden 3 bij de classis: de betrokkene wordt hiermee toegelaten tot het hele kerkverband.

De vraag kan nog gesteld worden of de classis naast onderzoek naar het geleerde en het opvragen van getuigschriften over het leven van betrokkene ook onderzoek moet doen naar de motieven voor de roeping. F.L. Rutgers meent in zijn *Kerkelijke Adviezen* dat dit niet wijs is.¹⁰⁰ De betrokkene moet zichzelf onderzoeken, en de kerk mag hem zeker op dit punt onderzoeken, maar als er vragen zijn bij de motieven van iemand kan dit beter in een persoonlijk gesprek gebeuren dan op een classisvergadering.

⁹⁸ Bouwman, H., *Kerkrecht I*, 400

⁹⁹ Jansen, Joh., *Korte Verklaring van de Kerkenordening* (Amsterdam: Bolland, 1976), 21

¹⁰⁰ Rutgers, F.L., *Kerkelijke Adviezen* (Kampen: Kok, 1921), 34

Artikel 8.

Men zal geen schoolmeesters, handwerkslieden of anderen, die niet gestudeerd hebben, tot het ambt van predikant toelaten, tenzij dat men verzekerd is van hun singuliere gaven: godzaligheid, ootmoedigheid, zedigheid, goed verstand en discretie, mitsgaders gaven van welsprekendheid. Zo wanneer dan zodanige personen zich tot de dienst presenteren, zal de classis hen (indien het de synode goedvindt) eerst examineren en, naardat ze hen in het examen bevindt, hen een tijd lang laten in het privé proponeren, en dan voorts met hen handelen als zij oordelen zal stichtelijk te wezen.

De vraag is wat er precies met artikel 8 bedoeld wordt. Is dit een vrijbrief om personen zonder een wetenschappelijke opleiding als predikant aan te kunnen nemen? Is het misschien ook een mogelijkheid om oefenaars, in de latere betekenis van het woord¹⁰¹, in de kerken aan te kunnen stellen?

Een vraag die hier direct mee te maken heeft is wat de singuliere gaven inhouden. Geldt hier wat Joh. Jansen zegt?:

“Voor de middelmatigen is de lange weg van studie noodig. Maar gelijk er beneden de lijn van het middelmatige een reeks van minderbedeelden voorkomen, die van alle hogere studie zijn uitgesloten, steken er ook boven de lijn van het middelmatige een aantal mannen met singuliere, enkelen zelfs met geniale gaven uit, die zonder den langen studieweg tot den kansel kunnen worden toegelaten.”¹⁰²

Zijn personen met singuliere gaven inderdaad personen “die ver boven de middelmaat uitkwamen” en “bijzondere gaven ontvangen hadden”,¹⁰³ zoals De Gier zegt?

F.L. Rutgers¹⁰⁴ werpt licht op de historische context van dit artikel, waardoor het beter te begrijpen is. Hij stelt dat deze bepaling geen vrijbrief is, maar juist het tegenovergestelde. Het is een “verzwaring der eischen voor de ongestudeerden of eene vermeerdering van

¹⁰¹ Zie paragraaf 3.4

¹⁰² Jansen, Joh., *Korte Verklaring*, 40

¹⁰³ Gier, K. de, *De Dordtse Kerkorde. Een praktische verklaring* (Houten: Den Hertog, 1989) Toelichting op artikel 8, <https://kerkrecht.nl/node/1749/> [5 december 2025]

¹⁰⁴ Rutgers, F.L. *Bespreking hoofdpunten*, 55-89

waarborg tegen toelating van ongeschikten”.¹⁰⁵ Want er was in die tijd veel ongeregelds. Er waren zoals gezegd “lopers”, er waren weinig predikanten die gestudeerd hadden, en daardoor leed de kerk schade. De DKO wil dit reguleren en ze stelt in dit artikel drie aanvullende eisen:

1. Niet alleen de classis moet over deze personen oordelen, maar ook de synode heeft een vetorecht.
2. Voordat er opleiding zou plaatsvinden, moest de classis onderzoek naar de gaven doen
3. De gaven die nodig zijn voor iedere prediker (godzaligheid, ootmoedigheid, zedigheid, goed verstand, discretie en welsprekendheid) moeten singulier zijn, dat wil zeggen dat ze in zodanige mate aanwezig zijn dat ze op die wijze maar bij enkelen gevonden worden.

Het gaat er dus niet om dat er een heel speciaal soort gaven aanwezig zijn, maar dat de gaven die vereist zijn voor het predikantschap in bijzondere mate aanwezig zijn. Mijns inziens is dit destijds heel juist verwoord in artikel 6 van de kerkorde van de Gereformeerde Kerk:

“Van de regel, dat een deugdelijke theologische opleiding vereist is, kan alleen worden afgeweken, indien op overtuigende wijze blijkt, dat iemand in die mate de gaven bezit, welke voor een dienaar des Woords onmisbaar zijn, dat hij ondanks het gemis van een zodanige opleiding geacht kan worden in staat te zijn de gemeente met stichting te dienen.”¹⁰⁶

Joh. Jansen scherpt de bedoeling van artikel 8 nog iets verder aan. Hij geeft aan dat dit artikel een regel en een uitzondering bevat.¹⁰⁷ De regel is: “Men zal geen schoolmeesters, handwerkslieden of anderen, die niet gestudeerd hebben, tot het ambt van predikant toelaten”, de uitzondering is “tenzij dat men verzekerd is van hun singuliere gaven”. Hiermee is duidelijk geworden dat artikel 8 niet een soort alternatieve route is naar het predikantschap. De route is en blijft een gedegen opleiding. Maar als er mensen zijn die singuliere gaven hebben kunnen ze met extra waarborgen aangenomen worden. En na aannname moeten ze dan wel opgeleid worden. Het is geen route voor mannen die niet kunnen of willen studeren. Want iedere (aankomende) predikant zal moeten blijven

¹⁰⁵ Rutgers, F.L. *Bespreking hoofdpunten*, 57

¹⁰⁶ Nauta, D., *Verklaring van de Kerkorde van de Gereformeerde Kerken in Nederland* (Kampen: Kok, 1971), 61

¹⁰⁷ Jansen, Joh., *Korte Verklaring*, 40

studeren, voor en na zijn bevestiging. Maar het is een mogelijkheid om door God geroepen mannen die geen mogelijkheid hebben gehad om te studeren, toch toe te kunnen laten. De kerkgeschiedenis heeft geleerd dat zo diverse mannen toegelaten zijn die tot grote zegen voor de kerk geweest zijn. Zelfs leiders van de Reformatie, zoals Caspar van der Heyden, Guido de Bres en Jan Arentz.

De toepassing van dit artikel is door de tijd heen divers geweest. Na de Reformatie functioneerde het door het grote predikantentekort, daarna kwam het langere tijd bijna niet voor. Na de Afscheiding functioneerde het opnieuw in de Afscheiden kerken, wederom door een predikantentekort, maar ook doordat men zag dat er mannen waren met door God verleende singuliere gaven. Tegenwoordig is gebruik van artikel 8 in de meeste kerken een uitzondering.

6.3 Attest

Een relevant kerkrechtelijk aspect is wat de status is van een door de kerkenraad afgegeven attest. Vrijwel altijd wordt dit vereist bij een admmissie-examen, en soms ook bij het preparatoir en/of peremptoir examen. Bij het admmissie-examen heeft dit attest dan meer het karakter van het aanbevelen van een broeder om gehoord te worden om toegelaten te worden tot de opleiding, terwijl het bij het preparatoir en/of peremptoir examen meer het karakter van een getuigenis over leer en leven heeft. Onderstaand wordt ingegaan op de status van het attest voor het admmissie-examen.

De vraag naar de verhouding tussen kerkenraad en classis/curatorium dient verder gepreciseerd te worden. Wat houdt het afgeven van een attest door de kerkenraad in? Hoe moet dit behandeld worden?

In de literatuur is opvallend weinig te vinden over dit specifieke attest. De vraag kan gesteld worden of “attest” hetzelfde is als “attestatie”. Want over attestaties is wel veel geschreven, bij de behandeling van de artikelen 82 en 83 van de DKO.

D. Nauta zegt in zijn verklaring van de gereformeerde kerkorde bij de behandeling van attestaties en doopattesten: “Het woord attest verschilt in betekenis niet van het woord attestatie. Deze woorden kunnen zonder bezwaar door elkaar worden gebruikt. Maar het spraakgebruik heeft ertoe geleid de begrippen te gaan onderscheiden.”¹⁰⁸ Een attestatie is dan een getuigenis over leer en leven, een attest is een verklaring, in dit geval dat iemand gedoopt is. K. Harmannij merkt hierover op: “Het woord ‘attest’ doet tegelijk dienst als verzamelnaam voor alle soorten attesten en attestaties: elke attestatie mag ook ‘attest’ worden genoemd, maar elk attest is nog geen attestatie!”¹⁰⁹

Het attest wat bij het admittie-examen gevraagd wordt, is van een andere orde dan een attestatie van een verhuizend gemeentelid. Er wordt meer informatie verstrekt. Maar het heeft toch eenzelfde soort status: de kerkenraad verstrekt een getuigschrift over een gemeentelid met het verzoek aan de ontvanger om de betrokkene als broeder te ontvangen.

Met dit in het achterhoofd is het goed om te kijken wat er over attestatie gezegd wordt in de literatuur om te bepalen of dit ook bruikbaar is bij de behandeling van het attest. Het eerste wat dan opvalt is dat een attestatie niet alleen een zaak van de kerkenraad is, maar van de hele gemeente¹¹⁰. De gemeente moet gelegenheid hebben om zaken over leer en leven van de betrokkene te kunnen melden. Daarom zou er formeel gezien ook een afkondiging in de gemeente moeten zijn voordat de attestatie afgegeven wordt. De praktijk is vaak anders, het gebeurt dikwijls als mededeling achteraf. Maar het principe blijft staan: “De kerkenraad geeft echter geen attestatie af buiten de gemeente om”.¹¹¹ De vraag kan gesteld worden of dit bij het afgeven van een attest ook zou moeten gelden. Dat ligt heel wat gevoeliger dan een verhuizing. Het lijkt mij dan ook wijs en billijk om het in dit geval bij een kerkenraad te laten liggen.

Een ander aspect is de aanvaarding van een attestatie. Het principe van de zelfstandigheid van de plaatselijke gemeente brengt met zich mee dat aanvaarding nooit een recht van de

¹⁰⁸ Nauta, D., *Verklaring Kerkorde*, 295

¹⁰⁹ Harmannij, K., *Wegwijs in de kerkorde, zoals die is vastgesteld door de generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland in 1978 te Groningen-Zuid* (Barneveld: De Vuurbaak, 1990), 125

¹¹⁰ Selderhuis, H.J. (ed.), *Handboek*, 439

¹¹¹ Bouwman, H., *Kerkrecht II*, 452

betrokkene of plicht van de ontvanger kan zijn. Er is ruimte om bezwaar te hebben en in te dienen. Echter, aanvaarding heeft ook te maken met onderling vertrouwen in de zustergemeenten. Als er voldoende vertrouwen is, zal aanvaarding de regel zijn en weigering een uitzondering. Als het vertrouwen ontbreekt, bijvoorbeeld omdat men weet dat zusterkerken lichtvaardig attestaties afgeven, dan zal men vanzelfsprekend kritischer worden. De vraag is weer of deze lijn die met betrekking tot attestaties geldt, ook toegepast kan worden op het attest voor het admmissie-examen. Mijns inziens kan en moet dit. Ook hier is er geen sprake van een recht of plicht om de beslissing van de kerkenraad over te nemen. Maar het is ook een zaak van vertrouwen. Als er het vertrouwen is dat de kerkenraden hun werk biddend en gewetensvol gedaan hebben, dan zal aanvaarding ook de regel moeten zijn en weigering de uitzondering. Als dit vertrouwen ontbreekt, zal men kritischer zijn. Te allen tijde zou het zo moeten zijn dat als iemand, die een attest gekregen heeft, niet aangenomen wordt, dit met redenen omkleed aan de betreffende kerkenraad meegedeeld wordt. Dat lijkt mij vanzelfsprekend bij gezonde broederlijke verhoudingen.

6.4 *Het curatorium, een deputaatschap*

In deze paragraaf wordt onderzocht wat de kerkrechtelijke positie van een curatorium is. In de meeste gevallen is het curatorium een deputaatschap. Kan en mag een deputaatschap zulke belangrijke beslissingen als het afnemen van een admmissie-examen en een preparatoir examen eigenlijk wel nemen? Is dat niet meer een taak voor een kerkenraad, classis of synode? Dat zijn vragen die hieronder aan de orde komen.

Deputaten

In de DKO wordt driemaal over deputaten gesproken. Namelijk in artikel 4, 44 en 49. Daarnaast wordt in artikel 48 gesproken over correspondentie tussen synoden, wat ook als een deputatentaak gezien zou kunnen worden. Dit wordt hier verder buiten beschouwing gelaten. Artikel 44 gaat over kerkvisitatie en is voor het onderwerp van deze scriptie minder relevant. Onderstaand wordt daarom alleen ingegaan op de artikelen 4 en 49.

Artikel 4 is hiervoor al behandeld. Daarin staat de zinsnede “de examinatie of onderzoeking beide der leer en des levens, welke staan zal bij de classis, ten overstaan van de gedeputeerden der synode of enigen van hen”.

Artikel 49 luidt:

Iedere synode zal ook enige deputeren, om alles wat de Synode geordonneerd heeft, te verrichten, zowel bij de hoge overheid als bij de respectieve classes, onder haar ressorterende, mede om samen of in minder getal over alle examens der aankomende predikanten te staan. En voorts in alle andere voorvallende zwarigheden de classes de hand te bieden, opdat goede enigheid, orde en zuiverheid der leer behouden en gestabilieerd¹¹² worden. En dezen zullen van al hun handelingen goede notitie houden, om de synode rapport daarvan te doen, en zoo het geëist wordt, redenen te geven. Ook zullen zij niet ontslagen wezen van hun dienst, voor en aleer de synode zelve hen daarvan ontslaat.

Voetius geeft in zijn “Politica Ecclesiastica” de volgende definitie van deputaten:

„Deputaten of afgevaardigden zijn diegenen, die gekozen worden, om eene bepaalde kerkelijke zaak of aangelegenheid, of wel bepaalde zaken en aangelegenheden, uit naam der geheele vergadering uit te richten. En zulke deputaten zijn, overeenkomstig het onderscheid der vergaderingen, òf consistoriale òf Classikale òf Synodale deputaten. En dan voorts weder van tweeërlei aard: 1°. die voor de eigene zaken en aangelegenheden, binnen het ressort van de Classe of Synode uit te richten, worden afgevaardigd; aan welke bepaaldelijk die naam van deputaten der Classe of der Synode gegeven wordt; 2°. die tot het behandelen van zaken en aangelegenheden gezonden worden naar andere Classen of Synoden, waar hun dan eene adviseerende stem wordt toegestaan; aan welke bepaaldelijk de naam van Correspondenten gegeven wordt.”¹¹³

Wat korter weergegeven kan gezegd worden: “Kerkelijke deputaten zijn deputaten, die gekozen worden uit eenige vergadering om de besluiten der vergadering af te doen.”¹¹⁴ Het gaat om het uitvoeren van besluiten van een kerkelijke vergadering. Dat kan een vergadering

¹¹² Gestabilieerd betekent betrokken

¹¹³ Vertaald door F.L. Rutgers in: *Kerkelijke Adviezen*, 321

¹¹⁴ Rutgers, F.L., *Bespreking hoofdpunten*, 181

van kerkenraad, classis, particuliere of generale synode zijn. Over wat dit dan concreet inhoudt en welke bevoegdheid deputaten hebben is al heel wat debat gevoerd. Hugo de Groot beweerde in zijn *Pietas Illustris* dat deputaten “tussenregenten” waren geworden. Er was een nieuwe bestuurslaag gecreëerd. Het hiërarchische van de Rooms-Katholieke Kerk was de gereformeerde kerk binnengedrongen. Voetius heeft zich hiertegen verdedigd in zijn *“Politica Ecclesiastica”*. Op een zevental plaatsen zet hij uiteen wat deputaten wel en niet behoren te zijn. F.L. Rutgers heeft deze bijeengebracht in zijn *“Kerkelijke Adviezen”* in paragraaf 84 *“Kerkelijke deputaten”*.¹¹⁵ Samengevat zou je kunnen zeggen dat Voetius er de nadruk op legt dat deputaten niets anders zijn dan uitvoerders van de besluiten van een kerkelijke vergadering. Ze hebben geen eigen macht. Ze doen wat de vergadering hen heeft opgedragen en rapporteren wat ze gedaan hebben op de volgende vergadering. Dus het is geen aparte bestuurslaag, het zijn geen permanente commissies, maar personen die namens de synode een opdracht uitvoeren. Er wordt in de DKO dan ook niet voor niets over “deputaten” in plaats van over “deputaatschappen” gesproken. “In de negentiende en vooral de twintigste eeuw is die connotatie en nuance uit het oog verloren”.¹¹⁶

Bevoegdheid

Over de bevoegdheid van curatoren zegt Voetius een aantal interessante dingen. Daarom eerst een aantal citaten¹¹⁷:

Eerst over wat hun taak niet is:

- Dat het college van die deputaten niet is een afzonderlijk en blijvend kerkelijk college, toegerust met gewone kerkelijke macht, hetzij des bestuurs, hetzij der rechtspraak. Want onze Kerkenordeningen erkennen geene colleges aan deze vier: den kerkeraad, de Classe, de Particuliere of Provinciale Synode en de Nationale Synode.
- Zij hebben en oefenen derhalve geene macht boven en over de Classen, de parochiale of plaatselijke kerken of hare kerkeraden; Ja zelfs niet over éénen enkelen predikant, ouderling of gemeentelid;...

¹¹⁵ Rutgers, F.L., *Kerkelijke Adviezen*, 310-370

¹¹⁶ Selderhuis, H.J. (ed.), *Handboek Gereformeerd Kerkrecht* (Heerenveen: Groen, 2019), 34

¹¹⁷ Rutgers, F.L., *Kerkelijke Adviezen*, 314-317

- Zij bevestigen de dienaren niet in hun dienst; veel minder nog hebben zij in hunne verkiezing eenig aandeel.
- Wanneer zij nu en dan samenkomen, beslissen zij geene kerkelijke zaken en evenmin worden de dingen, die in de eerstvolgende Synode moeten behandeld worden, door hen van tevoren voorbereid of bepaald of voorgeschreven. Want dit doen de afzonderlijke Classen...

En dan over wat hun taak wel is:

- „Wat doen zij dan wèl?” zal men vragen. Ik antwoord, niets anders dan dat zij, nadat de Synode gehouden is, hare Handelingen nalezen, en daaruit de opdrachten, die hun mochten gegeven zijn, aantekenen, om die getrouwelijk uit te voeren, daar zij toch rekenschap zullen geven op de eerstvolgende Synode...
- Behalve deze opdrachten, die er nu eens in zeer klein aantal, dan weer in het geheel niet zijn, rust op de deputaten de last, om uit naam van de Synode tegenwoordig te zijn bij de examens dergenen, die tot den dienst geroepen zijn, opdat daardoor de Synode des te beter overtuigd zij, dat de eenheid in de rechtzinnigheid in alle Classen bewaard wordt. Dit laatste bewijst niet, dat zij eenige macht hebben over de kerken of Classen; omdat, wanneer er geschil of strijd over de rechtzinnigheid van den examinandus ontstaan zou, het niet aan hen zou staan dit te beslissen, maar aan de Classe. De deputaten kunnen niet anders doen, dan waarschuwen en aan de Synode verslag geven.

Duidelijk is te zien dat het primaat van kerkelijke beslissingen volgens Voetius bij de kerkelijke vergaderingen ligt. En vergaderingen van deputaten behoren niet tot die kerkelijke vergaderingen. Examinering van aanstaande predikanten (het peremptoir examen) is niet hun taak, maar die van de classis. Zij adviseren de classis hierin, maar beslissen niet.

Landelijk, regionaal of plaatselijk?

Voetius behandelt ook nog een vraag over zendingsdeputaten¹¹⁸. De vraag was of alleen deputaten van de generale synode bevoegdheid hebben om uit te zenden, of dat dit ook door kerkenraden of classes zou mogen gebeuren. Voetius ziet geen principiële bezwaar tegen uitzending door kerkenraden of classes. En dan behandelt hij het argument dat ook vandaag de dag nog wel gehoord wordt om zaken op synodeniveau op te pakken. Zouden er

¹¹⁸ Rutgers, F.L., *Kerkelijke Adviezen*, 325-326

op landelijk niveau niet beter gekwalificeerde deputaten te vinden zijn dan op plaatselijk of regionaal niveau? Voetius ontkent dat niet, maar werpt dan tegen: “Maar dat de deputaten van alle Particuliere Synoden hierop nauwkeuriger kunnen of moeten letten, brengt nog niet mede, dat het zoo zou zijn of is. Immers, de deputaten der Synoden zijn niet altijd uitnemender dan de meeste andere Dienaren...”¹¹⁹

Hier zien we een principiële gereformeerde lijn: behandel alleen zaken op een meerdere vergadering die niet op een mindere vergadering afgehandeld kunnen worden. En ga er daarbij niet aanstonds van uit dat er op een landelijk niveau betere beslissingen genomen kunnen worden dan regionaal of plaatselijk.

De lijn om zaken niet te snel naar landelijk niveau te trekken zien we ook bij de afvaardiging van deputaten van de synode bij de examinering van aanstaande predikanten. De lijn die uit artikel 49 van de DKO duidelijk wordt is dat dit afgevaardigden moeten zijn van de particuliere synode. De vraag is wel eens opgekomen of het niet beter zou zijn dat dit deputaten van de generale synode zouden moeten zijn. H. Bouwman noemt vier redenen waarom dit bezwaarlijk is¹²⁰:

1. Zulke deputaten zouden te veel overwicht in het kerkelijk leven krijgen
2. Het zou deze deputaten veel tijd kosten, en het zou te duur zijn
3. De generale synode vergadert slechts een maal per drie jaar, moeilijke beslissingen zouden dan te lang vooruitgeschoven moeten worden
4. Te sterke centralisatie zou tot machtsaanmatiging en – misbruik kunnen leiden

Tijdelijk

Deputaten hebben een tijdelijke functie. Normaal gesproken tot de volgende synode. De vraag rijst dan of het goed is dat deputaten soms jarenlang zitting hebben in een deputaatschap. Enerzijds botst dit met het idee om geen aparte bestuurslaag te creëren. Deputaten worden dan instituten: deputaatschappen. En het gevaar is dat die een eigen leven gaan leiden. Er wordt dan formeel nog wel gerapporteerd aan een synode of classis, maar in de loop der jaren kan er toch een organisatie naast de kerkelijke organisatie

¹¹⁹ Rutgers, F.L., *Kerkelijke Adviezen*, 325-326

¹²⁰ Bouwman, H., *Gereformeerd Kerkrecht II*, (Kampen: Kok,1934), 225

ontstaan. Anderzijds is er veel voor te zeggen om vereiste kennis en kunde te behouden, gezien de soms complexe materie. H. Bouwman zegt dan ook:

Waarom zou de synode bepaalde deputaatschappen als die voor de zending, voor het verband met een instelling van Hooger Onderwijs, voor de correspondentie met de Hooge Overheid, enz. niet zoo geregeld mogelijk verlengen, indien de daartoe aangewezen mannen, die ingegroeid zijn in dien arbeid, hun werk naar behooren volbrengen?¹²¹

Mijns inziens is hier sprake van een zekere spanning. Complexiteit van te behandelen zaken kan het inderdaad verstandig maken een zekere mate van continuïteit na te streven. Maar als basisprincipe gaat de DKO toch uit van tijdelijke opdrachten en het zou goed zijn hieraan zo veel mogelijk recht te doen en niet te snel te denken dat anderen het werk na enige jaren niet over zouden kunnen nemen. Het gebruik binnen de Gereformeerde Gemeenten om zittende deputaten bij acclamatie te herbenoemen, tenzij de synode zich tegen een of andere benoeming zou verzetten¹²², en zittende deputaten alleen bij zwaarwegende redenen niet opnieuw te kiezen¹²³, is hiermee niet in overeenstemming.

Mandaat

Zoals gezegd handelen deputaten niet zelfstandig, maar krijgen een mandaat van een kerkelijke vergadering. De synode, classis of kerkenraad “ordonneert”. De DKO kleurt niet verder in waar de grenzen van dat “ordonneren” liggen. Maar er zijn wel enkele kerkrechtelijke regels te geven volgens K. de Gier¹²⁴, waarvan onderstaand de meest relevante worden weergegeven:

1. De synode/classis mag geen opdracht geven over iets waar ze zelf geen bevoegdheid over heeft.
2. Zaken van groot gewicht mogen niet voor een definitieve beslissing aan deputaten overgedragen worden.
3. De opdracht moet in de acta vermeld worden.

¹²¹ Bouwman, H., *Kerkrecht II*, 219

¹²² *Voornaamste Besluiten van de Generale Synoden van de Gereformeerde Gemeenten*. Uitgegeven door deputaatschap Algemene Kerkelijke Zaken, zonder jaargang, bijgewerkt tot 1999, 41

¹²³ *Voornaamste Besluiten*, 42

¹²⁴ Gier, K. de, *Dordtse Kerkorde*, Toelichting op artikel 49 <https://kerkrecht.nl/node/1790/> [5 december 2025]

Het mandaat van het Curatorium van de Gereformeerde Gemeenten is voor het laatst op de synode van 2013 vastgesteld en bevat het volgende over de toelating van studenten tot de Theologische School¹²⁵:

De bevoegdheid van de Generale Synode is: “Het stipuleren van de eisen waaraan de studenten moeten voldoen om tot de lessen te worden toegelaten.” Hierbij is de synode verplicht om vooraf advies in te winnen van het college van Curatoren. De bevoegdheid van de curatoren is: “Curatoren beslissen over het toelaten tot de Theologische School. De vaste docenten geven hierbij advies.”

Conclusie

Wat betekent het dat het curatorium een deputaatschap is? Het betekent dat ze geen zelfstandige beslissingen neemt, maar dit in opdracht van de synode doet.

De toelating tot het ambt van predikant gebeurt door de classis bij het peremptoir examen. Dat is geen taak van het curatorium. Toelating tot de opleiding gebeurt in een aantal kerken wel door een curatorium. De vraag is of dit wel bij een deputaatschap past. Een deputaatschap moet immers geen zaken van groot gewicht zelf beslissen. Dat moet ze aan de kerkelijke vergaderingen overlaten. Als de toelating tot de opleiding slechts een formaliteit is, zou het aan een deputaatschap overgelaten kunnen worden. Als het een bepalend moment is, dan zou het passender zijn om dit aan een kerkelijke vergadering zoals kerkenraad, classis of particuliere synode over te laten. En als we daarbij het advies van Voetius mee laten wegen om zaken niet naar een te hoog niveau te trekken maar vertrouwen te hebben in de “mindere” vergadering, dan lijkt de kerkenraad of classis daarvoor de eerstaangewezen plaats, misschien met advies van deputaten van een particuliere synode.

6.5 Beroepsmogelijkheid

Er moeten kerkrechtelijk gezien mogelijkheden zijn om tegen een beslissing van een kerkelijke vergadering appel aan te tekenen (artikel 31 van de DKO). Als de beslissing tot

¹²⁵ *Acta van de Generale Synode van de Gereformeerde Gemeenten 2013, Bijlage 8, 173*

toelating bij een kerkenraad, classis of particuliere synode ligt, is er die mogelijkheid tot appel.

Maar hoe zit dit indien een deputaatschap beslist, in dit geval een curatorium?

Deze vraag is aan de orde geweest op de generale synode van de Gereformeerde Gemeenten¹²⁶ in 2004. De vraag die door de synode aan het deputaatschap kerkrecht voorgelegd was luidt als volgt: “Bestaat er een mogelijkheid voor leden van de gemeenten om hun bezwaren tegen beslissingen van enig deputaatschap (...) ter nadere toetsing aan een ander orgaan voor te leggen?”¹²⁷ Het deputaatschap antwoordt dat er voor bezwaren tegen al of niet toelaten tot de Theologische School geen beroepsmogelijkheid bestaat en adviseert “geen beroepsmogelijkheden te creëren met het oog op de binnenkerkelijke aard daarvan”.¹²⁸

Nu zou gesteld kunnen worden dat het curatorium als deputaatschap een uitvoerder is van de besluiten van de generale synode. Daarmee zijn de beslissingen die door het curatorium genomen worden beslissingen die namens de generale synode genomen zijn. Appel is mogelijk tegen beslissingen van kerkenraden, classes en particulieren synoden. Maar tegen beslissingen van de generale synode is geen appel mogelijk, omdat er geen meerdere vergadering dan de generale synode is. Het is in het gereformeerd kerkrecht echter wel mogelijk om een revisie van een genomen besluit te verzoeken. Dit recht staat niet vermeld in de DKO, maar is erkend door de synode van Schoonhoven in 1650:

Het zal aan niemand van buiten [de vergadering, HdH] vergund of toegelaten worden om enige klachten ter synode in te dienen tegen enige besluiten die door dezelfde synode genomen zijn. Maar zo iemand zich daarmede bezwaard vindt, zal hij zich daarover aan de volgende synode hebben te adresseren, welke alsdan zal onderzoeken of die [bezwaren, HdH] ontvankelijk zijn of niet. En dit zal ook niet mogen gedaan worden op rapport of kennisgeving van enige particulieren, maar alleen op (grond van) behoorlijk gewaarmerkte en uitgegeven acten.¹²⁹

¹²⁶ In andere kerken kunnen deze zaken anders geregeld zijn, dat is verder niet uitgezocht.

¹²⁷ Acta van de generale synode van de gereformeerde gemeenten, Bijlage 23 Notitie beroepsmogelijkheden, 2004, p. 396

¹²⁸ Acta van de generale synode van de gereformeerde gemeenten, Bijlage 23 Notitie beroepsmogelijkheden, 2004, p. 400

¹²⁹ Selderhuis, H.J. (ed.), *Handboek*, 314

Het bovenstaande overziend behoort volgens het kerkrecht bezwaar gemaakt te kunnen worden tegen kerkelijke besluiten. Ze worden immers genomen door feilbare mensen. Bezwaar moet mogelijk zijn, hetzij door een appel, hetzij door een revisieverzoek. Dat dit bij een curatorium niet kan om “binnenkerkelijke” redenen is mijns inziens een bijzondere redenering die in tegenstrijd is met de bedoeling van het kerkrecht. Tegen besluiten van kerkelijke vergaderingen is altijd appel of een revisieverzoek mogelijk, dan moet er voor zaken van “binnenkerkelijke aard” toch juist een bezwaarmogelijkheid zijn?

6.6 Samenvatting en conclusie

De DKO geeft alleen richtlijnen over wat we nu het peremptoir examen noemen. Het onderzoek bij de toelating tot het ambt van predikant moet bij de classis liggen, met afvaardiging van deputaten van de particuliere synode. Als redenen om het onderzoek niet bij de kerkenraad neer te leggen worden drie redenen genoemd: 1) Veel kerkenraden hebben niet de vereiste bekwaamheid, 2) De classis moet de toelating goedkeuren en 3) De predikant wordt toegelaten tot het hele kerkverband.

De normale regel is dat iemand gestudeerd moet hebben om toegelaten te worden tot het ambt van predikant, de uitzonderingsmogelijkheid die in artikel 8 geboden wordt is er om mensen die niet de kans gehad hebben om te studeren toch toe te kunnen laten, maar onder strikte voorwaarden. Het is niet bedoeld als een alternatieve route om niet te hoeven studeren.

Als een kerkenraad iemand een attest geeft om gehoord te worden door een classis of curatorium, heeft dat gewicht. Hoewel er niet veel over de status van een attest is geschreven, kan een vergelijking met attestaties gemaakt worden. Daarbij geldt dat de ontvanger vrij is om degene die aanbevolen wordt al dan niet aan te nemen, maar de regel zal aanvaarding moeten zijn, en weigering de uitzondering. Bij afwijzing van iemand is het dan ook niet meer dan normaal om een broederlijke terugkoppeling te geven naar de kerkenraad die het attest heeft afgegeven.

Een curatorium is een deputaatschap. Deputaten hebben een tijdelijke aanstelling, hebben geen zelfstandige beslissingsbevoegdheid en mogen zaken van een groot gewicht niet zelf beslissen maar moeten dat aan de kerkelijke vergaderingen overlaten. Indien de toelating tot de opleiding voor predikant een formaliteit is zou dit aan een curatorium overgelaten kunnen worden. Indien het een zaak van groot gewicht is zou het aan een kerkelijke vergadering overgelaten moeten worden.

Tegen een kerkelijke beslissing moet altijd bezwaar gemaakt kunnen worden. Via een appel of een revisieverzoek. Bij toelating door een kerkelijke vergadering is dit goed geborgd. Bij toelating door een curatorium is dit niet altijd geborgd.

Het voorgaande overziend kan gesteld worden dat het vanuit kerkrechtelijk oogpunt gewenst is om de toelating tot de opleiding van predikant alleen maar bij een curatorium te beleggen als dit slechts een min of meer formele toelating is tot de opleiding. In gevallen waarin deze beslissingen een groter gewicht hebben, bijvoorbeeld dat toelating de verwachting wekt dat betrokkene hiermee predikant zal worden, en dat niet toelaten de weg naar het predikantschap afsluit, kan deze beslissing beter aan een kerkelijke vergadering overgelaten worden. De lijn die de DKO geeft voor peremptoire examens zou hier dan ook passend zijn: het examen bij de classis beleggen, met afvaardiging van de particuliere synode. Hiermee zijn ook direct de vereiste beroepsmogelijkheden geborgd. En omdat de kerkenraad deel uitmaakt van de classis, is de broederlijke terugkoppeling ook eenvoudiger.

7 Samenvatting, afwegingen en conclusies

In dit afrondende hoofdstuk worden de conclusies van de voorgaande hoofdstukken bij elkaar gebracht. Dit leidt tot een eerste afweging en een tussenconclusie. Vervolgens wordt de zendingscontext kort beschreven met aandacht voor enkele culturele aspecten. Dit leidt tot een tweede afweging waarna een eindconclusie volgt met een aanbeveling hoe de toelating tot het ambt van predikant georganiseerd zou moeten worden bij de gereformeerde kerk in wording in Albanië.

Schrift en belijdenis

De Schrift leert ons dat ambtsdragers door God geroepen en gezonden worden. De kerk heeft de opdracht om niet zonder meer toe te laten, maar de beoogde ambtsdragers te beproeven. Deze beproeving moet zich richten op persoonlijke godsvrucht die zich uit in goede werken, op de vraag of de vereiste bekwaamheden in beginsel aanwezig zijn en of er zuiverheid in de leer is.

Over de vorm van toelating geven Schrift en belijdenis geen concrete richtlijnen, maar gezien de criteria waarop beoogde ambtsdragers beproefd moeten worden, moeten degenen die hen beproeven de kandidaten kennen. Ook waarschuwt de Schrift om te waken voor wolven die de kudde kunnen binnendringen. Daarom moeten degenen die de kandidaten beproeven ook een goed geestelijk onderscheidingsvermogen hebben.

Samenvattend kan op grond van Schrift en belijdenis het volgende criterium gehanteerd worden om verschillende mogelijke vormen van toelating tegen elkaar af te wegen: Het onderzoek van iemand voor toelating tot het ambt van predikant gebeurt bij voorkeur op een niveau waar men de betrokkene persoonlijk kent en waarbij er voldoende geestelijk onderscheidingsvermogen is.

Kerkgeschiedenis

In de loop der jaren zijn drie examen-momenten ontstaan in de toelating tot het ambt van predikant.

Direct vanaf de Reformatie is het peremptoir examen ingesteld waarbij kandidaten onderzocht werden door de kerk op leer, leven en vaardigheden. Hierover is tot op de dag van vandaag brede overeenstemming.

Rond 1600 is het preparatoir examen ingevoerd. Dit werd gedaan omdat men er niet meer van uit kon gaan dat de universiteiten zuiver in de leer waren. Het was de tijd van het opkomend remonstrantisme. Ook werden de universiteiten ruimer in hun toelating. Tenslotte was een reden om een apart kerkelijk examen in te voeren dat men personen die niet gestudeerd hadden wilde examineren. Toen kerken later hun eigen theologische scholen en universiteiten kregen verviel de noodzaak tot een apart kerkelijk examen deels, hierom hebben sommige kerken dit examen aan hun theologische school of universiteit overgelaten, andere organiseren het nog zelf of hebben het geïntegreerd in het peremptoir examen.

In de loop van de negentiende eeuw, na de Afscheiding, ontstond het admmissie-examen. De belangrijkste reden hiervoor is geweest dat jongens op zeer jonge leeftijd zich aanmeldden, waardoor extra onderzoek nodig was naar motivatie en bekwaamheden. Een andere reden was dat er sprake was van losbandig gedrag door de studenten, waarom men graag meer bewaking aan de poort wilde hebben. Kerken hebben toen besloten om het gesprek bij toelating meer gewicht te geven. Dit gebeurde meestal door het bestuur van de school of de universiteit, het curatorium.

De conclusie uit het kerkhistorische deel is dat het peremptoir examen de oudste wortels heeft en fundering vindt in de Schrift. Het preparatoir examen is om begrijpelijke redenen ontstaan. Die redenen zijn met het stichten van eigen kerkelijke theologische scholen en universiteiten grotendeels achterhaald. Daarmee zou dit examen indien gewenst ook weer bij de scholen en universiteiten teruggelegd kunnen worden, wat in een aantal kerken ook is gebeurd. Het admmissie-examen is na de Afscheiding ontstaan om redenen die vandaag de dag niet meer relevant lijken. Dat wil niet zeggen dat een admmissie-examen geen nut kan hebben, maar dan zouden er nieuwe redenen voor ontstaan moeten zijn.

Praktijk in diverse gereformeerde kerken

In Nederland wordt het peremptoir examen in de meeste gevallen afgenomen door de classis en een enkele keer door een (commissie van een) synode. Het preparatoir examen vindt vrijwel altijd plaats door de theologische school of universiteit. Het admmissie-examen wordt

vrijwel altijd afgenomen door een curatorium of commissie, met input van de kerkenraad. Heel verschillend is hoe bepalend dit admmissie-examen is. Dit varieert van een zwaarwegende beslissing waarbij verwacht mag worden dat degene die aangenomen wordt uiteindelijk ook predikant wordt tot een beslissing tot het toelaten tot een opleidingstraject waarbij gaande het traject nog verder ontdekt kan worden waar roeping en bekwaamheden heen zullen leiden.

In de onderzochte buitenlandse kerken neemt de classis in de meeste gevallen het peremptoir examen af. Het preparatoir examen is in een aantal gevallen gemandateerd aan de universiteit en/of geïntegreerd in het peremptoir examen. Het admmissie-examen wordt soms door een curatorium en soms door een classis afgenomen. In alle gevallen is de input van de kerkenraad van groot belang.

De conclusie uit de verkenning naar de praktijk bij diverse gereformeerde kerken laat zien dat zowel in Nederland als wereldwijd de classis de belangrijkste plaats inneemt bij de definitieve toelating tot het ambt van predikant. Vrijwel altijd is zij betrokken bij het peremptoir examen, en in het buitenland ook nogal eens bij het admmissie-examen. Veel kerken kennen aan het curatorium een belangrijke rol toe bij het preparatoir examen, en ook het admmissie-examen wordt in veel gevallen door hen afgenomen. De kerkenraad voert in alle gevallen het eerste gesprek met de kandidaat.

Kerkrecht

De DKO kent alleen het peremptoir examen, wat afgenomen wordt door de classis met deputaten van de particuliere synode.

Een curatorium is een deputaatschap. Vanuit kerkrechtelijk oogpunt is het gewenst om de toelating tot de opleiding van predikant alleen maar bij een curatorium te beleggen als dit slechts een min of meer formele toelating is tot de opleiding. In gevallen waarin deze beslissingen een groter gewicht hebben, bijvoorbeeld dat toelating de verwachting wekt dat betrokkene hiermee predikant zal worden, en dat niet toelaten de weg naar het predikantschap afsluit, kan deze beslissing beter aan een kerkelijke vergadering overgelaten worden. De lijn die de DKO geeft voor peremptoire examens zou hier dan ook passend zijn:

het examen bij de classis beleggen, met afvaardiging van de particuliere synode. Hiermee zijn ook direct de vereiste beroepsmogelijkheden geborgd. En omdat de kerkenraad deel uitmaakt van de classis, is de broederlijke terugkoppeling ook eenvoudiger.

Eerste afweging

Het voorgaande leidt tot een eerste afweging, die nog los staat van de zendingscontext.

Het peremptoir examen dient volgens de DKO afgenomen te worden door de classis met advies van deputaten van de particuliere synode. Hierover bestaat grote overeenstemming tussen gereformeerde kerken.

Het preparatoir examen kan aan een curatorium overgelaten worden indien de betreffende theologische school of universiteit een kerkelijke instelling is. Is ze dit niet, dan kan de lijn van het peremptoir examen gevolgd worden, dus afname van het examen door de classis met advies van deputaten van de particuliere synode. Afname van dit examen door een curatorium is een algemeen gebruik bij veel gereformeerde kerken.

Het admmissie-examen is ooit ingevoerd om redenen die nu niet meer relevant zijn. Toch hebben vrijwel alle gereformeerde kerken een vorm van admmissie-examen. Er is blijkbaar behoefte aan een 'wacht aan de poort', en dat is gezien het karakter en het gewicht van de opleiding ook wel te begrijpen. Als dit admmissie-examen een broederlijk gesprek is waar nog geen definitieve beslissing genomen zou worden, bijvoorbeeld een onderzoek of bepaalde bekwaamheden 'in embryonale vorm' aanwezig zijn, dan zou dit aan een curatorium overgelaten kunnen worden. Waar het echter een meer gewichtige beslissing is die in feite al dan niet toegang tot het predikantschap lijkt te geven, dan is het beter dit bij een kerkelijke vergadering te beleggen. Hierbij is er dan veel voor te zeggen dit op classicaal niveau te doen. Dan wordt het meest recht gedaan aan het uitgangspunt wat er vanuit Schrift en belijdenis geformuleerd is: dat het onderzoek van iemand voor toelating tot het ambt van predikant gebeurt bij voorkeur op een niveau waar men de betrokkene persoonlijk kent en waarbij er voldoende geestelijk onderscheidingsvermogen is. Hierbij dient de input van de kerkenraad zwaar te wegen.

Het voorgaande zou concreet het volgende kunnen betekenen: De classis neemt het admmissie-examen af en laat daarbij het advies van een kerkenraad zwaar wegen. Dit examen

richt zich op persoonlijke godsvrucht die zich uit in goede werken, op de vraag of de vereiste bekwaamheden in beginsel aanwezig zijn en of er zuiverheid in de leer is.

Bij degenen die op deze wijze toegelaten zijn kan dan tijdens de studie de persoonlijke en geestelijke ontwikkeling gevolgd worden en kan aan het eind van de studie op goede gronden door de classis een afweging gemaakt worden om iemand beroepbaar te stellen of (nog) niet.

Zendingscontext

Tot nu toe is de situatie in bestaande gereformeerde kerken verkend en een voorlopige conclusie is getrokken. De vraag die nu voorligt is of de zendingscontext in Albanië de afweging nog anders kan maken, of misschien juist kan versterken.

In een zendingscontext is er nog geen sprake van gevestigde tradities. Hoe we zaken zoals de toelating tot het ambt van predikant willen organiseren ligt daarom deels open. Deels, omdat de kaders van Schrift en belijdenis ook op het zendingsveld gelden. Deels ook, omdat principes van gereformeerd kerkrecht ook op het zendingsveld waarde hebben. Maar in een andere cultuur kunnen zaken wel anders gewogen worden.

Daarom volgt hieronder een korte verkenning van enkele culturele aspecten in Albanië.

Culturele aspecten

Het past niet binnen het onderwerp van deze scriptie om een uitgebreide beschrijving te geven van de Albanese cultuur. Daarom wordt onderstaand alleen een korte verkenning gedaan langs de lijnen van de drie examens, peremptoir, preparatoir en admmissie.

Met betrekking tot het peremptoir examen zal er geen discussie zijn. De zaak dat toelating tot de evangeliebediening een kerkelijk onderzoek vereist, wordt ook in de gereformeerde kerken in Albanië breed erkend.

Wat het preparatoir examen betreft is het een groot voordeel dat er reeds sprake is van een eigen gereformeerde theologische opleiding op bachelor-niveau. Iemand die het diploma van deze opleiding behaald heeft, zou mijns inziens niet opnieuw op de daar verkregen kennis getoetst hoeven te worden. Wel kan het goed zijn om te toetsen of de student persoonlijk

achter de verkregen kennis staat. Maar dat kan ook een plaats krijgen in het peremptoir examen.

Bij de vraag of en hoe er een admmissie-examen gehouden moet worden komen de culturele aspecten het duidelijkst naar voren. Het zal dan niet gaan om een toelating tot de theologische school, want ook nu al is ieder die theologie wil studeren op de theologische school welkom, mits hij of zij de grondslag respecteert. Het gaat hier dus om een toelating die er specifiek op is gericht of een (aankomend) student toegelaten wordt tot wat in sommige onderzochte kerken het 'kandidaatstraject' genoemd wordt.

Hier speelt het culturele aspect een belangrijke rol. Albanië kent in overwegende mate een schaamtecultuur. Iets of iemand corrigeren of afwijzen doe je op een zo beleefd mogelijke manier. Respect voor iemand is zeer veel waard. Relaties zijn veel belangrijker dan wat waar of niet waar is. In deze context is het haast niet voor te stellen dat een kerkenraad iemand zou voordragen om predikant te worden, en dat anderen dat dan zonder gegronde redenen zouden weigeren. Want dat is dan niet alleen beschamend voor betrokkene, maar ook voor de broeders die hem aanbevolen hebben.

Veel passender zou zijn om bij twijfels van tevoren al overleg te hebben tussen kerkenraad en classis of curatorium, en bij aanmelding iemand in principe te accepteren, te begeleiden, en indien nodig gaandeweg raad te geven om een alternatief spoor te kiezen.

Door de focus er op te houden dat de definitieve beslissing pas aan het einde van de opleiding valt, blijft er ruimte om gaandeweg het opleidingstraject nog bij te sturen.

Een toelatingstraject via een classis, waarin men elkaar beter kent, heeft om culturele redenen sterk de voorkeur boven een toelatingstraject met een curatorium wat meer op afstand staat.

Concluderend kan gezegd worden dat de cultuur van Albanië nog sterker pleit voor een toelatingstraject wat via de classis en niet via een curatorium vormgegeven wordt dan in de westerse cultuur. En dat het het meest passend is om het admmissie-examen als een voorlopige toelating te zien, waar gedurende het opleidingstraject zaken nog helderder kunnen komen te liggen en waarbij het geen schande is als iemand alsnog een andere invulling voor zijn roeping krijgt.

Eindafweging en conclusie

De vraagstelling van deze scriptie luidt: “Hoe zou de toelating tot het ambt van predikant georganiseerd moeten worden bij de gereformeerde kerk in wording in Albanië?”.

De meest passende invulling op grond van Schrift en belijdenis, inzichten uit de kerkgeschiedenis, kerkrechtelijke en culturele aspecten voor het te vormen kerkverband in Albanië is:

1. Betrokkene heeft een gesprek met zijn kerkenraad die een attest afgeeft
2. De classis laat betrokkene toe tot de opleiding met advies van deputaten van de particuliere synode. Zij toetst op persoonlijke godsvrucht wat zich uit in goede werken, of bekwaamheden in beginsel aanwezig zijn en of er zuiverheid in de leer is. Als zij twijfelt of negatief beslist stemt zij dit af met de kerkenraad.
3. De voortgang wordt door kerkenraad, classis en school gevolgd
4. De theologische school neemt het preparatoir examen af
5. De classis, met advies van deputaten van de particuliere synode, neemt het peremptoir examen af en stelt beroepbaar
6. Het is wijs om een route in de lijn van “artikel 8” open te houden om maatwerk te kunnen leveren aan hen die niet of minder hebben kunnen studeren.

Inbedding in de praktijk van Albanië

Op dit moment is er in Albanië sprake van een eigen gereformeerde theologische opleiding op bachelor-niveau. Ieder die de grondslag respecteert kan hier theologie studeren. De toelating tot de opleiding voor het ambt van predikant gebeurt op dit moment door een commissie die vergelijkbaar is met een curatorium in Nederland. Hierin hebben zendingsdeputaten en enkele lokale werkers zitting, waarbij de predikanten van onze Amerikaanse en Braziliaanse zusterkerken een adviserende rol hebben. Het preparatoir en peremptoir examen worden door een combinatie van het bovenplaatselijk overleg (min of meer een voorloper van de classis) en de theologische school afgenomen.

Dit onderzoek richt zich echter zoals eerder gezegd niet primair op de huidige situatie, maar op de situatie die hopelijk spoedig zal ontstaan, namelijk de vorming van een gereformeerd kerkverband. De presbyteriaanse gemeente in Durrës is reeds geïnstitueerd, de ZGG-gemeente van Delvinë wordt hopelijk in de loop van 2026 geïnstitueerd en de presbyteriaanse gemeente in Tirana denkt aan instituering in 2027. Deze drie gemeenten

zouden dan gezamenlijk een kerkverband kunnen vormen. Samensprekingen daarover lopen al enige tijd. Op theologische vlak is er sprake van grote overeenstemming. Een van de stappen die de komende periode gezet moet worden is het formuleren van een gezamenlijke kerkorde. Daarin zal ook de wijze van toelating tot het ambt van predikant beschreven moeten worden. Daarbij kunnen de bevindingen uit deze scriptie input vormen.

Tot slot

De eindconclusie is de beschrijving van een procedure. Maar dat is niet het einddoel. Dat ligt veel verder. Veel dieper. Veel hoger. Dat is de wens, dat dit alles bijdraagt aan de komst van Gods koninkrijk in deze wereld, door de prediking van het evangelie:

“Want een iegelijk, die de Naam des Heeren zal aanroepen, zal zalig worden.

Hoe zullen zij dan Hem aanroepen, in Welke zij niet geloofd hebben? En hoe zullen zij in Hem geloven, van Welke zij niet gehoord hebben? En hoe zullen zij horen, zonder die hun predikt? En hoe zullen zij prediken, indien zij niet gezonden worden? Gelijk geschreven is: Hoe liefelijk zijn de voeten dergenen, die vrede verkondigen, dergenen, die het goede verkondigen!”

(Rom. 10:13-14)

Literatuurlijst

Aalst, G.J. van, "De toelating tot de school". *De Saambinder* 16 (17 januari 2019)

Bouwman, H., *Gereformeerd Kerkrecht I*, Kampen: Kok, 1928.

Bouwman, H., *Gereformeerd Kerkrecht II*, Kampen: Kok, 1934.

Brakel W. a, "*Redelijke Godsdienst: in welke de Goddelijke waarheden van het genadeverbond worden verklaard '....'*". Utrecht: De Banier, 2006.

Calvijn, *Institutie, of onderwijzing in de christelijke godsdienst [Institutiones]*. Houten: Den Hertog, 2009.

Donner, J.H. (ed.), *Acta of Handelingen der nationale synode,...., te Dordrecht ten jare 1618 en 1619*. Leiden: Donner, 1883.

Egas, A.A., *Het Curatorium en "de kruk van de deur": Een kerkhistorische en kerkrechtelijke studie naar de plaats van het Curatorium bij de toelating en examinatie van studenten op grond van het gereformeerd kerkrecht*. Apeldoorn: TUA, 1998, doctoraalscriptie (ongep.)

Eckeveld, J.J. van, "Rond taak en werkwijze van het curatorium", *De Saambinder* 13(2002), 14-17 (2003)

Gier, K. de, *De Dordtse Kerkorde. Een praktische verklaring*, Houten: Den Hertog, 1989.
<https://kerkrecht.nl/node/1790/> [5 december 2025]

Goumaz, L., *Het ambt bij Calvijn: -een samenvatting naar zijn commentaren op het Nieuwe Testament [Timothée, ou le ministère Evangélique d'après Calvin et ses commentaires sur le Nouveau Testament]*. Franeker: Wever, 1964.

Harmannij, K., *Wegwijs in de kerkorde, zoals die is vastgesteld door de generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland in 1978 te Groningen-Zuid*, Barneveld: De Vuurbaak, 1990.

Hulsman, W. e.a., 'De poort naar het hoogste ambt', *Reformatorisch Dagblad*, 29 april 2017

Jansen, Joh., *Korte Verklaring van de Kerkenordering*, Amsterdam: Bolland, 1976.

Kuyper, H.H., *De opleiding tot den dienst des Woords bij de gereformeerden*. 's Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1891.

Moerkerken, A. (ed.), *Ontboezemingen. 75 jaar Theologische School Gereformeerde Gemeenten*. Houten: Den Hertog, 2002.

Nauta, D., *Verklaring van de Kerkorde van de Gereformeerde Kerken in Nederland*, Kampen: Kok, 1971.

Noordtjij, M., e.a., *Opleiding en theologie*, Kampen: 1896.

Rullman, J.C., *De afscheiding in de Nederlandsch Hervormde Kerk der XIXe eeuw*. Kampen: Kok, 1930.

Rutgers, F.L. (ed.), *Acta van de Nederlandsche Synoden der zestiende eeuw*. 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1889

Rutgers, F.L., *Bespreking der hoofdpunten van het Kerkrecht naar aanleiding van de Dordtsche Kerkenorde*. Colledgevoordrachten uit 1892. <https://kerkrecht.nl/node/1278/>

Rutgers, F.L., *Kerkelijke Adviezen*, Kampen: Kok, 1921

Schenau, J.G., "Van status naar traject", *De Wekker* 7 (2023), 30-31

Selderhuis, H.J. (ed.), *Handboek Gereformeerd Kerkrecht*. Heerenveen: Groen, 2019.

Silfhout, W., *Gereformeerd kerkrecht in kort bestek*. Houten: Den Hertog, 2021

Spijker, W. van 't, *De ambten bij Martin Bucer*, Kampen: J.H. Kok, 1970.

Vergunst, A., *Neem de wacht des Heeren waar*. Houten/Utrecht: Den Hertog, 1983

Zaal, C. v.d. en J.C. Maris, *Rapport van deputaten inzake het admmissie-examen*. Bijlage VIII van de Acta van de Synode van de Christelijk Gereformeerde Kerken 1953 p. 94-102.

Overige bronnen

“Brief van geschiktheidscommissie voor proponenten”; <https://protestantsekerk.nl/download8428/>
[25-3-2025]

“Commissie toelating”; <https://www.hersteldhervormdekerk.nl/seminarium/commissie-toelating> [20-03-2025]

En met orde, Deputaatschap Kerkrecht van de Generale Synode 2019 van de Gereformeerde Gemeenten, 2020

Handelingen van de Synode der Christelijk Afgescheidene Gereformeerde Kerk in Nederland, 1866;
<https://kerkrecht.nl/downloads-acta-/> [02-12-2025]

Handelingen van de Synode der Christelijk Gereformeerde Kerk in Nederland, 1879;
<https://kerkrecht.nl/downloads-acta-/> [02-12-2025]

Handelingen/Acta/Rapporten van de synodes van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland: 1916, 1925, 1931 en 2013. Beschikbaar gesteld via de besloten archievensite van de gereformeerde gemeenten.

“Kerkelijk traject”; <https://www.hersteldhervormdekerk.nl/seminarium/kerkelijk-traject> [25-03-2025]

“Toelating tot het ambt van predikant in de Protestantse Kerk in Nederland. Een brochure voor wie toegelaten wil worden tot het ambt van predikant”
<https://protestantsekerk.nl/download4837/Toelating%20tot%20het%20ambt%20van%20predikant.pdf> [25-2-2025]

Voornaamste Besluiten van de Generale Synoden van de Gereformeerde Gemeenten. Uitgegeven door deputaatschap Algemene Kerkelijke Zaken, zonder jaargang, bijgewerkt tot 1999.

Kerkordes¹³⁰:

CGK	https://cgk.nl/wp-content/uploads/2023/07/CGK-Kerkorde-2022-2410.pdf
CRC	https://www.crcna.org/sites/default/files/2023_Church_Order.pdf
GG	https://www.gergeminfo.nl/publicaties/statuut-kerkorde?modal=media-viewer
GKSA	http://www.cjbf.co.za/kerkorde/kerkorde.html
NG Kerk	https://ngkerk.net/wp-content/uploads/2024/05/NG-Kerk-Kerkorde-2023.pdf
NGK	https://ngk.nl/bestuur-en-organisatie/kerkorde/
PCA	https://www.pcaac.org/bco/

¹³⁰ Van de IPB is geen engelstalige informatie beschikbaar en van de NRC is alleen informatie per mail ontvangen

BIJLAGEN

Bijlage I Verdiepende informatie Nederlandse Gereformeerde Kerken (NGK)

De kerkorde¹³¹ van de NGK bestaat uit een aantal artikelen, aangevuld met landelijke regelingen. Voor de toelating tot het ambt van predikant zijn met name van belang:

- Hoofdstuk B4 Goedkeuring aanvaarde roeping met de landelijke regeling B4 beroepbaarstelling
- Hoofdstuk B5 opleiding voor predikanten met de landelijke regelingen B5 Statuut Theologische Universiteit en B5 bijzondere situaties.

De procedure voor toelating tot het ambt van predikant is als volgt:

- Iemand voelt zich geroepen om theologie te gaan studeren en meldt zich voor toelating bij de universiteit
- Namens het college van bestuur van de universiteit wordt met de aspirant-student gesproken over zijn motivatie voor de studie en zijn houding ten opzichte van Gods Woord, de gereformeerde belijdenis en het gereformeerde kerkelijke leven.
 - o Het college van bestuur bestaat uit hoogstens drie leden die meelevend lid in volle rechten moeten zijn van de NGK of een andere kerk die zich laat kennen door onderwerping aan Gods Woord en de gereformeerde belijdenissen.
 - o Het college van bestuur wordt door een raad van toezicht (RvT) benoemd. Die RvT bestaat uit vijf leden, onder wie twee predikanten, en wordt benoemd door de synode. De leden van de RvT moeten belijdend lid in volle rechten zijn van de NGK.
- Na afronding van de predikantsmaster dient degene die beroepbaar gesteld wil worden een verzoek in bij de regionale vergadering van zijn kerk.
- De regionale vergadering voert samen met de door de landelijke synode ingestelde Commissie Kerkelijke Onderzoeken (CKO)¹³² een BeroepbaarStellend Onderzoek (BSO) uit. Hiervoor worden van de kandidaat gevraagd:
 - o Aanbevelingen van zijn kerkenraden die de afgelopen twee jaar opzicht over

¹³¹ <https://ngk.nl/bestuur-en-organisatie/kerkorde/> [30 november 2024]

¹³² Hoe deze commissie is samengesteld is niet geheel duidelijk. Ze is pas in 2023 van start gegaan en meldt in haar eerste verslag aan de synode van Deventer in 2023: "Eind april heeft de CKO haar institutionaliserende vergadering gehad en vijftig dagen later is dit beleidsrapport geschreven. Wij weten dus nog veel niet en zijn op dit moment ook nog niet in de gelegenheid om vanuit een doordachte visie tot een omvattend plan te komen." Zie file:///C:/Users/HP/Downloads/23.0-CKO-beleidsrapport-2023.pdf [30 november 2024]

hem hadden

- Een motivatiebrief over zijn geloof in God en zijn motivatie om predikant te worden
 - Een curriculum vitae
 - De tekst van drie preken, inclusief orde van dienst en de tekst van bijpassende gebeden
- Het BSO omvat de volgende onderdelen:
 - Een preek over een door de CKO opgegeven tekst
 - Een gesprek over Gods Woord en de verkondiging daarvan
 - Een gesprek over zijn motivatie en geloof
 - De kandidaat slaagt als zowel de regionale vergadering als de CKO in meerderheid voor zijn.
 - Na het aannemen van een beroep wordt de kandidaat bevestigd

Bijlage II Verdiepende informatie procedures buitenlandse kerken

Presbyterian Church in America (PCA)

De Presbyterian Church in America (PCA) is een presbyteriaanse kerk in de VS en Canada met circa 1.900 gemeenten, bijna 400.000 leden en ruim 5.200 predikanten. Zij hanteert een eigen kerkorde, het Book of Church Order (BCO).¹³³

De kerk kent twee ambten: ouderling en diaken. Binnen het ouderlingenambt zijn er teaching elders (predikanten) en ruling elders, die gelijkwaardig zijn en samen de kerkenraad vormen. In principe is het ambt levenslang.

Het proces om predikant te worden begint met een innerlijke roeping en een gesprek met de lokale kerkenraad. Hierin wordt over zijn roeping gesproken en met name wordt dan gevraagd of iemand al vruchten heeft gezien in de arbeid die hij voor God gedaan heeft. Bij een positief oordeel wordt de kandidaat doorverwezen naar het presbytery (classis). Na onderzoek naar godsvrucht, motieven en geschiktheid kan men worden aangenomen als kandidaat. Vervolgens volgt theologische opleiding aan een seminarie, onder toezicht van zijn lokale kerk en een comité voor kandidaten, inclusief minimaal één jaar stage in de eigen gemeente.

Na de stage kan preekbevoegdheid (licentiaat) worden aangevraagd, waarvoor schriftelijke en mondelinge examens worden afgelegd in alle vakken van het seminarie, behalve ecclesiologie en sacramentsleer. Een gelicentieerde mag preken en huwelijken bevestigen, maar geen sacramenten bedienen. Definitieve bevestiging tot predikant volgt pas na een beroep van een gemeente en een uitgebreid peremptoir examen door het presbytery. De bevestiging geldt voor het leven.

Samenvattend speelt het presbytery een doorslaggevende rol in toelating, opleiding, examinering en bevestiging. Daarnaast is er tijdens de opleiding sprake van een tijd van beproeving in de praktijk, zeker ook door het verplichte stagejaar.

¹³³ <https://www.pcaac.org/bco/> [28 september 2024]

De PCA is een presbyteriaanse kerk in de Verenigde Staten en Canada met meer dan 1900 gemeenten en zendingsposten, bijna 400.000 leden en ruim 5.200 predikanten. Ze hanteert als belijdenisgeschriften de Westminster Geloofsbelijdenis en de kleine en grote Westminster Catechismus.¹³⁴ Men heeft een eigen kerkorde, het Book of Church Order (BCO).¹³⁵

Onderstaande beschrijving is gebaseerd op het BCO en een interview¹³⁶ met pastor Albert Kona, predikant (teaching elder) van de PCA in Durrës, Albanië.

Men kent in de PCA twee ambten, ouderling en diaken. De ouderlingen vormen de kerkenraad. Er zijn twee soorten ouderlingen, onderwijzers (teaching elders) en opzichters (ruling elders). Deze twee zijn compleet gelijkwaardig, het zijn twee helften van één ambt. Ook de ruling elders moet kunnen lesgeven. Ze mogen huwelijken bevestigen, maar geen begrafenissen leiden. In principe ben je ambtsdrager voor heel je leven. Men kan wel een sabbatical krijgen, maar eens bevestigd blijft bevestigd.

Voor de toelating tot het ambt van predikant zijn de hoofdstukken 16-21 uit de kerkorde van belang:

16. The doctrine of vocation
17. Doctrine of Ordination
18. Candidates for the Gospel Ministry
19. The licensure of Candidates for the Gospel Ministry and Internship
20. The election of Pastors
21. The Ordination and Installation of Ministers

Het proces om predikant te worden begint met roeping. Je hebt dezelfde mate van roeping nodig voor zowel ruling elder als teaching elder als voor diaken.

Het proces om predikant te worden omvat de volgende stappen:

1. Iemand meldt zich bij zijn kerkenraad omdat hij meent dat hij een roeping heeft om predikant te worden. De kerkenraad voert een gesprek met hem. Hierin wordt over zijn roeping gesproken en met name wordt dan gevraagd of iemand al vruchten heeft

¹³⁴ <https://pcanet.org/> [28 september 2024]

¹³⁵ <https://www.pcaac.org/bco/> [28 september 2024]

¹³⁶ Afgenomen op 30 september 2024

gezien in de arbeid die hij voor God gedaan heeft. Heeft de Heilige Geest hem al gebruikt?

2. Als de kerkenraad positief is, stuurt ze hem door naar de “presbytery”. Deze bestaat uit de predikanten en vertegenwoordigers van de kerken in een regio. De kerkenraad geeft aan de presbytery een getuigenis mee over:
 1. Het karakter van de betrokkene
 2. Zijn geschiktheid voor de dienst en
 3. Zijn activiteiten die hij reeds in Gods dienst heeft ontplooid met een korte evaluatie daarvan. In het presbytery verschijnt de betrokkene eerst voor het klein comité (drie ruling elders en drie teaching elders) en dan voor het volledige presbytery. Ook als het klein comité negatief beslist, gaat hij door naar het voltallige presbytery. Er wordt gevraagd naar zijn praktijk der godzaligheid, persoonlijk en in zijn gezin, en naar zijn motieven om predikant te willen worden. Als hij aangenomen wordt is hij kandidaat. De normale gang van zaken is dat iemand wordt aangenomen, slechts incidenteel wordt iemand afgewezen.
3. Als kandidaat blijft hij onder het opzicht van zijn lokale kerk en ook onder opzicht van een comité voor kandidaten. Hij gaat nu het seminarie volgen.
4. De kandidaat mag de publieke aanbidding (worship) leiden, de Schrift uitleggen aan mensen en betrokken worden in andere vormen van christelijk werk.
5. Iedere kandidaat moet in zijn eigen lokale kerk minimaal een jaar stagelopen. Meer mag ook, maar dat gebeurt meestal niet omdat er erg veel kandidaten zijn. Van de stagevorderingen wordt nauwkeurig verslag bijgehouden door de begeleidende kerkenraad.
6. Na de stage mag gevraagd worden om preekbevoegdheid (licentiaat). Voor dat licentiaat moet je mondeling en schriftelijk examen doen in alle vakken van het seminarie, behalve ecclesiologie en sacramenten. Ook bevat het de volgende elementen:
 - a. Een verklaring van de ervaring met en innerlijke roeping tot de prediking van het evangelie
 - b. Een preek voor het presbytery over een aangewezen Schriftgedeelte
 - c. Een verklaring of de betrokkene het geheel eens is met de Westminster Standards of op welke onderdelen hij daarvan eventueel afwijkt (afwijking is toegestaan).

Dit examen wordt eerst afgenomen in het klein comité, en duurt ongeveer 8 uur.
Daarna volgt het examen voor het voltallige presbytery wat ongeveer een uur duurt.

7. Iemand die licentiaat verkrijgt mag preken, huwelijken bevestigen, maar geen rouwdiensten leiden en geen sacramenten bedienen. Je kunt het zien als een tussenstap om het vak van predikant te leren.
8. De gelicentieerde, en in bijzondere gevallen ook iemand die nog kandidaat is, moet een roeping van een lokale kerk krijgen om als predikant bevestigd te kunnen worden. Er zijn verschillende mogelijkheden:
 - a. Beroep als pastor (of als senior pastor als er een assistent pastor aanwezig is): dit moet door de gemeente gebeuren
 - b. Beroep als assistent pastor: dan valt men onder een senior pastor en wordt men niet door de gemeente maar door de kerkenraad beroepen.
 - c. Beroep als associate pastor: dan zijn er 2 of meer pastors in 1 plaats die gelijkwaardig zijn. Dit moet ook door de gemeente gebeuren.
9. Het beroep kan alleen uitgebracht worden met goedkeuring van het presbytery. Een predikant komt in dienst van een gemeente (behalve een assistant pastor, die komt in dienst van de kerkenraad-de ouderlingen).
10. Voor bevestiging dient de kandidaat/de gelicentieerde weer geëxamineerd te worden in klein comité en door het voltallige presbytery. Dit bevat de volgende elementen:
 - a. Diploma bachelor of master van een college/universiteit en een diploma bachelor/master van een theologisch seminarie.
 - b. Een verklaring in hoeverre hij het eens is met de Westminster Standards en het 'Book of Church Order'.
 - c. Persoonlijke godvruchtigheid en in het gezin
 - d. Hebreeuws, Grieks, Bijbel, theologie, sacramenten, kerkhistorie, historie van de PCA, kerkorde.
 - e. Een thesis over een door de presbytery aangewezen onderwerp
 - f. Exegese
 - g. Preek: op schrift en mondeling voor het presbytery
11. Het presbytery stuurt een commissie (dat is iets anders dan een comité; een comité examineert en rapporteert; een commissie voert uit met volmacht) om de persoon te

bevestigen. Bevestiging is voor het leven. Daarom heet de eerste keer bevestiging en de keren daarna installatie¹³⁷.

Samenvattend kan gezegd worden dat het presbytery een bepalende rol heeft in het toelatingsproces:

- Zij beslist in het toelatingsgesprek tot de opleiding, waarbij het advies van de kerkenraad zwaar weegt.
- Zij neemt het examen af waarbij preekbevoegdheid wordt verleend
- Zij neemt het peremptoir examen af.

Daarnaast is er tijdens de opleiding sprake van een tijd van beproeving in de praktijk, zeker ook door het verplichte stagejaar.

Igreja Presbiteriana do Brasil (IPB) Presbyteriaanse Kerk van Brazilië

De IPB is de grootste presbyteriaanse kerk in Brazilië met ongeveer 700.000 leden, 7.000 gemeenten en 4.900 predikanten.¹³⁸ De website is in het Portugees. Daarom is voor de beschrijving van deze kerk en het proces voor toelating tot predikant gebruik gemaakt van een interview¹³⁹ met de zendingspredikant van de IPB in Tirana, ds. Benilton dos Santos.

De kerkstructuur van de IPB is als volgt:

- Lokale kerkenraad met predikant en ouderlingen. Men heeft ook diakenen, zij vallen onder de kerkenraad en maken dus geen deel uit van de kerkenraad.
- Classis (presbytery): alle predikanten uit die classis + een ouderling per kerk
- Synode: drie tot vijf vertegenwoordigers vanuit iedere classis
- Nationale Assemblee van alle kerken, iedere classis vaardigt een of twee mensen af.

Een predikant is in de eerste plaats lid van een classis, niet van een lokale gemeente. Hij wordt door de classis naar een gemeente gezonden en kan door de classis ook weer naar een andere gemeente gezonden worden. Zo is ook ds. Benilton dos Santos uitgezonden door de

¹³⁷ In het Albanees: eerste keer is “shugurimi” en volgende keren “installimi”

¹³⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/Presbyterian_Church_of_Brazil [20 september 2024], het aantal gemeenten gecorrigeerd op basis van het interview met ds Benilton dos Santos

¹³⁹ Afgenomen op 20 september 2024

classis naar de zendingsgemeente in Tirana in Albanië, en die kan hem dus ook weer terugroepen.

Kerkgebouwen zijn het eigendom van de classis, niet van een lokale gemeente.

De zendingsgemeente in Tirana is uit het zendingswerk van de IPB ontstaan en hanteert als belijdenisgeschriften de Westminster Standards en de Drie Formulieren van Enigheid.¹⁴⁰

Het proces om predikant in de IPB te worden is als volgt:

- Iemand meldt zich bij de lokale kerkenraad met de mededeling dat hij zich geroepen weet. De kerkenraad ondervraagt hem over zowel zijn roeping als zijn opvattingen. Indien het oordeel positief is wordt hij naar de classis doorgestuurd.
- In de classisvergadering vindt opnieuw een ondervraging plaats over roeping en over opvattingen. Zo wordt getoetst of iemand bijvoorbeeld niet te liberale opvattingen heeft. Indien het oordeel positief is wordt de kandidaat toegelaten tot de theologische opleiding. Er moeten goede redenen zijn om iemand te weigeren. Weigering komt zeer incidenteel voor. Ook kan geadviseerd worden bijvoorbeeld over een jaar nog eens terug te komen.
 - o De classis beslist ook of iemand een maatwerkprogramma moet krijgen omdat hij bijvoorbeeld al elders een theologische opleiding heeft gevolgd.
- De theologische opleiding duurt vier jaar.
- Aan het eind van de vier jaar volgt een faculteitsexamen, dit betreft alleen het schoolexamen met als doel te toetsen of de kandidaat het geleerde beheerst.
- Dan volgt een jaar dienst in de kerk, onder begeleiding van een predikant (tutor)
- Na dat jaar volgt een kerkelijk examen, bij de classis. Dit bestaat uit twee onderdelen:
 1. Een examen over de kerkelijke regelingen
 2. twee preken, een over een vrij thema en een over een opgegeven thema
- Bij goed gevolg wordt de kandidaat door de classis toegelaten en verbonden aan de kerk door:
 1. Ondertekening van het bevestigingsformulier

¹⁴⁰Brochure 'Bazat e Kishës Ungjillore e Reformuar "Derë e hapur"' (Fundamenten van de protestants-gereformeerde kerk "Open deur"); ontvangen van ds. Benilton dos Santos

2. Een preek voor de kerk die de kandidaat beroepen heeft
3. Een bevestigingsdienst.

Samenvattend: toelating tot de opleiding ligt bij de classis, waarbij het advies van de kerkenraad zwaar weegt. Er moeten goede redenen zijn om iemand te weigeren. De universiteit is verantwoordelijk voor het faculteitsexamen. Na een jaar dienst in de kerk beslist de classis over toelating tot het ambt van predikant.

Die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (GKSA)

Die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika, ook wel Doppekerk genoemd, is een kerk met 100.000-150.000 leden, 378 gemeenten en 236 predikanten¹⁴¹. In 1859 zijn zij afgescheiden van de Nederduits Hervormde kerk, omdat ze het niet eens waren met de invoering van het zingen van gezangen en ook om de onvrijheid van de kerk ten opzichte van de staat. Ze hanteert als belijdenisgeschriften de Drie Formulieren van Enigheid en oriënteert zich op de oude schrijvers. Er is een volledige correspondentieband met de CGK. Men volgt de DKO¹⁴², waar men bijlages aan heeft toegevoegd.

De procedure tot toelating is beschreven in een viertal bijlagen bij artikel 4, een bijlage bij artikel 8 en een bijlage bij artikel 9. Het betreft:

- Beroepbaarstelling van kandidate en proponente uit erkende Gereformeerde Kerke
- Eksamen met die oog op proponering en bevestiging
- Eksamen van persone wat elders gestudeer het
- Toelatingsprosedure
- Prosedure ingevolge Artikel 8 Kerkorde
- Prosedure ingevolge Artikel 9 Kerkorde

¹⁴¹ <http://www.cjbf.co.za> [2 november 2024]

¹⁴² <http://www.cjbf.co.za/kerkorde/kerkorde.html> [2 november 2024]

Hieruit kan de volgende lijn getrokken worden met betrekking tot de toelating:

- Iedereen die wil kan theologie gaan studeren. Wie predikant wil worden doet dat bij voorkeur in Potchefstroom, maar dat is niet verplicht, de eerste 3 jaar mogen ook elders gevolgd worden. Echter, ieder die het kandidaatsexamen wil afleggen moet zich bij de curatoren aanmelden, ook als ze de eerste jaren aan een andere universiteit willen studeren. De aanmelding bij het curatorium houdt in dat er een gesprek tussen betrokkene en het curatorium plaatsvindt, met een focus op de roeping.¹⁴³ Voor deze aanmelding is een getuigenis en motivering van dominee/kerkenraad nodig.¹⁴⁴
- Tijdens de studie worden de studenten geëvalueerd door de curatoren met psychometrische toetsen, interviews en “andere vereistes wat tans geld”. Iemand die de eerste 3 jaren elders heeft gestudeerd moet bij instroom in Potchefstroom een colloquium doctum doen om te bepalen of hij aan de eisen voldoet.
- De kerk examineert en kent 3 examens: het kandidaatsexamen, het preparatoir en het peremptoir examen, waarbij de laatste 2 tegelijkertijd worden afgenomen.
 - Kandidaatsexamen: dit is een onderzoek naar het theologische-wetenschappelijke peil en de rechtzinnigheid van de student en wordt afgenomen door de curatoren.
 - Het preparatoir en peremptoir examen worden afgenomen door de “Streeksinode”. De kandidaat moet bewijs overhandigen dat hij het kandidaatsexamen heeft behaald en moet een getuigenis over leer en leven van zijn kerkenraad overleggen. Dit toelatingsexamen bestaat uit:
 - Een preek
 - Onderzoek naar bekwaamheid om de geloofsleer uit te leggen
 - Een onderzoek naar alles wat met beroepbaarstelling en proponering te maken heeft
 - Er is de mogelijkheid om de kandidaat grondig te bevragen op welke zienswijzes hij heeft

¹⁴³ Dit staat zo niet beschreven in de kerkorde, maar is via mail op 9 november 2024 verduidelijkt door ds. Carel Jansen, lid van het curatorium.

¹⁴⁴ Volgens ds. Carel Jansen gebeurt dit op basis van artikel 19 van de kerkorde (Die kerke moet soveel nodig sorg dat daar studente in die Teologie is wat deur hulle ondersteun word).

- Een onderzoek naar de beweegredenen tot het ambt. En of hij voldoende levenswijsheid heeft en geschikt is om als een goede voorganger te dienen
- Hoe de roeping zich in zijn leven ontwikkeld heeft. Hoe was dit in de kinderjaren, later, heeft hij hier rekening mee gehouden met het kiezen van een levensgezel etc.? En is dit gegroeid in de studiejaren? Ook is er aandacht voor de vraag of de begeerte tot het ambt en de roepingsbewustheid niet voortkomen uit hoogmoed of het zoeken van zichzelf.
- In het kader van het peremptoir examen worden vragen gesteld over zijn levens- en wereldbeschouwing en over de ethiek.

Als de kandidaat slaagt, mag hij proponeren.

- Nadat er een wettig beroep door de proponent is aangenomen mag hij bevestigd worden. Een wettig beroep en toelating houdt in: 1. een wettige verkiezing door de kerkenraad en diakenen van een gemeente 2. Het beroep is uitgebracht op een kandidaat die het peremptoir examen met goed gevolg heeft afgelegd 3. Er is approbatie en goedkeuring van de lidmaten van de gemeente en 4. De openlijke bevestiging.

Men kent naast dit normale traject ook nog de mogelijkheid van “artikel 8”, voor mensen die niet gestudeerd hebben. Dit houdt verkort in: de aanvrager wendt zich tot zijn kerkenraad. Als die positief oordeelt stuurt zij hem door naar de senaat en curatoren van de theologische opleiding (waarbij aangetekend wordt dat het verstandig is dit met medeweten van de classis te doen). Daar houdt hij 3 preken waarbij zijn geschiktheid beoordeeld wordt. Is men positief, dan wordt dit aan de kerkenraad meegedeeld, die dan het verzoek indient bij de Streeksinode. Als die positief is wordt degene die het verzoek ingediend heeft, gelegenheid gegeven om in een classis “preekproeven” te doen, en dan kan de classis vervolgens besluiten hem als predikant te bevestigen.

Samenvattend geldt in de GKSA dat de studenten die predikant willen worden zich bij de curatoren aanmelden voor een toelatingsgesprek voor het kandidaatstraject. Voor deze aanmelding is een getuigenis en motivering van dominee/kerkenraad nodig. Kandidaten

worden gedurende het kandidaatstraject “beproefd”. De curatoren nemen ook het kandidaatsexamen af, wat breder is dan alleen een faculteitsexamen, omdat ook de rechtzinnigheid van de kandidaat onderzocht wordt. De “Streeksinode” neemt het preparatoir en peremptoir examen vervolgens tegelijkertijd af. Hierbij moet een getuigenis over leer en leven van de kerkenraad overlegd worden.

Die Nederduitse Gereformeerde Kerk (NG) Zuid-Afrika

Die Nederduitse Gereformeerde Kerk is de grootste gereformeerde kerk in Zuid-Afrika met 10 synodes, 131 ringen, 1070 gemeentes, 1219 predikanten en ca. 715.000 leden¹⁴⁵. Ze hanteert als belijdenisgeschriften de drie Formulieren van Enigheid. Ze heeft een eigen kerkorde¹⁴⁶ met zes hoofdstukken. Daarnaast bevat de kerkorde nog vele reglementen en richtlijnen.

Voor de toelating tot het ambt van predikant zijn Hoofdstuk 2.2 “Predikante, proponente, diensleraars en standplaasleraars” en de reglementen 9 “Reglement vir die algemene kuratorium” en 10 “Reglement vir die opleiding en legitimasie van predikante, diensleraars en standplaasleraars” van belang.

Op basis hiervan is een document samengesteld waarin het beleid met betrekking tot predikanten weergegeven wordt: “Bedieningsvreugde! A-Z Beleid Aangaande Predikante van die Nederduitse Gereformeerde Kerk.”¹⁴⁷

Er zijn vijf verschillende faculteiten en ‘centra voor bedieningsontwikkeling’ waar predikanten opgeleid kunnen worden. Iedere opleiding heeft haar eigen plaatselijk curatorium, wat is samengesteld uit vertegenwoordigers van die synode waarbinnen de theologische faculteit is gelegen. Daarnaast heeft men een overkoepelend ‘algemeen curatorium’.

¹⁴⁵ <https://ngkerk.org.za/> [2 november 2024]

¹⁴⁶ <https://ngkerk.net/wp-content/uploads/2024/05/NG-Kerk-Kerkorde-2023.pdf> [2 november 2024]

¹⁴⁷ Via mail op 12 november 2024 ontvangen van ds. Dewyk Ungerer, kerkrecht deskundige van de NG Kerk.

De procedure tot toelating tot het ambt van predikant is als volgt:

- Iemand die een roeping tot predikant ervaart bespreekt zijn roepingsbewustzijn met een predikant en meldt zich bij de kerkenraad met het verzoek hem bij de ring aan te bevelen. Het kan ook zo zijn dat de gemeente het initiatief neemt om mensen voor de opleiding van predikant te identificeren en te werven.
- De kerkenraad vraagt een schriftelijk getuigenis van betrokkene over roeping, geloof, de begeerte om opgeleid te worden, zijn levensverhaal inclusief geestelijke, fysieke en emotionele gezondheid en een getuigenis over wat het ambt volgen hem inhoudt. De kerkenraad houdt in haar 'keuring' (letterlijk uit het Zuid-Afrikaans) rekening met het karakter en de competenties van de betrokkene, alsook met hoe overtuigd hij is van zijn roeping. Bij goed gevolg wordt hij doorgestuurd naar de ring.
- De ring gaat in gesprek met betrokkene op basis van het kerkenraadsverslag en gaat onder andere dieper in op roepingsonderscheiding en roepingsinhoud, alsmede op persoons- en roepingsontwikkeling.
- Bij goed gevolg wordt betrokkene door de ring bij het betreffende plaatselijke curatorium aangemeld door middel van een gemotiveerd verslag. Ook ontvangt het curatorium de schriftelijke verklaring van de zendende gemeente.
- Het curatorium heeft de taak de betreffende kandidaat te 'keuren'. Dit betekent dat voor aanvang van de studie een gesprek plaatsvindt tussen curatorium en kandidaat, bij voorkeur in aanwezigheid van een vertegenwoordiger van zijn kerkenraad en van de ring. In dit gesprek wordt gesproken over de roeping, geestelijke groei, kerkelijke betrokkenheid en ook praktische zaken als studiebeurzen en mogelijkheden om in de bediening mee te werken. Er vindt een psychologische evaluatie plaats, waarin zaken als persoonlijkheid, emotionele en spirituele intelligentie, verstandelijke vermogens, kennis, inzicht, vaardigheid en houding aan de orde komen.
- Het curatorium begeleidt de studenten en geeft jaarlijks goedkeuring om de studie te vervolgen (of niet, of met aantekeningen). De voortgang wordt ook gerapporteerd aan de zendende gemeente, de huidige gemeente, de ring en het algemene curatorium. De begeleiding betreft niet alleen studievoortgang, maar ook geestelijke - en persoonlijkheidsontwikkeling. Het curatorium is ervoor verantwoordelijk of iemand geschikt en gereed voor het ambt geacht wordt.
- Een volledige theologische opleiding wordt gevraagd. Dit houdt in:

- Een afgeronde zesjarige theologiestudie inclusief Hebreeuws en Grieks.
- Voldoende kennis van de Bijbel en belijdenisgeschriften
- Voldoende taal- en communicatievaardigheid
- Voldoende deelname aan cursussen etc.
- Met goed gevolg afgelegde stage van 9 maanden in een gemeente
- Finale 'keuring' vindt plaats aan het eind van de studie. Dit gebeurt door een door het curatorium benoemde proponentencommissie volgens de regels van de betreffende synode. Zij neemt het proponentsexamen af. Dit gaat over:
 - Roeping en beweegredenen
 - Getuigenis over geloofszekerheid en de ervaren genade van God
 - Zijn levensverhaal, inclusief geestelijke, fysieke en emotionele gezondheid
 - De inhoud van het ambt van predikant
 - Geschiktheid en gereedheid voor de bediening
 - Geestelijke vorming en persoonlijkheidsontwikkeling
 - Verslag van de gemeente waar stage is gelopen
 - Verslag van zijn gemeente over leer en leven
 - Een verslag van een docent en een lid van de proponentencommissie die een proefpreek hebben beluisterd
 - Een verslag van de docentenraad over de student
- Het curatorium beslist op voorstel van de proponentencommissie tot 'legitimatie', dat wil zeggen toelating tot de Evangeliebediening. Dit wordt in een openbare kerkelijke bijeenkomst namens de algemene synode aan de kandidaat officieel verleend.

Er is ook een mogelijkheid om via een colloquium doctum ontheffing te krijgen voor (een deel van) het programma. Het curatorium beslist hierover op advies van de proponentencommissie.

Samenvattend is er in de NG sprake van een belangrijke rol voor het curatorium. Zij bepalen of een student toegelaten wordt tot de opleiding en verlenen ook jaarlijks al dan niet toestemming om de studie te vervolgen. Het is hun verantwoordelijkheid te bepalen of iemand geschikt en gereed voor het ambt van predikant geacht wordt of niet. Aan het eind is het proponentsexamen beslissend, wat afgenomen wordt door een door het curatorium

benoemde proponentencommissie, volgens de regels van de betreffende synode. Het curatorium beslist op voorstel van deze proponentencommissie over toelating tot de evangeliebediening. Hiermee heeft het curatorium een veel zwaarder mandaat dan we bij de andere onderzochte kerken zijn tegengekomen.

Christian Reformed Church (CRC) Noord-Amerika

De CRC is een kerk in de Verenigde Staten en Canada met 1.000 gemeenten die over 48 classes zijn verdeeld en ongeveer 190.000 leden heeft¹⁴⁸. Ze hanteert als belijdenisgeschriften de drie Formulieren van Enigheid. Ze heeft een eigen kerkorde met 86 artikelen waaraan supplementen zijn toegevoegd.¹⁴⁹

De kerk kent naast predikanten (Ministers of the Word) ook nog een categorie die Commissioned Pastors genoemd worden. Deze laatsten hebben volledige preek- en sacramentsbevoegdheid, maar staan in dienst van een kerkenraad. Onderstaand beperk ik me tot de toelating van de 'Ministers of the Word'.

Voor de toelating tot het ambt van predikant zijn de artikelen 6 (Eligibility for Admission to the Ministry of the Word), 7 (Admittance to the Ministry without Prescribed Training), 10 (Ordination and Installation) en 22 (Licensure of Students) uit de kerkorde het meest van belang.

Artikel 6 beschrijft de standaardprocedure. Artikel 7 is wat in de DKO artikel 8 is: dit is een route voor personen met singuliere gaven. In het document "The journey toward ordination in the CRC"¹⁵⁰ is de standaardroute uitgewerkt.

Basisgedachte is dat een predikant een wetenschappelijke opleiding (Master of Divinity) gevolgd moet hebben. Bij voorkeur aan het Calvin Theological Seminary (CTS). Een andere theologische universiteit is ook toegestaan, maar dan is een aanvullend programma aan het CTS vereist, het Ecclesiastical Program for Ministerial Candidacy. Slechts in uitzonderlijke gevallen kan de procedure volgens artikel 7 gevolgd worden.

¹⁴⁸ <https://www.crcna.org/yearbook> [30 november 2024]

¹⁴⁹ https://www.crcna.org/sites/default/files/2023_Church_Order.pdf [30 november 2024]

¹⁵⁰ https://www.crcna.org/sites/default/files/journey_toward_ordination_booklet_0.pdf [30 november 2024]

De procedure tot toelating tot het ambt van predikant is als volgt:

- Iemand voelt dat hij door God geroepen wordt tot het ambt van predikant. Hij merkt ook op dat dit uit zijn omgeving bevestigd wordt, bijvoorbeeld in familie, kerkenraad etc. De kerkenraad adviseert deze persoon dan om een verzoek tot toelating te doen bij het Classis Ministerial Leadership Team (CLMT, een door de classis ingestelde commissie) en/of het Candidacy Committee (CC, dit is wat wij het landelijk curatorium zouden noemen).
- De betrokkene wordt door het CLMT en het Candidacy Committee aangemoedigd en van alle benodigde informatie voorzien.
- De betrokkene vult een formulier met verzoek tot toelating in en stuurt dit naar zijn¹⁵¹ kerkenraad. De kerkenraad heeft een gesprek met hem en stuurt dan een aanbeveling naar het CMLT, samen met de aanvraag van de betrokkene en wat overige informatie.
- De betrokkene wordt persoonlijk geïnterviewd door (een afvaardiging van) het CMLT.
- Bij positief advies maakt betrokkene in overleg met het CMLT een studieplan: waar gaat hij studeren en hoe lang, en hoe gaat hij het financieren. Het CMLT stuurt het plan met hun aanbeveling door naar het CC.
- Het CC bekijkt alle documenten en neemt op basis daarvan een beslissing tot toelating. Er is geen sprake van een gesprek met de betrokkene.
- Aan de student wordt een mentor toegewezen.
- Gedurende de studie houden kerkenraad en CMLT contact met de student. Tijdens de studie wordt ook een psychologisch rapport opgesteld en een verklaring omtrent gedrag opgevraagd.
- Op een gegeven moment krijgt de student bevoegdheid om te gaan preken (licensure). Dit wordt verleend door het CC op advies van een comité van het seminarie.
- Aan het eind van het masterprogramma en het EPMC heeft het CC een gesprek met de student en beveelt hem aan de synode aan als kandidaat.
- Na het aannemen van een beroep examineert de classis de kandidaat. Dit examen bestaat volgens artikel 10 van de kerkorde uit:

¹⁵¹ In een aantal gemeenten en classes is ook toelating van vrouwen mogelijk, dit wordt hier verder buiten beschouwing gelaten

- Een preek over een aangewezen tekst in aanwezigheid van twee afgevaardigden van de classis. De tekst van deze preek wordt ook aan de synodale afgevaardigden overhandigd. Ook geeft de kandidaat aan de afgevaardigden van de classis kopieën van twee eerder gehouden preken, een over een Bijbeltekst en een over de Heidelberger Catechismus.
 - Twee andere classicale afgevaardigden examineren de volgende onderdelen:
 - Praktijk: relatie met God, verbondenheid aan Zijn dienst
 - Een evaluatie van zijn uitgeschreven preek
 - Zijn bijbelse en theologische positie
 - De classis stemt en de afgevaardigden van de synode geven hun mening. Bij verschil van mening beslist de synode.
- De kandidaat wordt bevestigd.

Samengevat: Ieder die wil kan theologie gaan studeren, maar om het kandidaatstraject in te gaan moet je toegelaten worden door het landelijk curatorium (CC), die zich baseert op het oordeel van de classicale commissie (CLMT), die op haar beurt de kerkenraad gehoord heeft. Naast het universitair examen is er een peremptoir examen door de classis in samenwerking met de synode.

De classis en de door haar ingestelde classicale commissie nemen zowel bij toelating tot de opleiding als bij uiteindelijke toelating tot het ambt een centrale plaats in.

Nigeria Reformed Church (NRC)

De NRC is een kerk die uit het zendingswerk van de GG is ontstaan. Zij is nu geheel zelfstandig. Van de president van de synode heb ik de volgende informatie gekregen¹⁵².

De procedure tot de toelating tot het ambt van predikant is als volgt:

- Iemand ervaart de innerlijke roeping tot predikant
- Hij bespreekt dit met de leiders van zijn kerk. Zij bespreken dit met hem en als ze tevreden zijn over leer en leven, bevelen ze hem bij de kerkenraad aan.

¹⁵² Per mail ontvangen van ds. J. Nwoji op 8 november 2024

- De kerkenraad interviewt hem, met name over bekering en roeping. Als ze tevreden is, stuurt ze hem door naar het curatorium.
- Het curatorium onderzoekt nog dieper, in het bijzijn van een van de lokale ouderlingen. Ze onderzoeken zijn persoonlijke leven, zijn familielevens en zijn publieke leven, want ze willen geen wolf in schaapskleren binnenhalen. Leidend in het gesprek is 1 Tim. 3:1-16.
- Als het interview naar tevredenheid verloopt, wordt hij direct als predikant geaccepteerd. Zijn naam wordt afgekondigd, zodat er binnen veertien dagen bezwaren ingediend kunnen worden.
- Dan kan een gemeente hem beroepen. Hij dient daar dan twee jaar op proef en wordt dan bevestigd als predikant en mag dienen binnen de gehele NRC.

Opvallend is dat bovenstaand niet wordt gesproken over een opleiding. Een theologische studie wordt zeker aanbevolen, maar er is zeker ook de mogelijkheid voor godvruchtige personen om te dienen. Als men merkt dat de Heilige Geest in iemand werkt, wordt de wetenschappelijke opleiding soms wat onderbelicht.

Als iemand een academische studie wil volgen is dat normaal gesproken in het buitenland.

Als hij dan terugkomt wordt hij opnieuw door het Curatorium ondervraagd:

- 1) is hij er nog steeds van overtuigd dat God hem tot het ambt van predikant roept?
- 2) is hij nog steeds overtuigd reformatorisch?
- 3) wat heeft hij geleerd op bepaalde theologie-gebieden?

Goed is hier te zien dat er vanuit de Nederlandse wortels culturele bijkleuring heeft plaatsgevonden. Het grondpatroon van onderzoek naar roeping en bekering is nog aanwezig, maar de noodzaak van een grondig onderzoek naar het brede leven krijgt de plaats die nodig is in een zendingscontext, en niveau-eisen zijn aangepast naar wat er plaatselijk maximaal mogelijk lijkt te zijn.